

SMJERNICE ZA ANALIZU RIZIKA I SMJERNICE ZA USPOSTAVLJANJE SISTEMA UPRAVLJANJA RIZIKOM OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA KOD OBVEZNIKA KOJE NADZIRE CENTRALNA BANKA CRNE GORE

I. PREDMET

Ovim smjernicama se, u skladu sa Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma („Službeni list CG“, broj 110/2023) – (u daljem tekstu: Zakon) i propisima donijetim na osnovu Zakona, bliže uređuje izrada analize rizika, primjenom pristupa zasnovanog na procjeni rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, kojom obveznici kojima Centralna banka Crne Gore (u daljem tekstu: Centralna banka) izdaje dozvolu, odnosno odobrenje za rad i nad kojima vrši nadzor (u daljem tekstu: obveznici) utvrđuju procjenu rizičnosti pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala, na osnovu faktora rizika od pranja novca i finansiranja terorizma i rezultata nacionalne procjene rizika, i istovremeno uspostavljanje sistema upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i elementi analize rizika i uspostavljanje sistema upravljanja rizikom.

II. OBVEZNICI PRIMJENE

Ove smjernice su, saglasno Zakonu, dužni da primjenjuju sljedeći obveznici:

- 1) kreditne institucije i filijale stranih kreditnih institucija;
- 2) subjekti koji vrše:
 - poslove otkupa potraživanja,
 - poslove finansijskog lizinga,
 - poslove iznajmljivanja sefova,
 - poslove faktoringa,
 - poslove izdavanja garancija i drugih jemstava,
 - poslove odobravanja kredita i kreditnog posredovanja,
 - mjenjačke poslove;
- 3) platne institucije i institucije za elektronski novac u skladu sa zakonom kojim se uređuje pružanje platnih usluga i izdavanje elektronskog novca.

Ove smjernice se sastoje od četiri dijela, i to: dijela koji se odnosi na sve obveznike i dijela koji se odnosi na pojedine obveznike, uvažavajući specifične okolnosti u vezi s rizicima koji se odnose samo na te obveznike, zatim dijela kojim se uređuje postupanje u odnosu na neprofitne organizacije (NPO) i, na kraju, dijela koji definiše smanjenje rizika - de-risking.

III. ZNAČENJE IZRAZA

Izrazi koji se koriste u ovim smjernicama imaju sljedeća značenja:

- 1) **visokorizična treća država** je država koja ne primjenjuje ili nedovoljno primjenjuje mjere, odnosno ne ispunjava standarde za sprečavanje pranja novca ili finansiranja terorizma u smislu Zakona, odnosno ne ispunjava međunarodne standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma na osnovu podataka relevantnih međunarodnih organizacija;
- 2) **„odnosi ili transakcije koje nisu licem u lice”** je svaka transakcija ili odnos u kojem klijent nije fizički prisutan, odnosno na istoj fizičkoj lokaciji kao i obveznik ili osoba koja djeluje u ime obveznika. Ovo uključuje situacije u kojima se identitet klijenta provjerava putem video-linka ili sličnih tehnoloških sredstava;
- 3) **CDD mjere** su mjere poznavanja i praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija klijenta;
- 4) **EDD mjere** su produbljene mjere i praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija klijenta;

- 5) **neprofitna organizacija (u daljem tekstu: NPO)** je pravno lice ili aranžman ili organizacija koja se prvenstveno bavi prikupljanjem ili isplatom sredstava u svrhe kao što su dobrotvorne, vjerske, kulturne, obrazovne i društvene svrhe;
- 6) **povremena transakcija** je transakcija izvršena od klijenta koji nije u poslovnom odnosu sa obveznikom;
- 7) **rizik od pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: rizik)** je rizik da će klijent iskoristiti finansijski sistem u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma, odnosno da će poslovni odnos, transakcija, proizvod ili usluga biti neposredno ili posredno korišćeni za pranje novca ili finansiranje terorizma;
- 8) **inherentni rizik** je rizik koji je utvrđen prije primjene procedura za ublažavanje rizika, odnosno naslijeđeni rizik;
- 9) **rezidualni rizik** je rizik koji je utvrđen nakon primjene procedura za ublažavanje rizika, odnosno stečeni rizik;
- 10) **sklonost riziku (risk appetite)** je nivo rizika koji je obveznik spreman prihvatiti;
- 11) **faktori rizika** su varijable koje, bilo same ili u kombinaciji, mogu povećati ili smanjiti rizik PN/FT koji predstavlja pojedinačni poslovni odnos ili povremenu transakciju;
- 12) **pristup zasnovan na riziku** je pristup kojim Centralna banka i obveznici identifikuju, procjenjuju i razumiju rizike PN/FT kojima su obveznici izloženi i preduzimaju mjere SPN/FT koje su proporcionalne tim rizicima;
- 13) **izvor novčanih sredstava** je porijeklo novčanih sredstava uključenih u poslovni odnos ili povremenu transakciju. Uključuje i aktivnost koja je generisala novčana sredstva koja se koriste u poslovnom odnosu (npr. plata klijenta), kao i način na koji su sredstva klijenta prebačena;
- 14) **izvor bogatstva** je porijeklo ukupnog bogatstva klijenta (npr. nasljedstvo ili uštedovina);
- 15) **smanjenje rizika (de-risking)** je odbijanje sklapanja poslovnog odnosa ili odluka o raskidu poslovnog odnosa s pojedinačnim klijentima ili kategorijama klijenata koji su povezani sa višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma ili o odbijanju sprovođenja transakcija s višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

IV. SMJERNICE KOJE SE ODOSE NA SVE OBVEZNIKE

Obveznik vrši analizu rizika radi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, koja obuhvata:

- 1) način utvrđivanja mogućnosti poslovanja sa klijentom;
- 2) procjenu rizičnosti pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala sa aspekta sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- 3) način identifikacije klijenta;
- 4) praćenje poslovnog odnosa i kontrolu transakcija, uključujući i ponovnu godišnju kontrolu;
- 5) produbljene provjere (korespondentni odnosi, politički eksponirana lica, visokorizične države, visokorizični sektori i djelatnosti, kastodi usluge, složene i neuobičajene transakcije, sumnjivo poslovanje.);
- 6) pojednostavljenje provjere;
- 7) upravljanje rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma kojima su obveznici izloženi;
- 8) stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih kod obveznika;
- 9) obavezna interna akta i procedure kojima se bliže uređuje poslovanje obveznika vezano za oblast sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

1. NAČIN UTVRĐIVANJA MOGUĆNOSTI POSLOVANJA SA KLIJENTOM

Obveznik je dužan da prije uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom i prije izvršenja transakcije preduzme Zakonom propisane mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, kao i kontrolu

transakcija, u cilju obezbjeđivanja identifikacije i procjene rizika. Ukoliko obveznik nije u mogućnosti da sprovede navedene mjere na način predviđen Zakonom, dužan je da odbije uspostavljanje poslovnog odnosa i izvršenje transakcije, a ukoliko je poslovni odnos već uspostavljen dužan je da ga raskine.

Osim obaveznog utvrđivanja identiteta klijenta, potrebno je da obveznik uspostavi sistem primjene svih mjera na način propisan Zakonom, kako bi bio u mogućnosti da za svakog klijenta u potpunosti utvrdi dovoljno obaveznih i relevantnih podataka i informacija (procedura Upoznaj svog klijenta ili KYC), koje bi bile elementi za izvršenje procjene rizika. Tako utvrđena ocjena rizika bi predstavljala osnov u vezi s kojim se donosi odluka o uspostavljanju poslovnog odnosa sa klijentom, ili njegovom trajanju, koja naročito upućuje na primjenu daljih mjera prema tom klijentu (praćenje poslovnog odnosa i kontrolu transakcija).

Osnovni preduslovi za određivanje stepena rizika i preduzimanje potrebnih mjera su: utvrđivanje i provjera identiteta klijenta, podaci o cilju i prirodi poslovnog odnosa ili svrsi transakcije, iznos sredstava, vrijednost imovine ili obim transakcije, trajanje poslovnog odnosa, usklađenost poslovanja tog klijenta sa svrhom zaključivanja poslovnog odnosa i drugi podaci i informacije koji se odnose na rizični profil klijenta. Analiza pribavljenih podataka i dodjela ocjene rizika za pojedinačne elemente, treba da dovede do konačne ocjene rizika i opšte prihvatljivosti klijenta vezano za uspostavljanje poslovnog odnosa.

Utvrđivanje prirode i svrhe poslovnog odnosa predstavljaju jedan od preduslova za upoznavanje klijenta, razumijevanje njegovog poslovanja i određivanje stepena rizika i upravljanja istim, a naročito za postupak monitoringa poslovanja, prepoznavanje odstupanja i preduzimanja adekvatnih mjera.

Mjere koje obveznici preduzimaju da utvrde prirodu i svrhu poslovnog odnosa, kao i druge informacije o klijentu i transakcijama, trebale bi biti srazmjerne riziku povezanim s odnosom i dovoljne da omoguće obvezniku da utvrdi ko je klijent i ko su stvarni vlasnici klijenta, i koji je očekivani i prihvatljiv nivo rizika.

Obveznici bi trebali preduzeti korake da utvrde i razumiju:

- a) prirodu aktivnosti ili poslovanja klijenta;
- b) razloge klijenta za izbor proizvoda i usluga obveznika;
- c) vrijednost i izvore sredstava koja će prolaziti kroz račun;
- d) način na koji će klijent koristiti proizvode i usluge obveznika;
- e) da li je klijent upostavio poslovne odnose s drugim dijelovima obveznika ili širom grupom kojoj pripada; i
- f) šta predstavlja „uobičajeno” ponašanje, tj. uobičajene aktivnosti za konkretnog klijenta ili kategoriju klijenata.

Izuzetno, obveznik može sprovedi propisane mjere provjere i pregleda klijenta i tokom uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom, ako je to neophodno radi uspostavljanja poslovnog odnosa i ako postoji niži rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma.

2. PROCJENA RIZIČNOSTI POJEDINOG KLIJENTA, GRUPE KLIJENATA, DRŽAVE ILI GEOGRAFSKOG PODRUČJA, POSLOVNOG ODNOSA, TRANSAKCIJE ILI PROIZVODA, USLUGA I DISTRIBUTIVNIH KANALA SA ASPEKTA SPREČAVANJA PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Procjena rizika je obavezujući uslov za uspostavljanje poslovnog odnosa, kao i za njegovo trajanje. Obveznik je dužan da s jednakom pažnjom postupa, kako prije uspostavljanja poslovnog odnosa i prilikom donošenja odluke o prihvatljivosti klijenta, tako i u toku trajanja poslovnog odnosa, kako bi se rizik efikasno pratio u skladu s ocjenom, njegova ocjena mijenjala (kada je potrebno) i, na kraju, kako bi bio efikasno kontrolisan. Dakle, pristup zasnovan na procjeni rizika (tzv. Risk Based Approach) je obavezan uslov.

U vezi s tim, obveznik je dužan da u roku od 60 dana od dana osnivanja izradi analizu rizika kojom utvrđuje procjenu rizičnosti pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala, radi sprečavanja korišćenja njenih proizvoda ili pruženih usluga u svrhe pranja novca ili finansiranja terorizma.

U procesu primjene obaveza propisanih Zakonom, obveznici bi trebali izvršiti procjenu:

- a) rizika od pranja novca / finansiranja terorizma kojem su izloženi zbog prirode i složenosti svog poslovanja (prepoznavanje i procjena rizika cjelokupnog poslovanja); i
- b) rizika od pranja novca / finansiranja terorizma kojem su izloženi zbog ulaska u poslovni odnos ili izvršenje povremene transakcije (pojedinačne procjene rizika).

Svaka procjena rizika trebala bi se sastojati od dva koraka:

- i. utvrđivanja faktora rizika od pranja novca/finansiranja terorizma - identifikacije rizika; i
- ii. procjene rizika od pranja novca/finansiranja terorizma.

Pri procjeni ukupnog nivoa rezidualnog rizika od pranja novca / finansiranja terorizma povezanog s njihovim poslovanjem i pojedinačnim poslovnim odnosima ili povremenim transakcijama, obveznici bi trebali uzeti u obzir nivo inherentnog rizika i kvalitet kontrola, kao i druge faktore umanjavanja rizika. Obveznici bi trebali evidentirati i dokumentovati svoju procjenu rizika cjelokupnog poslovanja, kao i sve promjene te procjene rizika, na način koji, za svoje potrebe i dostavljanje nadležnim organima, im omogućava da razumiju kako i zašto je procjena sprovedena na određeni način.

Analiza rizika kojom obveznik utvrđuje procjenu stepena rizičnosti od pranja novca i finansiranja terorizma uključuje identifikaciju rizika, mjerenje rizika, kao i praćenje i kontrolu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Na osnovu rezultata analize rizika, obveznik je dužan da preduzme odgovarajuće radnje i mjere za umanjavanje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

Prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili izvršenja povremene transakcije, obveznik je dužan da primijeni standardne mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija u cilju identifikacije, a zatim i procjene rizika.

U skladu s izvršenim standardnim mjerama procjene rizika klijenta, grupe klijenata, proizvoda, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala, obveznik primjenom metode analize utvrđenih faktora svrstava klijenta u jednu od tri kategorije rizika, na osnovu kojih se određuju dalje vrste mjera.

Kategorija rizika	Oznaka kategorije rizika
Niži rizik	A
Srednji rizik	B
Viši rizik	C

Osim standardnih mjera utvrđivanja i provjere identiteta klijenta i kontrole transakcija, obveznik može primijeniti i pojednostavljene i produbljene provjere praćenja poslovanja klijenta.

Posebni oblici utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija i to: produbljeno i pojednostavljeno utvrđivanje i provjera identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija klijenta, su detaljno opisani u Odjeljku 4.1 ovih smjernica (koji se odnosi na sve obveznike).

Procjenu rizičnosti pojedinog klijenta i grupe klijenata obveznik vrši na osnovu pristupa zasnovanog na analizi rizika. U procesu izrade analize rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, obveznik je dužan da sprovede standardne mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, kao i mjere poznavanja i praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija klijenta u skladu sa članom 17 st. 1 i 2 Zakona.

Mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta obveznik po pravilu sprovodi prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili prije izvršenja transakcije, a izuzetno obveznik može mjere provjere identiteta

klijenta da sprovede i u toku uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom, ako je po ocjeni obveznika to neophodno kako ne bi došlo do prekida uobičajenog poslovanja i ako postoji nizak rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma. Ovaj izuzetak mora biti preciziran internim aktom obveznika.

U cilju obezbjeđenja kvalitetne procjene rizičnosti obveznik je dužan da sprovodi mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, poznavanja i praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija, naročito u slučajevima propisanim u članu 18 Zakona.

Ukoliko obveznik nije sproveo sve propisane mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta na osnovu dokumenata, podataka i informacija iz vjerodostojnih, nezavisnih i objektivnih izvora obveznik ne smije:

- da uspostavi poslovni odnos sa klijentom, a ako je poslovni odnos uspostavljen dužan je da taj poslovni odnos raskine,
- da izvrši transakciju.

Nakon izvršenog utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, obveznik na osnovu propisanih faktora rizika klasifikuje klijenta u određenu kategoriju rizika od pranja novca ili finansiranja terorizma. Izrada analize rizika od pranja novca i finansiranja terorizma zahtijeva dobro poznavanje klijenta i njegovo poslovanje, stoga se preporučuje da klasifikaciju klijenta po kategorijama rizika sprovodi organizaciona jedinica koja najbolje poznaje klijenta, u saradnji sa licima ovlašćenim za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: ovlašćeno lice)

Neposredno po uspostavljanju poslovnog odnosa, obveznik na osnovu analize rizika utvrđuje tzv. početni rizični profil klijenta i klasifikuje klijenta u određenu kategoriju rizika, a tokom trajanja poslovnog odnosa na osnovu ponovne analize rizika ili potvrđuje početni rizični profil klijenta (ukoliko nije bilo odstupanja) ili vrši reklasifikaciju klijenta prema njegovom rizičnom profilu, u vezi s čim je potrebno da obveznik razvije sistem evidencije po kategorijama rizika i reklasifikacije istih (s jasno navedenim razlozima).

U postupku analize rizika, obveznici uzimaju u obzir osnovne parametre rizika: vjerovatnoću rizika i posljedice rizika, na osnovu kojih sprovode procjenu mogućnosti pojave rizičnog događaja i uticaja istog na njihovo poslovanje. Analiza vjerovatnoće da dođe do rizika podrazumijeva procjenu mogućnosti nastanka rizičnog događaja, dok se kod analize posljedica rizika procjenjuju svi mogući uticaji od rizičnog događaja (npr. šteta, troškovi, gubici, ugrožena reputacija i sl.).

Obveznik je takođe dužan da razmatra i identifikuje rizik proizvoda/usluge i transakcije, koji se odnosi na nivo njihove složenosti, vrijednosti, kao i mogućnosti zloupotreba.

Obveznik je dužan da, prije uvođenja novog proizvoda/usluge, izvrši analizu i procjenu:

- rizika od pranja novca i finansiranja terorizma koji može nastati kao posljedica tog proizvoda/usluge;
- uticaja tog novog proizvoda/usluge na izloženost obveznika riziku od pranja novca i finansiranja terorizma;
- uticaja tog novog proizvoda/usluge na mogućnost adekvatnog upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

U odnosu na nivo složenosti proizvoda/usluge i transakcije, obveznik prilikom procjene rizika naročito cijeni u kojoj mjeri se može u potpunosti stvoriti jasan pregled osnova istih (postojanje adekvatnog dokumenta), zatim strana učesnika uključenih u poslovni odnos, načina izvršenja, kao i uključenih jurisdikcija, dakle osnovnih elemenata bez čije procjene rizika i prihvatljivosti transakcija/usluga ne bi ni mogla biti realizovana. Obveznik je dužan da u toj procjeni analizira elemente složenosti i uticaja na rizik, te da preduzme adekvatne mjere u odnosu na utvrđeno. Obveznik u odnosu na složenost proizvoda/usluge i transakcije treba naročito obratiti pažnju na to da li je u odnos uključeno više strana ili više različitih jurisdikcija, u kojoj mjeri je dozvoljeno da proizvode ili usluge plaćaju treća lica, da li transakcija ima ekonomsku opravdanost, tj. da li je prati opravdavajući osnov i iznos. Neophodno je da obveznik razumije rizike koji se odnose na nove proizvode, posebno one koji podrazumijevaju korišćenje novih tehnoloških dostignuća ili načina

plaćanja i udnosu na utvđeni nivo rizika s dodatnom pažnjom odredi adekvatne mjere upravljanja rizikom.

U odnosu na nivo vrijednosti proizvoda/usluga ili transakcija obveznik naročito cijeni u kojoj meri proizvodi ili usluge uključuju, olakšavaju ili podstiču transakcije velike vrijednosti, zatim u kojoj mjeri se proizvodi ili usluge pružaju u gotovini i u većim iznosima, te je dužan preduzeti adekvatne mjere upravljanja tim rizikom.

Obveznik je dužan da utvrdi u kojoj mjeri pojedinačni proizvod/ usluga ili transakcija omogućava ili olakšava anonimnost klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta (npr. akcije na donosioca, „offshore” pravna lica, pravna lica čija je organizaciona struktura takva da im omogućava visok stepen anonimnosti, virtualne valute...), kao i da utvrdi rizik od mogućnosti da treće lice koje nije dio poslovnog odnosa daje instrukcije u vezi s tim odnosom ili mu se omogućava direktan pristup upotrebe proizvoda/usluge ili izvršenje transakcije.

2.1 Održavanje procjena rizika ažurnim

Obveznici uspostavljaju sisteme i kontrole kako bi njihove procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, koje su povezane s njihovim poslovanjem i njihovim pojedinačnim poslovnim odnosima, bile predmet redovnih provjera, te kako bi osigurale da njihova procjena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma bude ažurna i relevantna.

Sistemi i kontrole koje obveznici treba da uvedu kako bi osigurali da njihove pojedinačne i poslovne procjene rizika ostanu ažurirane bi trebalo da obuhvate sljedeće:

- određivanje datuma za svaku kalendarsku godinu u kojoj će se izvršiti sljedeće ažuriranje procjene rizika u cijelom poslovanju i definisanje datuma, na osnovu principa zasnovanog na procjeni rizika za pojedinačnu procjenu rizika, kako bi se osiguralo da su novi ili novonastali rizici uključeni.
- ako obveznik prije tog datuma postane svjestan da se pojavio novi rizik od PN/FT ili da se postojeći povećao, to bi trebalo što prije da se odrazi u njihovim pojedinačnim i poslovnim procjenama rizika; i
- pažljivo praćenje problema tokom relevantnog perioda koji bi mogli imati uticaja na procjenu rizika, kao što su interni izvještaji o sumnjivim transakcijama, neusklađenosti i podaci službenika koji su u direktnoj komunikaciji s klijentom (tzv. front office).

Kao dio toga, obveznici bi trebali osigurati da imaju uspostavljene sisteme i kontrole za identifikaciju novih rizika od PN/FT i da mogu procijeniti te rizike i ugraditi ih u svoje poslovne i pojedinačne procjene rizika na vrijeme.

Sistemi i kontrole koje obveznici treba da uspostave kako bi identifikovali rizike koji se pojavljuju treba da uključuju:

- A. Procese kojima bi se osiguralo da se interne informacije, kao što su informacije dobijene kao dio stalnog praćenja poslovnih odnosa, redovno pregledaju kako bi se identifikovali trendovi i problemi koji se pojavljuju u odnosu na pojedinačne poslovne odnose i poslovanje obveznika.
- B. Procese koji osiguravaju da obveznik redovno pregleda relevantne izvore informacija, a posebno:
 - 1) u pogledu pojedinačnih procjena rizika:
 - i. upozorenja na terorizam i režime finansijskih sankcija, ili njihove izmjene, čim se izdaju ili saopšte, te osigurati da se prema njima postupa po potrebi; i
 - ii. medijski izvještaji koji su relevantni za sektore ili jurisdikcije u kojima obveznik posluje.
 - 2) u pogledu procjene rizika na nivou cijelog poslovanja:
 - i. upozorenja i izvještaji institucija za sprovođenje zakona (Uprave policije, Tužilaštva);
 - ii. tematski pregledi i slične publikacije koje izdaju nadležni organi; i

- iii. procesi za prikupljanje i pregled informacija o rizicima, posebno rizicima koji se odnose na nove kategorije klijenata, države ili geografska područja, nove proizvode, nove usluge, nove kanale distribucije i nove sisteme i kontrole usklađenosti.

C. Angažman sa drugim predstavnicima iz finansijske oblasti i nadležnim organima (npr. okrugli stolovi, konferencije i obuke) i procesi povratnih informacija i nalaza relevantnim službenicima.

Obveznici bi trebalo da odrede učestalost sveobuhvatnih pregleda svoje metodologije za procjenu rizika, na nivou cijelog poslovanja i pojedinačno, na osnovu principa zasnovanog na rizicima.

2.2 Identifikacija rizika od pranja novca i finansiranja terorizma

Obveznik je dužan da primjenjuje holistički pristup pri identifikaciji rizika od pranja novca i finansiranja terorizma kojima je izložen ili bi mogao biti izložen zbog uspostavljanja određenog poslovnog odnosa ili izvršenja povremene transakcije. U postupku identifikacije rizika od pranja novca i finansiranja terorizma povezanih sa određenim poslovnim odnosom ili povremenom transakcijom, obveznik razmatra informacije i podatke relevantne za analizu rizika, kao i faktore rizika klijenata, poslovnog odnosa, države ili geografskog područja, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala, radi sprečavanja korišćenja njenih usluga ili proizvoda u svrhe pranja novca ili finansiranja terorizma.

Obveznici treba da prikupe dovoljno informacija kako bi bili u dovoljnoj mjeri uvjereni da su identifikovali sve relevantne faktore rizika na početku poslovnog odnosa i tokom poslovnog odnosa ili prije sprovođenja povremene transakcije. Tamo gdje je potrebno, obveznici bi trebali primijeniti dodatne mjere CDD i procijeniti te faktore rizika kako bi dobili holistički pogled na rizik povezan sa određenim poslovnim odnosom ili povremenom transakcijom.

U postupku identifikacije rizika od pranja novca i finansiranja terorizma obveznik analizira različite informacije i faktore rizika.

Obveznici treba da koriste informacije dobijene tokom poslovnog odnosa za potrebe individualne procjene rizika.

2.2.1 Informacije i podaci relevantni za analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma

Informacije i podaci za identifikaciju rizika od pranja novca i finansiranja terorizma koje je obveznik dužan da razmotri i koristi iz javno dostupnih izvora, odnosno iz javnih registara i baza podataka, naročito obuhvataju:

- nacionalnu procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma;
- izvještaje, tipologije i ostale informacije od finansijsko-obavještajne jedinice i drugih nadzornih organa;
- listu visokorizičnih trećih država koju objavljuje finansijsko-obavještajna jedinica;
- znanje i iskustvo zaposlenih obveznika iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- informacije od Vlade Crne Gore, relevantna upozorenja, te memorandumima s objašnjenjima relevantnog zakonodavstva;
- informacije od institucija za sprovođenje zakona, kao što su izvještaji o prijetnjama, upozorenja i tipologije, i
- informacije dobijene kao dio početnog procesa identifikacije, provjera i kontinuiranog praćenja.

Informacije i podaci za identifikaciju rizika od pranja novca i finansiranja terorizma koje obveznik treba da razmotri naročito obuhvataju:

- procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma na nivou Evropske unije;
- liste visokorizičnih trećih država koju objavljuje Evropska komisija;

- informacije organizacija civilnog sektora o indeksima percepcije prisutnosti korupcije na nacionalnom nivou, kao i u drugim državama;
- izvještaje međunarodnih tijela i organizacija koji se tiču sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- informacije iz vjerodostojnih i pouzdanih javnih izvora, medija i drugih sredstava javnog informisanja.
- informacije od relevantnih tijela iz predmetne oblasti poslovanja, kao što su tipologije i rizici koji se pojavljuju;
- informacije od vjerodostojnih i pouzdanih komercijalnih organizacija, kao što su izvještaji o rizicima; i
- informacije od statističkih organizacija i akademske zajednice.

Koraci koje obveznik preduzima da identifikuje i procijeni rizik od PN/FT u svom poslovanju moraju biti proporcionalni njegovoj prirodi i veličini.

Prepoznavanje i procjena (Izrada analize) rizika radi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma obuhvata najmanje sljedeće **faktore rizika**:

- I. **Faktori rizika klijenta** – faktori rizika koji se odnose na njegov status ili aktivnost (npr. državni organ, politički eksponirano lice, klijent čija je aktivnost povezana sa gotovinskim transakcijama, neprofitne organizacije u skladu se definicijom FATF i sl.).
- II. **Faktori rizika povezani sa poslovnim odnosom, transakcijama, uslugama, distributivnim kanalima ili proizvodima** – rizik poslovnog odnosa (npr. sa klijentom čija zemlja porijekla ne poštuje standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, politički eksponiranim licem i drugim poslovnim odnosom koji po procjeni obveznika nosi viši rizik).
- III. **Faktori rizika koji se odnose na određenu državu (ili geografsko područje)**, koja nema adekvatne sisteme za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma, koja ima visok stepen korupcije ili kriminalne aktivnosti, kao i država i geografsko područje prema kojima su međunarodne organizacije uvele restriktivne mjere.

Faktori rizika na osnovu kojih se utvrđuje stepen rizičnosti pojedinog klijenta ili grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa transakcije ili proizvoda, usluga ili distributivnih kanala, daju se u sljedećoj matrici rizika:

MATRICA RIZIKA

1. Faktori višeg rizika klijenta

Kada identifikuju rizik povezan sa klijentom, obveznici treba da uzmu u obzir povećan rizik koji se odnosi na sljedeće:

- a) negativna reputacija klijenta i stvarnog vlasnika klijenta, kao i menadžmenta;
- b) priroda i ponašanje klijenta i stvarnog vlasnika klijenta, uključujući da li bi to moglo da ukaže na povećan rizik od FT;
- c) kada se vrši utvrđivanje i provjera identiteta klijenta u odsustvu;
- d) ako se poslovni odnos sprovodi pod neuobičajenim okolnostima;
- e) klijenti koji žive ili su registrovani u državama, odnosno geografskim područjima navedenim u trećem dijelu ove matrice;
- f) klijent koji je politički eksponirano lice;
- g) klijenti koji nisu rezidenti;
- h) pravna lica ili aranžmani (trustovi) odnosno sa njima izjednačeni subjekti stranog prava koji obavljaju djelatnost pružanja usluga čuvanja i upravljanja imovinom;
- i) privredna društva u čijoj su vlasničkoj strukturi umjesto stvarnih vlasnika nominalno upisani ovlašćeni zastupnici ili čije akcije glase na donosioca;

- j) pravna lica i privredna društva čija je djelatnost povezana sa gotovinskim transakcijama;
- k) ako je vlasnička struktura pravnog lica ili privrednog društva neuobičajena ili složena s obzirom na prirodu njegove djelatnosti;
- l) klijent za kojeg je obveznik dostavljao nadležnom organu uprave izvještaje o sumnjivim transakcijama;
- m) klijent za kojeg je nadležni organ uprave dao nalog o privremenom obustavljanju transakcije ili zahtjev za kontinuiranim praćenjem njegovog poslovanja;
- n) klijent je lice koje se nalazi na internoj crnoj listi obveznika ili grupe.

U dijelu ocjene nivoa rizika, obveznik prikuplja sljedeće informacije koje mogu ukazati na viši nivo rizika:

- Da li klijent ili stvarni vlasnik ima veze sa sektorima koji su obično povezani sa većim rizikom kao što su građevinarstvo, trgovina oružjem, javne nabavke?
- Da li klijent ili stvarni vlasnik ima veze sa sektorima koji su povezani sa većim rizikom PN/FT, npr. određenim pravnim licima koja se bave igrama na sreću, upravljanjem kazinom ili su dileri plemenitih metala?
- Da li klijent ili stvarni vlasnik ima veze sa sektorima kod kojih su prisutne značajne količine gotovine?
- Kada je klijent pravno lice, trust ili druga vrsta pravnog aranžmana, koja je svrha njihovog osnivanja? Na primjer, kakva je priroda njihovog posla?
- Da li klijent politički eksponirano lice (PEL) ili je njegov stvarni vlasnik PEL? Da li klijent ili stvarni vlasnik ima neke druge relevantne veze sa PEL-om, npr. da li je neko od klijentovih direktora PEL i, ako jeste, da li ova PEL vrše značajnu kontrolu nad klijentom ili stvarnim vlasnikom?
- Da li su opšte okolnosti klijenta ili stvarnog vlasnika u skladu sa onim što obveznik zna o njihovoj bivšoj, trenutnoj ili planiranoj poslovnoj aktivnosti, njihovom prometu, izvoru sredstava i izvoru bogatstva klijenta ili stvarnog vlasnika?

Sljedeći faktori rizika mogu biti relevantni kada se identifikuje rizik povezan sa reputacijom klijenta ili stvarnih vlasnika:

- Da li postoje negativni medijski izveštaji ili drugi relevantni izvori informacija o klijentu, npr. da li postoje optužbe za kriminal ili terorizam protiv klijenta ili stvarnog vlasnika? Ako postoje, da li su isti pouzdani i kredibilni? Obveznici treba da utvrde kredibilitet navoda na osnovu kvaliteta i nezavisnosti izvora podataka i postojanosti izvještavanja o ovim navodima, između ostalog.
- Da li je javno poznato da je klijentu, stvarnom vlasniku ili bilo kome blisko povezanom sa njima, zamrznuta imovina zbog administrativnog ili krivičnog postupka ili optužbi za terorizam ili finansiranje terorizma? Da li obveznik ima razumne osnove da sumnja da je klijent ili stvarni vlasnik ili bilo koje lice blisko povezano sa njima, u nekom trenutku u prošlosti, bilo predmet takvog postupka zamrzavanja imovine?
- Da li obveznik ima bilo kakve interne informacije o integritetu klijenta ili stvarnog vlasnika, dobijene npr. tokom dugogodišnjeg poslovnog odnosa?

Sljedeći faktori rizika mogu biti relevantni prilikom identifikovanja rizika povezanog sa prirodom i ponašanjem klijenta ili stvarnog vlasnika. Obveznici treba da imaju na umu da svi ovi faktori rizika neće biti očigledni na samom početku, već se mogu pojaviti i nakon uspostavljanja poslovnog odnosa:

- Da li je struktura vlasništva i kontrole klijenta transparentna i da li ima smisla? Ako je vlasnička i kontrolna struktura klijenta složena ili nejasna, da li postoji očigledno ekonomsko ili pravno obrazloženje?
- Da li klijent izdaje akcije na donosioca ili ima nominalne akcionare?
- Da li je klijent pravno lice ili aranžman koji bi se mogao koristiti kao sredstvo za držanje imovine?
- Da li postoji opravdan razlog za promjene u strukturi vlasništva i kontrole korisnika?
- Da li klijent zahtijeva sprovođenje transakcija koje su složene, neobičajene ili neočekivano velike, imaju neobičan ili neočekivan obrazac, nemaju očiglednu ekonomsku ili pravnu svrhu ili nemaju ekonomsko obrazloženje?
- Da li postoje razlozi za sumnju da klijent pokušava da izbjegne određene pragove kao što su oni navedeni u Zakonu?
- Da li klijent zahtijeva nepotreban ili nerazuman nivo tajnosti? Npr. da li klijent nerado dijeli CDD informacije ili izgleda da želi da prikrije pravu prirodu svog poslovanja?
- Može li se lako objasniti izvor bogatstva ili izvor sredstava klijenta ili stvarnog vlasnika, npr. kroz njihovo zanimanje, nasljeđe ili ulaganja? Da li je objašnjenje uvjerljivo?
- Da li klijent koristi proizvode i usluge koje je zatražio i kako je najavio kada je poslovni odnos prvi put uspostavljen?
- Ukoliko je klijent nerezident, da li bi njegove potrebe mogle biti bolje uslužene na drugom mjestu? Da li postoji ekonomsko i pravno obrazloženje da klijent traži vrstu finansijske usluge koju traži? Obveznici treba da imaju na umu pravo klijenata koji imaju legalan boravak u Crnoj Gori da dobiju osnovni račun za plaćanje, kao i da se ovo pravo primjenjuje samo u mjeri u kojoj kreditne institucije mogu da poštuju svoje SPNFT obaveze kako je navedeno u članu 26 Zakona o uporedivosti naknada povezanih lica sa računom za plaćanja potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama ("Službeni list CG", broj 145/21), kojim je propisano da potrošač koji ima zakonit boravak u Crnoj Gori, uključujući i potrošača koji nema stalnu adresu i tražioca azila, kao i potrošača koji nije dobio dozvolu za boravak, a čije protjerivanje nije moguće iz pravnih ili činjeničnih razloga, ima pravo da otvori i koristi račun za plaćanje sa osnovnim uslugama kod kreditne institucije, bez obzira na mjesto boravka u Crnoj Gori.

Kada identifikuju rizik povezan sa prirodom i ponašanjem klijenta ili stvarnog vlasnika, obveznici treba da obrate posebnu pažnju na faktore rizika koji, iako nisu specifični za finansiranje terorizma, mogu ukazivati na povećan rizik od FT, posebno u situacijama kada su i drugi faktori rizika od FT takođe prisutni. U tom cilju, obveznici treba da uzmu u obzir najmanje sledeće faktore rizika:

- Da li je klijent ili stvarni vlasnik lice koje se nalazi na listama lica, grupa i subjekata umiješanih u terorističke akte i podliježe restriktivnim mjerama ili je poznato da imaju bliske lične ili profesionalne veze sa osobama registrovanim na takvim listama?
- Da li je klijent ili stvarni vlasnik osoba za koju se javno zna da je pod istragom zbog terorističke aktivnosti ili je osuđena za terorističku aktivnost, ili je poznato da ima bliske lične ili profesionalne veze sa takvom osobom?
- Da li klijent obavlja transakcije koje karakterišu dolazni i odlazni transferi sredstava iz i/ili u zemlje u kojima se zna da djeluju grupe koje su počinile teroristička djela, za koje se zna da su izvori finansiranja terorizma ili podliježu međunarodnim sankcijama? Ako je tako, da li se ovi transferi mogu lako objasniti, npr. porodičnim vezama ili ekonomskim odnosima?
- Da li klijent prenosi ili namjerava da prenese sredstva licima navedenim u visokorizičnim zemljama?
- Da li klijent obavlja transakcije koje karakterišu značajni tokovi novca u kratkom vremenskom periodu, uključujući neprofitne organizacije sa nejasnim vezama (npr. imaju prebivalište na istoj fizičkoj lokaciji; dijele iste predstavnike ili zaposlene ili imaju više naloga pod istim imenima)?

**Kada je klijent neprofitna organizacija (NPO), obveznici su dužni da primjenjuju kriterijume navedene u dijelu IV Smjernica, koji se odnosi na NPO.*

2. Faktori višeg rizika u poslovnim odnosima, transakcijama, proizvodima, uslugama i distributivnim kanalima

Kada identifikuju rizik povezan sa poslovnim odnosima, transakcijama, proizvodima, uslugama, distributivnim kanalima, obveznici treba da uzmu u obzir rizik koji se odnosi na:

- a) privatno bankarstvo;
- b) proizvode ili transakcije koje omogućavaju prikrivanje identiteta klijenta, odnosno anonimnost klijenta (npr. internet bankarstvo);
- c) indirektni poslovni odnos ili transakcija;
- d) nove proizvode i nove poslove, uključujući nove mehanizme isporuke i upotreba novih tehnologija za nove i postojeće proizvode;
- e) transakcije povezane sa virtuelnom imovinom;
- f) transakcije povezane sa naftom, oružjem, plemenitim metalima, duvanskim proizvodima, kulturnim artefaktima i drugim predmetima od arheološkog, istorijskog, kulturnog i vjerskog značaja ili od izuzetne naučne vrijednosti, kao i sa slonovačom i zaštićenim vrstama;
- g) transakcije koje nemaju ekonomsko utemeljenje u Crnoj Gori.

Kada identifikuju rizik povezan sa njihovim proizvodima, uslugama ili transakcijama, obveznici treba da razmotre rizik koji se odnosi na:

- a) nivo transparentnosti koji proizvod, usluga ili transakcija pružaju;
- b) složenost proizvoda, usluge ili transakcije; i
- c) vrijednost ili veličinu proizvoda, usluge ili transakcije.

Faktori rizika koje obveznici trebaju uzeti u obzir prilikom utvrđivanja rizika povezanog s transparentnošću proizvoda, usluge ili transakcije:

- U kojoj mjeri proizvodi ili usluge omogućavaju korisniku ili stvarnom vlasniku ili strukturama klijenata da ostanu anonimni ili olakšavaju skrivanje njihovog identiteta? Primjeri takvih proizvoda i usluga uključuju dionice na donosioca, fiducijarne depozite, „offshore” firme i određene trustove, te pravna lica i aranžmane kao što su fondacije koje mogu biti strukturirane na takav način da iskoriste prednost anonimnosti i omoguće poslove sa fiktivnim kompanijama ili kompanijama s nominalnim dioničarima.
- U kojoj mjeri je moguće da treće lice koje nije dio poslovnog odnosa daje instrukcije, npr. u slučaju određenih korespondentskih bankarskih odnosa?

Faktori rizika koje obveznici trebaju uzeti u obzir kada identifikuju rizik povezan sa složenošću proizvoda, usluge ili transakcije:

- Koliko je složena transakcija i da li uključuje više strana ili više jurisdikcija?
- U kojoj mjeri proizvodi ili usluge dozvoljavaju plaćanja od trećih strana ili prihvataju preplate tamo gdje se to inače ne bi očekivalo? Tamo gdje se očekuju isplate treće strane, da li firma zna identitet treće strane, kao i jasan pravni i ekonomski osnov za takve transakcije? Ili se proizvodi i usluge finansiraju isključivo transferima sredstava sa sopstvenog računa klijenta u drugoj

finansijskoj instituciji koja je podložna standardima i nadzoru SPNFT koji su uporedivi sa onima koji se zahtijevaju prema Zakonu?

- Da li obveznik razumije rizike povezane sa svojim novim ili inovativnim proizvodom ili uslugom, posebno kada to uključuje korištenje novih tehnologija ili metoda plaćanja?

Faktori rizika koje obveznici trebaju uzeti u obzir kada identifikuju rizik povezan s vrijednošću ili veličinom proizvoda, usluge ili transakcije:

- U kojoj mjeri proizvodi ili usluge zahtijevaju upotrebu gotovine
- U kojoj mjeri proizvodi ili usluge olakšavaju ili podstiču transakcije visoke vrijednosti? Postoje li ograničenja na vrijednosti transakcija ili nivo premije koja bi mogla ograničiti korišćenje proizvoda ili usluge u svrhe PN/FT?

Faktori rizika koje obveznici trebaju uzeti u obzir prilikom utvrđivanja rizika povezanog sa distributivnim kanalima:

- Prilikom utvrđivanja rizika povezanog s načinom na koji klijent dobija proizvode ili usluge koje su im potrebne, obveznici bi trebali razmotriti rizik koji se odnosi na:
 - i. obim u kojem se poslovni odnos odvija na bazi ne-licem u lice; i
 - ii. sve posrednike koji se pojavljuju
- Prilikom procjene rizika povezanog s načinom na koji klijent dolazi do proizvoda ili usluga, obveznici bi trebali uzeti u obzir niz faktora uključujući:
 - i. da li je klijent fizički prisutan radi identifikacije, a ako nije, da li obveznik:
 - a) koristi pouzdan oblik CDD-a koji nije licem u lice; i
 - b) preduzima korake da spriječi lažno predstavljanje ili prevaru identiteta, tj. da li ima uspostavljen sistem koji je usklađen sa zahtjevima propisanim podzakonskim aktom.
 - ii. da li je klijenta identifikovao drugi dio iste finansijske grupe i, ako jeste, u kojoj mjeri se obveznik može osloniti na ovo predstavljanje kao uvjeravanje da klijent neće izložiti obveznika prekomjernom riziku PN/FT, kao i šta je obveznik preuzeo da se uvjeri da entitet grupe primjenjuje mjere CDD na nivou ne manjem od onog propisanog Zakonom.
 - iii. da li je klijenta identifikovala treća strana, na primjer banka koja nije dio iste grupe ili posrednik, i ako jeste:
 - a) da li je treća strana regulisani entitet koji podliježe obavezama protiv pranja novca koje su u skladu sa Zakonom i da li je treća strana finansijska institucija ili njena glavna poslovna aktivnost nije povezana s pružanjem finansijskih usluga;
 - b) da li treća strana primjenjuje mjere CDD, vodi evidenciju prema standardima, da li je predmet adekvatne supervizije i da li postoje indicije da je nivo usklađenosti sa važećim zakonima ili propisima o PN/FT treće strane neadekvatan (npr. da li je treća strana kažnjena za kršenje obaveza u oblasti PN/FT);
 - c) da li se nalaze u jurisdikciji koja je povezana sa većim rizikom od PN/FT. Kada se treća strana nalazi u trećoj zemlji visokog rizika koja ima strateške nedostatke, obveznici se ne smiju oslanjati na tu treću stranu.
 - d) šta je obveznik uradio da se uvjeri da:
 - treća strana uvijek bez odlaganja dostavlja neophodnu identifikacionu dokumentaciju;
 - treća strana će bez odlaganja, na zahtjev, dati relevantne kopije podataka za identifikaciju i verifikaciju ili elektronske podatke;
 - kvalitet mjera CDD treće strane je takav da se obveznik na njega može osloniti; i

- nivo CDD mjera koji primjenjuje treća strana srazmjernan je riziku PN/FT koji je povezan sa poslovnim odnosom, s obzirom na to da će treća strana primijeniti mjere CDD za sopstvene potrebe.
- iv. da li je klijent identifikovan preko povezanog agenta, odnosno bez direktnog kontakta sa obveznikom, i u kojoj mjeri se obveznik može uvjeriti da je agent dobio dovoljno informacija da osigura da obveznik poznaje svog klijenta i nivo rizika povezan sa poslovnim odnosom;
- v. da li se koriste nezavisni ili povezani agenti, u kojoj mjeri su uključeni u svakodnevno vođenje poslovanja i kako to utiče na znanje obveznika o klijentu i kontinuirano upravljanje rizikom.

3. Faktori višeg rizika koji se odnose na određenu državu odnosno geografsko područje

Kada identifikuju rizik povezan sa zemljama i geografskim područjima, obveznici treba da uzmu u obzir rizik koji se odnosi na:

- a) jurisdikcije u kojima klijent ima sjedište ili je rezident, kao i jurisdikcije gdje je stvarni vlasnik rezident;
- b) jurisdikcije koje su glavna mjesta poslovanja klijenta i stvarnog vlasnika; i
- c) jurisdikcije sa kojima klijent i stvarni vlasnik imaju relevantne lične ili poslovne veze, ili finansijske ili pravne interese.

Obveznici treba da imaju na umu da će priroda i svrha poslovnog odnosa, ili vrsta poslovanja, često određivati relativnu važnost pojedinačnih faktora rizika zemlje i geografskog rizika. Na primjer:

- Kada su sredstva koja se koriste u poslovnim odnosima generisana u inostranstvu, nivo ili relevantne informacije o nivou predikatnih krivičnih djela za pranje novca i djelotvornost pravnog sistema zemlje će biti posebno relevantni.
- Kada se sredstva primaju iz jurisdikcija ili se šalju u jurisdikcije u kojima se zna da djeluju grupe koje su počinile teroristička djela, obveznici bi trebali razmotriti u kojoj mjeri se to može očekivati ili može izazvati sumnju, na osnovu onoga što se zna o svrsi i prirodi poslovnog odnosa.
- Kada je klijent kreditna ili finansijska institucija, obveznik treba da obrati posebnu pažnju na adekvatnost državnog režima SPN/FT i efikasnost nadzora nad PN/FT.
- Kada je klijent trust ili bilo koja druga vrsta pravnog aranžmana, ili ima strukturu ili funkcije slične trustovima kao što su fiducije ili usluge osnivanja kompanija, obveznik bi trebao uzeti u obzir u kojoj mjeri je zemlja, u kojoj je klijent ili stvarni vlasnik registrovan, efektivna u skladu sa međunarodnim standardima poreske transparentnosti i razmjene informacija.

Države višeg rizika u kojima klijent ima prebivalište odnosno boravište za fizička lica ili sjedište za pravna lica, su sljedeće:

- a) države koje su na osnovu izvještaja relevantnih međunarodnih institucija (npr. Financial Action Task Force, u daljem tekstu: FATF¹ i Committee of Experts on the Evaluation of

U vezi sa informacijama o rizičnim zemljama odnosno nekooperativnim državama ili teritorijama koji ne ispunjavaju ključne međunarodne standarde vezane za sprečavanje pranja novca ili finansiranja terorizma upućujemo na korišćenje internet stranica relevantnih međunarodnih tijela:

¹ FATF: www.fatf-gafi.org

² MONEYVAL: www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval

Anti- Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, u daljem tekstu: MONEYVAL²⁾) o zajedničkoj evaluaciji identifikovane kao države koje nemaju efikasan sistem borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma;

- b) države u kojima je utvrđen visok nivo korupcije i drugih kriminalnih aktivnosti;
- c) države prema kojima su uvedene sankcije, embargo ili slične mjere;
- d) države koje pružaju novčanu pomoć ili podršku terorističkim aktivnostima ili imaju određene terorističke organizacije koje djeluju u njihovoj zemlji.
- e) države koja su poznate kao „offshore” finansijski centri.

Faktori rizika koje obveznici treba da uzmu u obzir prilikom utvrđivanja nivoa rizika od finansiranja terorizma povezanog sa jurisdikcijom uključuju:

- a) Postoje li informacije, npr. od organa za sprovođenje zakona ili vjerodostojnih i pouzdanih otvorenih medijskih izvora, koje sugerišu da jurisdikcija obezbjeđuje finansiranje ili podršku terorističkim aktivnostima, bilo iz zvaničnih izvora, bilo iz organizovanih grupa ili organizacija unutar te jurisdikcije?
- b) Postoje li informacije, na primjer od organa za sprovođenje zakona ili vjerodostojnih i pouzdanih otvorenih medijskih izvora, koje sugerišu da je poznato da grupe koje vrše teroristička djela djeluju u zemlji ili na teritoriji?
- c) Da li jurisdikcija podliježe finansijskim sankcijama, embargom ili mjerama koje se odnose na terorizam, finansiranje terorizma ili proliferaciju koje su izdale, na primjer, Ujedinjene nacije ili Evropska unija?

Faktori rizika koje obveznici trebaju uzeti u obzir prilikom utvrđivanja nivoa transparentnosti i usklađenosti sa poreskom politikom u jurisdikciji uključuju:

- a) Postoje li informacije iz više od jednog vjerodostojnog i pouzdanog izvora da se smatra da je zemlja usklađena s međunarodnim standardima o poreskoj transparentnosti i razmjeni informacija? Da li postoje dokazi da se relevantna pravila efikasno sprovedu u praksi? Primjeri mogućih izvora uključuju izvještaje Globalnog foruma o transparentnosti i razmjeni informacija u poreske svrhe Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), koji ocjenjuju jurisdikcije u svrhu poreske transparentnosti i razmjene informacija; procjene opredijeljenosti jurisdikcije prema automatskoj razmjeni informacija na osnovu Zajedničkog standarda izvještavanja; procjene sprovedene u vezi s spiskom EU nekooperativnih jurisdikcija za poreske svrhe; i procjene MMF-a (npr. o „off-shore“ finansijskim centrima).
- b) Da li se jurisdikcija obavezala i efikasno implementirala Zajednički standard izvještavanja o automatskoj razmjeni informacija, koji je G20 usvojila 2014. godine?
- c) Da li je jurisdikcija uspostavila pouzdane i dostupne registre stvarnog vlasništva?

Faktori rizika koje firme treba da uzmu u obzir kada identifikuju rizik povezan sa nivoom predikatnih krivičnih djela za pranje novca uključuju:

- a) Postoje li informacije iz vjerodostojnih i pouzdanih javnih izvora o nivou predikatnih krivičnih djela za pranje novca – npr. korupcija, organizovani kriminal, poreski kriminal i teška prevara? Primjeri uključuju indekse percepcije korupcije; izvještaji zemalja OECD-a o implementaciji

OECD-ove konvencije protiv mita; i Svjetski izvještaj o drogama Kancelarije Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal (UNODC).

- b) Da li postoje informacije iz više od jednog vjerodostojnog i pouzdanog izvora o kapacitetu istražnog i pravosudnog sistema jurisdikcije da efikasno istražuje i krivično goni ova krivična djela?

4. Faktori nižeg rizika klijenta

Kada identifikuju rizik povezan sa klijentom, obveznici treba da uzmu u obzir prisustvo nižeg rizika kod klijenta koji je:

- a) državni organ ili organ državne uprave, organ lokalne samouprave ili organ lokalne uprave i drugo pravno lice koje vrši javna ovlašćenja;
- b) pravno lice i privredno društvo kod višečlanih akcionarskih društava čijim se akcijama trguje na organizovanom tržištu hartija od vrijednosti;
- c) iz države ili sa geografskog područja koje pripada manje rizičnom u skladu sa faktorima rizika koji su navedeni u tač. 6 ove matrice;

5. Faktori nižeg rizika u poslovnim odnosima, transakcijama, proizvodima, uslugama i distributivnim kanalima

Kada identifikuju rizik povezan sa poslovnim odnosima, transakcijama, proizvodima i distributivnim kanalima, obveznici treba da uzmu u obzir prisustvo nižeg rizika u sljedećim slučajevima:

- a) finansijski proizvodi i institucije koje pružaju utvrđene i ograničene usluge određenom tipu klijenta;
- b) proizvodi kod kojih rizik od pranja novca i finansiranja terorizma zavisi od drugih faktora, kao što su ograničenja iznosa elektronskog novca ili transparentnost vlasništva.
- c) Distributivni kanali koji omogućavaju integrisane kvalitetne mehanizme kontrole i praćenja, naročito za proizvode nižeg rizika

6. Faktori nižeg rizika koji se odnose na određenu državu odnosno geografsko područje

Kada identifikuju rizik povezan sa određenom državom, odnosno geografskim područjem, obveznici treba da uzmu u obzir sljedeće slučajeve:

- a) države članice Evropske unije koje imaju efikasan sistem sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma- (država članica nije na FATF listi);
- b) države koje imaju efikasan sistem borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, prepoznat od strane FATF-a;
- c) države u kojima je utvrđen nizak stepen korupcije i drugih kriminalnih aktivnosti na osnovu izvještaja relevantnih kredibilnih institucija.

Obveznik je dužan da internim aktom obuhvati faktore rizika koji su propisani ovim smjernicama, pri čemu obveznik može definisati i druge faktore rizika koji su povezani sa specifičnom prirodom

poslovanja klijenta. Dodatno, obveznici treba da imaju u vidu da navedeni faktori rizika nisu iscrpni, niti su dužni uzeti u obzir sve faktore rizika u svim slučajevima.

2.2.2 Ponderisanje faktora rizika

Obveznik je dužan da odredi pondere (iznos/vrijednosti) važnosti pojedinog faktora rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u kontekstu određenog poslovnog odnosa ili povremene transakcije. Ponder dodijeljen pojedinom faktoru rizika može biti različit u zavisnosti od proizvoda, usluge, jursidikcije, klijenta ili grupe klijenata.

Prilikom ponderisanja faktora rizika obveznik treba da obezbijedi sljedeće:

- a) da na ponderisanje ne utiče samo jedan faktor (ako nije osnovano);
- b) da ekonomska, odnosno razmatranja o dobiti ne utiču na ocjenu rizika;
- c) da ponderisanje pojedinog poslovnog odnosa ne dovede do situacije u kojoj ne bi bilo moguće taj poslovni odnos klasifikovati u kategoriju višeg rizika;
- d) da se slučajevi iz člana 52 Zakona koji se uvijek klasifikuju u kategoriju višeg rizika ne mogu ponderisanjem isključiti iz ove kategorije rizika;
- e) da može po potrebi promijeniti bilo koju automatski generisanu ocjenu rizika, pri čemu je potrebno dokumentovati razloge za donošenje odluke o promjeni automatski generisane ocjene;
- f) ako obveznik upotrebljava automatizovane sisteme informacionih tehnologija za dodjelu sveukupne ocjene rizika radi klasifikacije poslovnih odnosa ili povremenih transakcija (koji je nabavljen od strane spoljnog dobavljača) obveznik u tom slučaju treba dati instrukcije i zahtjeve eksternim dobavljačima da prilagode rješenje njihovim internim potrebama i procjeni rizika, te da razumije način na koji sistem funkcioniše i način na koji sistem kombinuje faktore rizika da bi dobio sveukupnu ocjenu rizika.

Obveznik treba da bude siguran da ukupna ocjena odražava razumijevanje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma i da je na zahtjev nadzornog organa adekvatno prezentuje.

• Matrica rizika – izračunavanje rizika

Na osnovu pondera važnosti pojedinačnih faktora rizika, koji su sastavni dio modela mjerenja rizika (matrice), obveznik vrši kalkulaciju konačne ocjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma (inherentni rizik) u odnosu na klijenta, grupu klijenata, poslovni odnos, odnosno proizvod ili uslugu. U odnosu na dobijenu ocjenu rizika, obveznik treba da izvrši rangiranje nivoa rizika, odnosno da definiše nivoe rizika koje smatra neprihvatljivim i prihvatljivim rizikom (koji može biti niži, srednji ili viši), a sve u skladu sa sopstvenim „risk apetitom“ u ovoj oblasti.

2.3 Politika u vezi apetita za rizikom - Opšte pravilo (Risk Appetite)

Obveznici bi trebalo uspostaviti jasnu politiku tzv. risk apetita – apetita za rizikom, tj. sklonosti ka preuzimanju rizika i njegovom dopuštenom nivou. Veći nivo apetita za rizikom predstavlja preduzimanje poslovnih aktivnosti kod kojih je povećan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Ova politika sadrži osnovne principe preuzimanja i upravljanja rizicima u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i informacije o izloženosti i ključnim pokazateljima rizika u ovoj oblasti, uključujući i informacije o rizičnom profilu obveznika, rizičnim profilima klijenata i transakcija, kao i razlozima njihovih promjena.

Pri određivanju sklonosti ka preuzimanju rizika u oblasti pranja novca i finansiranja terorizma, obveznici uzimaju u obzir kvantitativne podatke kako bi izvršili procjenu izloženosti institucije riziku, kao i određene kvalitativne informacije (stručna procjena ovlašćenog lica, ocjene u izvještajima interne i eksterne revizije, ocjena usklađenosti od strane Centralne banke i slično).

Obveznici u svom radu imaju obavezu razvoja sistema ocjene rizika i upravljanja istim, koji će sadržati kvantitativne podatke u vezi faktora rizika, definisano kroz određene pondere rizika, kojii suštinski preslikavaju/označavaju numerički prikaz zaključaka kvalitativnih podataka i informacija. U skladu sa određenim apetitom za rizik, obveznici bi trebalo da jasno dokumentuju način i razlog odabranog tretmana klijenata i transakcija, odnosno načina upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i sva eventualna prekoračenja i izuzetke od utvrđene sklonosti ka preuzimanju rizika.

U vezi s tim, potrebno je naglasiti da je članom 19 stav 3 Zakona propisano da, ako obveznik ne može da sprovede mjere standardnih provjera, poslovni odnos se ne smije uspostaviti, a ako je poslovni odnos uspostavljen, obveznik je dužan da taj poslovni odnos raskine. Takođe, ukoliko obveznik ne može efikasno upravljati rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma u vezi sa tim klijentom, dužan je da odbije, odnosno prekine poslovni odnos.

Pored navedenog, obveznici bi trebalo imati na umu da primjena pristupa zasnovanog na riziku sama po sebi ne zahtijeva od njih da odbiju ili prekinu poslovne odnose sa cijelim kategorijama klijenata koji se povezuju s većim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, već da u kontinuitetu primjenjuju adekvatne mjere kako bi bili u mogućnosti da efikasno kontrolišu rizik, i u slučaju potrebe preduzmu dalje mjere i radnje (zaustavljanje transakcije, prijava finansijsko-obavještajnoj jedinici, zatvaranje računa i sl.).

Poslovanje obveznika na način da raskine ili ograniči poslovne aktivnosti određene cijele kategorije klijenata kod kojih je utvrđeno prisustvo povećanog rizika od pranja novca i finansiranja terorizma može uputiti na izbjegavanje, a ne upravljanje rizikom u ovoj oblasti na način predviđen međunarodnim standardima i domaćom zakonskom regulativom.

2.4 Kategorije rizika od pranja novca i finansiranja terorizma

Obveznik treba da se odluči za najadekvatniji način kategorizacije rizika. To će zavisi od prirode i veličine poslovanja istog, kao i vrstama rizika od pranja novca i finansiranja terorizma kojima je izložen.

Kategorizacija rizika se odvija u tri osnovne kategorije: viši, srednji i niži, s tim što nije zabranjeno da se u okviru istih izvrši dodatno nijansiranje rizika.

Klasifikacija pojedinog klijenta i grupa klijenata u određenu kategoriju rizika na osnovu propisanih faktora rizika		
Kategorija rizika	Šifra kategorije	Faktori rizika
Niži rizik	A	Obveznik u kategoriju A klasifikuje klijenta: -prema kojem primjenjuje pojednostavljenu provjeru u skladu sa Zakonom; -po uspostavljanju poslovnog odnosa pod uslovom da je obveznik za tog klijenta pribavio sve podatke i informacije propisane Zakonom, ukoliko su svi utvrđeni faktori rizika niži -kod kojeg tokom praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija obveznik nije utvrdio odstupanje u poslovanju od njegovog uobičajenog poslovanja.
Srednji rizik	B	Obveznik u kategoriju B klasifikuje klijente koje na osnovu utvrđenih faktora rizika ne može svrstati u A ili C kategoriju rizika, kao i klijenta

		kod kojeg je tokom praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija utvrdio odstupanje od uobičajenog poslovanja tog klijenta.
Viši rizik	C	Obveznik u kategoriju C klasifikuje klijenta: - kod kojeg je identifikovao značajno odstupanje u poslovanju u odnosu na njegovo uobičajeno poslovanje; - na kojeg se odnose faktori višeg rizika koji su povezani sa geografskim regionom; - na kojeg se odnose faktori višeg rizika povezani sa poslovnim odnosom; - na kojeg se odnose faktori višeg rizika koji su povezani sa proizvodom, uslugom, transakcijom ili distributivnim kanalima (stupanje u poslovni odnos bez ličnog prisustva).

3. NAČIN IDENTIFIKACIJE KLIJENTA

3.1 Mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija klijenta

Obveznik je dužan da sprovodi propisane mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, na osnovu dokumenata, podataka i informacija iz vjerodostojnih, nezavisnih i objektivnih izvora i prikupi podatke o klijentu, odnosno izvrši provjeru prikupljenih podataka o klijentu na osnovu vjerodostojnih, nezavisnih i objektivnih izvora (u daljem tekstu: identifikacija klijenta).

Nakon stupanja u poslovni odnos obveznik je dužan da isti redovno prati, kao i da vrši kontrolu transakcija koje klijent preduzima kod obveznika tokom poslovnog odnosa i provjerava njegovu usklađenost sa prirodom poslovnog odnosa i uobičajenim obimom i vrstom poslovanja klijenta.

3.2 Utvrđivanje i provjera identiteta fizičkog lica ili preduzetnika

Obveznik je dužan da utvrđuje i provjerava identitet klijenta koji je fizičko lice, odnosno njegov zakonski zastupnik, preduzetnik ili fizičko lice koje obavlja djelatnost, uvidom u ličnu ispravu klijenta uz njegovo prisustvo, kao i da pribavlja Zakonom propisane podatke.

Identitet klijenta se može utvrditi i bez ličnog prisustva (što predstavlja viši rizik) samo putem video-elektronske identifikacije uz elektronsku identifikaciju, a u skladu i na način predviđen propisom kojim se uređuje video - elektronskoj identifikacija klijenta.

Obveznici bi u svojim politikama i procedurama trebali jasno odrediti:

- ko je klijent i ko je stvarni vlasnik za svaku vrstu klijenata i kategoriju proizvoda i usluga, i čiji identitet mora biti potvrđen za potrebe CDD-a;
- šta predstavlja povremenu transakciju u kontekstu njihovog poslovanja i u kom trenutku serija jednokratnih transakcija predstavlja poslovni odnos, a ne povremenu transakciju, uzimajući u obzir faktore kao što su učestalost ili pravilnost s kojom se klijent vraća za povremene transakcije i stepen do kojeg se očekuje da odnos ima, ili se čini da ima, element trajanja;
- koji je odgovarajući nivo i vrsta CDD koji će primjenjivati na pojedinačne poslovne odnose i povremene transakcije;
- kako očekuju da se potvrdi identitet klijenta i stvarnog vlasnika i kako očekuju da se utvrdi priroda i svrha poslovnog odnosa;
- koji nivo praćenja treba primijeniti u kojim okolnostima;
- kako i u kojim situacijama se slabiji oblici identifikacije i verifikacije identiteta mogu nadoknaditi pojačanim praćenjem; i
- sklonost obveznika riziku.

Obveznik za klijenta koji je fizičko lice, odnosno njegov zakonski zastupnik, preduzetnik, ili fizičko lice koje obavlja djelatnost, pribavlja sljedeće podatke:

Podaci o klijentu fizičkom licu, preduzetniku ili fizičkom licu koje obavlja djelatnost, zakonskom zastupniku i ovlaštenim licima klijenta	
Podaci o klijentu fizičkom licu	- ime i prezime, jedinstveni matični broj; - adresu i opštinu prebivališta, odnosno boravišta u Crnoj Gori; - datum rođenja, državu rođenja, državljanstvo; - podatak da li je politički eksponirano lice; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona i e-mail adresu; - vrsta, broj, država izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave; - razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije, pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu, prodavac, klijent); - podatak da li je fizičko lice klijent, zastupnik, ovlašćeno lice, stvarni vlasnik, osnivač, povjerenik, korisnik imovine kojom upravlja; - podatke o načinu na koji je izvršena identifikacija klijenta (identifikacija uz fizičko prisustvo, elektronska identifikacija ili video-elektronska identifikacija).
Podaci o klijentu preduzetniku ili fizičkom licu koje obavlja djelatnost	- naziv, sjedište (adresa i grad, odnosno opština za preduzetnika sa sjedištem u Crnoj Gori, a za preduzetnika sa sjedištem u drugoj državi država i grad); - ime i prezime, jedinstveni matični broj; - podatak da li je rezident ili nerezident; - razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije, pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu, prodavac, klijent); - broj telefona i e-mail adresu; - podatke o načinu na koji je izvršena identifikacija klijenta (identifikacija uz fizičko prisustvo, elektronska identifikacija ili video-elektronska identifikacija).
Podaci o poslovnom odnosu klijenta	- podatak o svrsi, namjeni, cilju, prirodi poslovnog odnosa i transakcije; - osnovnu šifru djelatnosti klijenta i skeniranu dokumentaciju koja prati poslovni odnos ili transakciju; - podatke o izvoru imovine i sredstava koji su ili će biti predmet poslovnog odnosa ili transakcije; - datum uspostavljanja poslovnog odnosa, odnosno datum i vrijeme pristupa sefu.
Podaci o transakciji	- datum i vrijeme izvršenja transakcije; - iznos transakcije u eurima i iznosi transakcija po valutama, - broj naloga transakcije ili ugovora; - skeniranu dokumentaciju koja prati realizaciju transakcije; - podatak o izvoru imovine i sredstava koja prati realizaciju transakcije; - podatak da li je transakcija izvršena u potpunosti ili djelimično; - podatak o vrsti transakcije (gotovinska ili bezgotovinska), - podatak o tipu transakcije (redovna, sumnjiva, neuobičajena ili složena);

	- podatke o kreditnoj instituciji platioca i primaoca plaćanja (vrsta i broj računa, matični broj, naziv i država sjedišta); - podatak o vrsti transakcije (uplata ili isplata); - podatak o načinu izvršenja transakcije (gotovinski, bezgotovinski, već realizovano, u ratama, tržišni ili netržišni); - podatak o svrsi i namjeni transakcije i naziv filijale obveznika koja vrši transakciju.
Podaci o zakonskom zastupniku i ovlašćenom licu	- ime i prezime, jedinstveni matični broj; - adresu i opštinu prebivališta, odnosno boravišta u Crnoj Gori; - datum rođenja, državu rođenja, državljanstvo; - podatak da li je politički eksponirano lice; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona i e-mail adresu; - vrsta, broj, država izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave; - razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije, pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu, prodavac, klijent); - podatak da li je fizičko lice klijent, zastupnik, ovlašćeno lice, prodavac ili klijent; - sve prethodno pobrojane podatke pribavi i o klijentu iz pisanog ovlašćenja u originalu ili ovjerene fotokopije tog ovlašćenja;

3.3 Utvrđivanje identiteta klijenta putem video elektronske identifikacije

Prilikom identifikacije klijentata obveznici bi trebali osigurati da se dokazi o identitetu zasnivaju na podacima ili informacijama iz pouzdanih i nezavisnih izvora.

Obveznici koji koriste ili namjeravaju koristiti inovativna tehnološka sredstva u svrhu identifikacije i verifikacije trebali bi procijeniti u kojoj mjeri upotreba inovativnih tehnoloških rješenja može riješiti ili može pogoršati rizike od PN/FT, posebno u situacijama kada klijent nije prisutan. Kao dio njihove procjene, obveznici treba da imaju razumijevanje o:

- ICT (Information and Communication Technology) i sigurnosnim rizicima, posebno rizicima da inovativno rješenje može biti neprikladno ili nepouzđano ili da bi se moglo mijenjati;
- kvalitativnim rizicima, naročito rizicima da izvori informacija koji se koriste u svrhu provjere nisu dovoljno nezavisni i pouzdani; i rizicima da obim provjere identiteta koji pruža inovativno rješenje nije srazmjerni nivou rizika PN/FT povezanog s poslovnim odnosom;
- pravnim rizicima, posebno rizicima da dobavljač tehnološkog rješenja ne poštuje važeće zakone o zaštiti podataka; i
- rizicima od prevare, odnosno rizik da klijent nije onaj za koga se predstavlja. Obveznici bi trebali uzeti u obzir i rizik da osoba nije stvarna osoba (nova tehnološka rješenja).

Navedeni načini utvrđivanja identiteta je detaljno predviđen Pravilnik o bližim uslovima načinu sprovođenja i obuci za sprovođenje video-elektronske identifikacije klijenta ("Službeni list Crne Gore", br. 022/24 od 15.03.2024).

3.4 Utvrđivanje i provjera identiteta klijenta pravnog lica ili privrednog društva

Obveznik je dužan da izvrši identifikaciju klijenta koji je pravno lice ili privredno društvo prije uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom i prije izvršenja transakcije, na način da pribavi podatke iz člana 117 stav 1 tač. 1, 6 i 7 Zakona, za pravno lice ili privredno društvo koje uspostavi

poslovni odnos ili izvrši transakciju, odnosno pravno lice ili privredno društvo za koje se uspostavlja poslovni odnos ili vrši transakcija.

Podatke na osnovu kojih obveznik identifikuje pravno lice, može pribaviti uvidom u Centralni registar privrednih subjekata (u daljem tekstu: CRPS) ili drugi odgovarajući javni registar, kao i uvidom u sudski, poslovni ili drugi javni registar u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo.

Gore pomenute podatke obveznik može pribaviti i uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz CRPS ili drugog odgovarajućeg javnog registra, kao i uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz sudskog, poslovnog ili drugog javnog registra u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo, koju u ime pravnog lica ili privrednog društva podnese njegov zastupnik ili ovlašćeno lice i koja ne smije biti starija od tri mjeseca od datuma izdavanja. Isprave na osnovu kojih izvrši identifikaciju obveznik zadržava u svojoj dokumentaciji. Kad vrši uvid u registre, obveznik je dužan da odštampa izvod iz tih registara i označi datum i vrijeme i ime i prezime lica koje je izvršilo uvid.

Podatke koji nisu sadržani u registrima, odnosno ispravama na osnovu kojih se vrši identifikacija, obveznik pribavlja uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave ili druge dokumentacije koju mu dostavi zastupnik ili ovlašćeno lice klijenta.

Ako obveznik, prilikom identifikacije klijenta koji je pravno lice ili privredno društvo, posumnja u istinitost dobijenih podataka ili vjerodostojnost isprava ili javne ili druge dokumentacije iz koje su pribavljeni podaci, dužan je da od zastupnika ili ovlašćenog lica tog klijenta, prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili izvršenja transakcije, pribavi i pisanu izjavu o istinitosti tih podataka.

Ako je klijent strano pravno lice koje obavlja djelatnost u Crnoj Gori preko svoje poslovne jedinice, obveznik će izvršiti identifikaciju stranog pravnog lica i njegove poslovne jedinice.

Podaci koje obveznik pribavlja o klijentu koji je pravno lice ili privredno društvo, daju se u sljedećoj matrici:

Podaci o klijentu pravnom licu	
Podaci o klijentu	- naziv pravnog lica; - sjedište (adresa i grad, odnosno opština za pravno lice sa sjedištem u Crnoj Gori, a za pravno lice sa sjedištem u drugoj državi država i grad); - matični broj pravnog lica i podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona i e-mail adresa.
Podaci o uspostavljenom poslovnom odnosu	- datum uspostavljanja poslovnog odnosa ili pristupa sefu; - podatak o svrsi, namjeni, cilju, prirodi poslovnog odnosa i transakciji; - osnovnu šifru djelatnosti klijenta i skeniranu dokumentaciju koja prati poslovni odnos ili transakciju; - podatke o izvoru imovine i sredstava koji su ili će biti predmet poslovnog odnosa ili transakcije.
Podaci o izvršenoj transakciji	- datum i vrijeme izvršenja transakcije; - iznos transakcije u eurima i iznosi transakcija po valutama; - broj naloga transakcije ili ugovora; - skeniranu dokumentaciju koja prati realizaciju transakcije; - podatak o izvoru imovine i sredstava koja prati realizaciju transakcije. - podatak da li je transakcija izvršena u potpunosti ili djelimično; - podatak o vrsti transakcije (gotovinska ili bezgotovinska); - podatak o tipu transakcije (redovna, sumnjiva, neuobičajena ili složena);

	- podatke o kreditnoj instituciji platioca i primaoca plaćanja (vrsta i broj računa, matični broj, naziv i država sjedišta); - podatak o vrsti transakcije (uplata ili isplata); - podatak o načinu izvršenja transakcije (gotovinski, bezgotovinski, već realizovano, u ratama); - podatak o svrsi i namjeni transakcije i naziv filijale obveznika koja vrši transakciju; - vrsta i broj računa, matični broj, naziv i država sjedišta kreditne institucije računa; - ime i prezime, adresa i grad prebivališta, odnosno boravišta fizičkog lica kome je namijenjena transakcija; - telefon i e-mail adresa fizičkog lica; - naziv, sjedište (adresa, grad i država) pravnog lica kome je namijenjena transakcija; - telefon i e-mail adresa pravnog lica; - SWIFT kod kreditne institucije, državu odredišta, naziv i državu sjedišta kreditne institucije koja je korespondent.
Podaci o licu koje predstavlja klijenta (pravni zastupnik ili ovlašćeno lice)	- ime i prezime, jedinstveni matični broj; - adresa i opština prebivališta, odnosno boravišta u Crnoj Gori; - datum rođenja, država rođenja, državljanstvo; - podatak da li je politički eksponirano lice; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona i e-mail adresa; - vrsta, broj, država izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave; - razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije, pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu i sl.); - podatak da li je fizičko lice, zastupnik, ovlašćeno lice, stvarni vlasnik, osnivač, povjerenik, korisnik imovine kojom upravlja, osiguranik; - ovlašćenja za zastupanje zastupnika i svih direktora (ovlašćenja trebaju biti zadržani u dokumentaciji).
Podaci o stvarnom vlasniku klijenta ili licima sa interesom za uspostavljanje trusta	Utvrđivanje stvarnog vlasnika pravnog lica, privrednog društva, trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava, se vrši pribavljanjem podataka o tim subjektima uvidom u Registar stvarnih vlasnika, ili može pribaviti i uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz CRPS ili drugog odgovarajućeg javnog registra, kao i uvidom u sudski, poslovni ili drugi javni registar u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo. Obveznik je dužan pribavi sljedeće: - fotokopiju lične isprave stvarnog vlasnika; - ime i prezime, jedinstveni matični broj; - adresu i opštinu prebivališta, odnosno boravišta u Crnoj Gori; - datum rođenja, država rođenja, državljanstvo; - podatak da li je politički eksponirano lice; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona i e-mail adresu; - vrstu, broj, državu izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave; - dokumentaciju na osnovu koje je moguće utvrditi vlasničku strukturu i kontrolnog člana klijenta i podatke o stvarnom vlasniku.

	- podatke o vlasničkom udjelu (procenat akcija ili procenat učešća u kapitalu ili podatke o procentu neposrednog ili posrednog raspolaganja imovinom ili podatke o procentu prihoda korisnika od imovine kojom upravlja ili udio u imovini pravnog lica ili drugog subjekta stranog prava) ili drugoj vrsti kontrole (podatak da li ima odlučujući uticaj u upravljanju imovinom, da li posredno obezbjeđuje sredstva ili je obezbijedio sredstva ili ima odlučujući uticaj na donošenje odluka ili ima kontrolni položaj u upravljanju); - datum registracije, datum promjene, odnosno datum ažuriranja i brisanja stvarnog vlasnika iz Registra stvarnih vlasnika; - skeniranu dokumentaciju kojom se dokazuju navedeni podaci.
--	---

3.5 Utvrđivanje i provjera identiteta zastupnika, kao i identiteta ovlašćenog lica pravnog lica i privrednog društva

- Utvrđivanje i provjera identiteta zastupnika

Obveznik je dužan da izvrši identifikaciju zastupnika klijenta koji je pravno lice ili privredno društvo. Obveznik je dužan da pribavi podatke o svim direktorima pravnog lica ili privrednog društva –za fizičko lice: ime i prezime, jedinstveni matični broj, adresu i opštinu prebivališta, odnosno boravišta u Crnoj Gori, datum rođenja, državu rođenja, državljanstvo, podatak da li je politički eksponirano lice, podatak da li je rezident ili nerezident, broj telefona i e-mail adresu, vrstu, broj, državu izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave, razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije, pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sef, prodavac, klijent), podatak da li je fizičko lice klijent, zastupnik, ovlašćeno lice, stvarni vlasnik, osnivač, povjerenik, korisnik imovine kojom upravlja klijent.

Obveznik je dužan da u postupku utvrđivanja i provjere ovlašćenja za zastupanje zastupnika i svih direktora pribavi ovlašćenje za zastupanje i zadrži ga u svojoj dokumentaciji.

- Utvrđivanje i provjera identiteta ovlašćenog lica

Obveznik je dužan da utvrdi i provjeri identitet ovlašćenog lica pravnog lica ili privrednog društva, ako u ime zastupnika i svih direktora poslovni odnos domaćeg ili stranog pravnog lica ili privrednog društva zasniva ovlašćeno lice ili vrši transakciju, na način predviđen članom 28 Zakona.

Podatke o zastupniku, i svim direktorima, u čije ime nastupa ovlašćeno lice, obveznik pribavlja u skladu s članom 22 Zakona, uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju pisanog ovlašćenja izdatog od zastupnika koje zadržava u svojoj dokumentaciji.

U vezi utvrđivanja i provjere identiteta zastupnika, kao i identiteta ovlašćenog lica pravnog lica i privrednog društva, na isti način je predviđeno sljedeće postupanje:

Ako iz lične isprave zastupnika ili ovlašćenog lica nije moguće utvrditi sve propisane podatke, ti podaci se pribavljaju iz druge važeće javne isprave koju klijent podnese ili uvidom u odgovarajući javni registar.

Ako obveznik prilikom utvrđivanja i provjere identiteta zastupnika i ovlašćenog lica pravnog lica ili privrednog društva člana posumnja u istinitost dobijenih podataka, dužan je da traži i njihove pisane izjave o istinitosti tih podataka.

Obveznik je dužan da u postupku utvrđivanja identiteta zastupnika i svih direktora kao i ovlašćenog lica koje nastupa u ime zastupnika za domaće ili strano pravno lice ili privredno društvo, pribavi fotokopije ličnih isprava tih lica u skladu sa članom 22 stav 3 Zakona.

3.6 Utvrđivanje i provjera identiteta stranog trusta, drugog lica odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava

Obveznik je dužan da utvrdi i provjeri identitet stranog trusta, drugog lica odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava u skladu s članom 29 Zakona.

Podaci o klijentu koji je strani trust, drugo lice odnosno sa njim izjednačeni subjekt stranog prava	
Podaci o klijentu koji je strani trust	Obveznik utvrđuje i provjerava podatke o identitetu klijenta koji je strani trust koji se odnose na: - osnivače, sve povjerenike, druge zastupnike, korisnika ili grupe korisnika imovine kojom upravlja, ako su budući korisnici već određeni ili određivi; - drugo fizičko lice koje neposredno ili posredno vrši krajnju kontrolu nad stranim trustom.
Podaci o klijentu koji je strani trust - pravno lice	- pravni oblik trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava; - akt o osnivanju trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava; - naziv; - sjedište (adresa i grad, odnosno opština za pravno lice sa sjedištem u Crnoj Gori, a za pravno lice sa sjedištem u drugoj državi država i grad); - matični broj; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona; - e-mail adresa.
Podaci o klijentu koji je strani trust - preduzetnik	- naziv; - sjedište (adresa i grad, odnosno opština za preduzetnika sa sjedištem u Crnoj Gori, a za preduzetnika sa sjedištem u drugoj državi država i grad); - jedinstveni matični broj; - ime i prezime; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona; - e-mail adresa.
Podaci o klijentu koji je strani trust - fizičko lice	- ime i prezime; - jedinstveni matični broj; - adresa i opština prebivališta, odnosno boravišta u Crnoj Gori; - datum rođenja; - država rođenja; - državljanstvo; - podatak da li je politički eksponirano lice; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona; - e-mail adresa; - vrsta, broj, država izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave; - podatak da li je fizičko lice klijent, zastupnik, ovlašćeno lice, stvarni vlasnik, osnivač, povjerenik, korisnik imovine kojom upravlja, osiguranik, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac ili klijent.

Podaci o uspostavljenom poslovnom odnosu	- razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije, pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac, klijent); - podatak o svrsi, namjeni, cilju, prirodi poslovnog odnosa i transakcije, osnovnu šifru djelatnosti klijenta i skeniranu dokumentaciju koja prati poslovni odnos ili transakciju; - podatke o izvoru imovine i sredstava koji su ili će biti predmet poslovnog odnosa ili transakcije; - datum uspostavljanja poslovnog odnosa, odnosno datum i vrijeme ulaska u kazino ili pristupa sefu; - ovlašćenja za zastupanje zastupnika i svih direktora.
Podaci o izvršenoj transakciji	- datum i vrijeme izvršenja transakcije; - iznos transakcije u eurima; - iznosi transakcija po valutama; - broj naloga transakcije, polise ili ugovora, u zavisnosti od vrste obveznika; - podatak da li je transakcija izvršena u potpunosti ili djelimično; - podatak o načinu izvršenja transakcije (gotovinska ili bezgotovinska); - podatak o tipu transakcije (redovna, sumnjiva, neuobičajena ili složena); - podatke o kreditnoj instituciji platioca i primaoca plaćanja (vrsta i broj računa, matični broj, naziv i država sjedišta); - podatak o vrsti transakcije (uplata ili isplata); - podatak o načinu izvršenja transakcije u zavisnosti od vrste obveznika (gotovinski, bezgotovinski, već realizovano, u ratama, tržišni ili netržišni); - podatak o svrsi i namjeni transakcije; - naziv filijale obveznika koja vrši transakciju.
Podaci o licu koje predstavlja klijenta - pravni zastupnik ili ovlašćeno lice	- ime i prezime; - jedinstveni matični broj; - adresa i opština prebivališta, odnosno boravišta u Crnoj Gori; - datum rođenja; - država rođenja; - državljanstvo; - podatak da li je politički eksponirano lice; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona; - e-mail adresa; - vrsta, broj, država izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave; - podatak da li je fizičko lice klijent, zastupnik, ovlašćeno lice, stvarni vlasnik, osnivač, povjerenik, korisnik imovine kojom upravlja, osiguranik, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac ili klijent.
Podaci o stvarnom vlasniku klijenta	- ime i prezime; - jedinstveni matični broj; - adresa i opština prebivališta, odnosno boravišta u Crnoj Gori - datum rođenja; - država rođenja; - državljanstvo;

	- podatak da li je politički eksponirano lice; - podatak da li je rezident ili nerezident; - broj telefona; - e-mail adresa; - vrsta, broj, država izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave; - podatak da li je stvarni vlasnik osnivač, povjerenik, korisnik sredstava stečenih od imovine kojom upravlja (gdje su budući korisnici već određeni ili određivi), zastupnik interesa primalaca stečenih sredstava, pripada kategoriji lica koje ima interes za uspostavljanje, ili na drugi način, neposredno ili posredno, kontroliše imovinu trusta, drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava.

3.7 Način utvrđivanja stvarnog vlasnika

Definicija stvarnog vlasnika u skladu s kojom se određuje obaveza i način utvrđivanja stvarnog vlasnika je propisana u članu 41 Zakona.

Obveznik je dužan da prije uspostavljanja poslovnog odnosa sa pravnim licem, u okviru utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, utvrdi i stvarnog vlasnika klijenta i provjeri njegov identitet, te da preduzme i druge potrebne mjere (utvrđivanje da li je stvarni vlasnik politički eksponirano lice, provjere o prihvatljivosti, informacije iz dostupnih baza podataka...).

Potpuna i tačna implementacija navedenih obaveza predstavlja jedan od uslova za uspostavljanje poslovnog odnosa s klijentom. Dakle, obveznik je dužan da potpuno, tačno i jasno utvrdi stvarnog vlasnika i organ upravljanja (upravljačku strukturu) klijenta, što znači da ima obavezu da utvrdi osnivačku strukturu klijenta sve do fizičkih lica koja se po definiciji datoj u Zakonu smatraju stvarnim vlasnicima.

Stvarni vlasnik je fizičko lice koje ima u svojini ili vrši stvarnu kontrolu nad pravnim licem, privrednim društvom, trustom, drugim licem, odnosno sa njim izjednačenim subjektom stranog prava, odnosno fizičko lice u čije ime, odnosno za čiji račun se vrši transakcija ili uspostavlja poslovni odnos.

Podatke o stvarnom vlasniku koji su propisani kao obavezni Zakonom, obveznik pribavlja uvidom u originale ili ovjerenu kopiju dokumentacije iz CRPS-a ili drugog odgovarajućeg javnog registra kao i uvidom u sudski, poslovni ili drugi javni registar stranog pravnog lica u koji je upisano koja ne smije biti starija od tri mjeseca od dana izdavanja ili ih pribavlja uvidom u CRPS ili drugi javni registar.

Ako obveznik ne može da pribavi sve podatke o stvarnom vlasniku pravnog lica, privrednog društva ili stranog pravnog lica na predviđeni način, te podatke pribavlja uvidom u original ili ovjerenu kopiju isprave ili druge poslovne dokumentacije koju mu dostavi zastupnik ili ovlašćeno lice klijenta koji je pravno lice, privredno društvo ili strano pravno lice.

Obveznik je dužan da u postupku utvrđivanja identiteta stvarnog vlasnika pribavi fotokopiju lične isprave (npr. lične karte, pasoša, vozačke dozvole ili drugog dokumenta koji sadrži fotografiju lica čiji identitet obveznik utvrđuje ili provjerava), na kojoj upisuje datum, vrijeme i ime lica koje je izvršilo uvid i koju čuva u skladu sa Zakonom.

Obveznik je dužan da pribavi sljedeće podatke: ime, adresu prebivališta ili boravišta i datum i mjesto rođenja stvarnog vlasnika pravnog lica, odnosno u slučaju iz člana 41 st. 6 i 7 Zakona podatak o kategoriji lica u čijem je interesu osnivanje i djelovanje pravnog lica ili sličnog pravnog subjekta stranog prava.

Prilikom ispunjavanja svojih obaveza u cilju razumjevanja vlasničke i kontrolne strukture korisnika, obveznici bi trebali preduzeti barem sljedeće korake:

- a) postaviti upit klijentu ko su njihovi stvarni vlasnici;
- b) dokumentovati dobijene informacije (iz izvora propisanih zakonom);

- c) preduzeti sve potrebne i razumne mjere za provjeru informacija: da bi to postigli, obveznici bi trebali provjeriti i registre stvarnog vlasništva, ako su dostupni;
- d) koraci b) i c) treba da se primenjuju na bazi utvrđenog nivoa rizika - dakle za viši nivo rizika značajno veći stepen provjera.

3.7.1 Registri stvarnog vlasništva

Korišćenje informacija sadržanih u registrima stvarnog vlasništva samo po sebi ne ispunjava obavezu obveznika da preduzmu adekvatne mjere zasnovane na procjeni rizika za identifikaciju stvarnog vlasnika i provjeru njegovog identiteta. Obveznici su dužni da preduzmu dodatne korake da identifikuju i verifikuju stvarnog vlasnika, posebno kada je rizik povezan sa poslovnim odnosom povećan ili kada postoji sumnja da je osoba navedena u registru krajnji stvarni vlasnik.

3.7.2 Kontrola na druge načine

Zahtjev da se identifikuje i preduzmu sve potrebne i razumne mjere za provjeru identiteta stvarnog vlasnika odnosi se na fizičko lice koje u krajnjoj liniji posjeduje ili kontroliše klijenta. Međutim, kako bi ispunil svoje dužnosti obveznici bi trebali preduzeti razumne mjere da u potpunosti razumiju kompletnu vlasničku i kontrolnu strukturu klijenta.

Mjere koje obveznici preduzimaju da bi razumjeli vlasničku i kontrolnu strukturu klijenta trebale bi biti dovoljne tako da obveznik može biti razumno zadovoljan da razumije rizik povezan s različitim slojevima vlasništva i kontrole. Konkretno, obveznik treba da utvrdi da:

- a) vlasnička i kontrolna struktura korisnika nije pretjerano složena ili nejasna; ili da
- b) složene ili nejasne vlasničke i kontrolne strukture imaju legitiman pravni ili ekonomski razlog.

Ako vlasnička i kontrolna struktura klijenta izazivaju sumnju i ako imaju razumne osnove da sumnjaju da bi sredstva navedenog lica mogla biti prihod od kriminalne aktivnosti ili su povezana sa finansiranjem terorizma, obveznici su dužni da navedeno prijave finansijsko-obavještajnoj jedinici.

Primjeri „kontrole putem drugih sredstava“ koje bi obveznici trebali razmotriti uključuju, ali nisu ograničene na:

- a) kontrolu bez direktnog vlasništva, npr. kroz bliske porodične odnose, ili istorijska ili ugovorna udruženja;
- b) korišćenje, uživanje ili korist od imovine u vlasništvu klijenta;
- c) odgovornost za strateške odluke koje suštinski utiču na poslovnu praksu ili opšte usmjerenje pravnog lica.

3.7.3 Identifikovanje viših rukovodećih službenika klijenta

Obveznici bi mogli pribjeći identifikaciji lica na upravljačkim pozicijama klijenata kao stvarnih vlasnika samo u sljedećim slučajevima:

- i. Iscrpljena su sva moguća sredstva za identifikaciju fizičke osobe koja u krajnjoj liniji ima u svojini ili vrši stvarnu kontrolu nad klijentom;
- ii. Nemogućnost da se identifikuje fizičko lice koje u krajnjem ima u svojini ili vrši stvarnu kontrolu nad klijentom ne izaziva sumnju da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma; i
- iii. Postoji razumno uvjerenje da su vjerodostojni razlozi klijenta zašto fizičko lice, koje je u krajnjoj liniji vlasnik ili vrši kontrolu nad klijentom, ne može biti adekvatno identifikovano.

Prilikom odlučivanja koje lice, odnosno koja lica na upravljačkim pozicijama će identifikovati kao stvarnog vlasnika, obveznici treba da razmotre ko ima konačnu i ukupnu odgovornost za klijenta i donosi obavezujuće odluke u ime klijenta.

U tim slučajevima, obveznici bi trebali jasno i detaljno dokumentovati svoje opravdane razloge za identifikaciju lica na upravljačkoj poziciji, a ne stvarnog vlasnika korisnika, i moraju voditi evidenciju o mjerama koje su preduzeli u postupku utvrđivanja stvarnog vlasnika.

3.7.4 Identifikacija stvarnog vlasnika javne uprave ili preduzeća u državnom vlasništvu

Tamo gdje je klijent javna uprava ili državna institucija (ili preduzeće), obveznici bi trebali primjenjivati pravila opisana u prethodnom podnaslovu kako bi identifikovali višeg rukovodećeg službenika.

U tim slučajevima, a posebno kada je rizik povezan sa odnosom povećan, na primjer zato što je državno preduzeće iz zemlje povezane s visokim nivoom korupcije, obveznici bi trebali preduzeti korake zasnovane na procjeni rizika kako bi utvrdili da je osoba koju imaju identifikovanu kao stvarnog vlasnika, propisno ovlašten od strane klijenta da djeluje u njegovo ime.

Obveznici bi takođe trebali uzeti u obzir mogućnost da viši rukovodeći službenik klijenta može biti PEL. Ako je to slučaj, obveznici moraju primijeniti mjere EDD na tog višeg rukovodećeg službenika i procijeniti da li stepen do kojeg PEL može uticati na klijenta dovodi do povećanog rizika od PN/FTi da li će možda biti potrebno primijeniti mjere EDD na klijenta.

Utvrđivanje stvarnog vlasnika je detaljno predviđeno Smjernicama o utvrđivanju stvarnog vlasnika Centralne banke Crne Gore.

3.8 Utvrđivanje i provjera identiteta klijenta preko trećeg lica

Obveznik je dužan da internim aktom utvrdi procedure o prihvatanju identifikacije klijenta i stvarnog vlasnika klijenta preko trećeg lica.

Obveznik može, pod uslovima propisanim Zakonom, da povjeri obaveze trećem licu prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom, odnosno da povjeri mjere utvrđivanja, prikupljanja i provjere identiteta klijenta, utvrđivanja stvarnog vlasnika klijenta i provjeru njegovog identiteta uključujući mjere potrebne za utvrđivanje vlasničke i kontrolne strukture klijenta, kao i pribavljanje podataka o cilju i prirodi poslovnog odnosa ili svrsi transakcije i druge podatke u skladu sa Zakonom. Treće lice je u obavezi da utvrdi identitet klijenta na osnovu dokumenata, podataka i informacija iz vjerodostojnih, nezavisnih i objektivnih izvora i prikupi sve neophodne podatke o klijentu, odnosno izvrši provjeru prikupljenih podataka o klijentu.

Treće lice može biti:

- 1) kreditna institucija i filijala strane kreditne institucije sa sjedištem u državi Evropske Unije ili drugoj državi koja primjenjuje mjere iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma utvrđene Zakonom ili strože mjere.

Obzirom da je obveznik odgovoran za pravilno utvrđivanje i provjeru identiteta klijenta izvršenog preko trećeg lica, mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta ne smije povjeriti trećem licu, ako je treće lice kvazi banka ili anonimno društvo, ili ako je treće lice iz visokorizične treće države, koje relevantni organi objave na svojoj internet stranici ili dostave obvezniku, na osnovu podataka relevantnih međunarodnih organizacija.

Ako obveznik procijeni da postoji sumnja u vjerodostojnost sprovedenog utvrđivanja i provjere identiteta klijenta od strane trećeg lica, odnosno posumnja u istinitost i vjerodostojnost pribavljenih podataka o klijentu, dužan je da neposredno izvrši utvrđivanje i provjeru identiteta klijenta.

Treće lice je dužno da na zahtjev obveznika, bez odlaganja, dostavi kopije isprava i druge dokumentacije na osnovu kojih je izvršilo utvrđivanje i provjeru identiteta klijenta i pribavilo podatke i dokumentaciju, kao i da pribavljene kopije isprava i dokumentacije čuva u skladu sa Zakonom. Kada lice izvrši mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta u ime obveznika na osnovu ugovora o povjeravanju poslova, to lice se ne smatra trećim licem u smislu Zakona.

4. PRAĆENJE POSLOVNOG ODNOSA I KONTROLA TRANSAKCIJA, UKLJUČUJUĆI I PONOVDNU GODIŠNJU KONTROLU

Obveznik je dužan da uspostavi odgovarajuće procedure za redovno i pažljivo praćenje poslovnog odnosa i kontrolu transakcija klijenta, kako bi osigurao da transakcije odgovaraju saznanjima obveznika o tom klijentu, vrsti djelatnosti, izvoru sredstava, namjeni i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa ili transakcija, pri čemu obim mjera treba da bude u skladu sa utvrđenim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

Obveznik je dužan osigurati da obim, odnosno učestalost sprovođenja mjera praćenja poslovnog odnosa bude prilagođen procjenjenom riziku od pranja novca i finansiranja terorizma kojem je izložen pri poslovanju s klijentom, u skladu sa analizom rizika.

Obveznik je dužan da, pored praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija, najmanje jednom godišnje, a najkasnije nakon isteka jedne godine od posljednje kontrole klijenta, izvrši ponovnu godišnju kontrolu stranog pravnog lica na način propisan članom 50 Zakona.

Izuzetno od prethodnog stava ove tačke, obveznik je dužan da najmanje jednom godišnje, a najkasnije nakon isteka jedne godine od posljednje kontrole klijenta, izvrši ponovnu kontrolu i ako je klijent, u slučajevima propisanim Zakonom, pravno lice sa sjedištem u Crnoj Gori, ako je u tom pravnom licu učešće stranog kapitala najmanje 25%.

Obveznik je dužan da pribavi podatke o svrsi, namjeni, cilju i prirodi (osnovu) poslovnog odnosa ili transakcije i druge podatke u skladu sa Zakonom, i da kontinuirano sprovodi odgovarajuće mjere za otkrivanje sumnjivih aktivnosti klijenta. Pomenute mjere sprovodi na osnovu liste indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija, za koje postoji osnov sumnje da se radi o pranju novca i finansiranju terorizma, kao i na osnovu drugih informacija i podataka za koje procjeni da su dovoljni za donošenje zaključka o postojanju osnova sumnje u pranje novca ili finansiranje terorizma. Svi klijenti moraju biti obuhvaćeni ovom procedurom, bez obzira na njihov rizični profil.

Tokom trajanja poslovnog odnosa sa klijentom obveznik je dužan da sprovodi ažuriranje svih podataka i klasifikuje klijenta u odgovarajuću klasifikacionu kategoriju rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Primjera radi, to podrazumijeva slučaj kada obveznik utvrdi da pojedine aktivnosti klijenta značajno odstupaju od uobičajenog toka poslovanja, u tom slučaju je dužan da sprovede dodatnu analizu poslovanja klijenta, kako bi se utvrdili razlozi za takvo odstupanje. Na osnovu dodatne analize, obveznik je dužan da procijeni rizični profil klijenta i eventualno izvrši njegovu reklasifikaciju.

Obveznik je dužan da obezbijedi da se postupanje u dijelu praćenja poslovnog odnosa periodično, u skladu s određenim stepenom rizika, evidentira, i na jasan način da se prikažu aktivnosti preduzete u postupku provjera.

Dinamika praćenja poslovnog odnosa u skladu sa rizičnim profilom klijenta, daje se u sljedećoj tabeli:

Praćenje poslovnog odnosa u skladu sa rizičnim profilom klijenta			
Kategorija rizika	Oznaka kategorije rizika	Pregled klijenta	Praćenje klijenta
Niži rizik	A	Klijenti prema kojima se primjenjuje pojednostavljena provjera u obimu i na način određenom analizom rizika	2 godine
Srednji rizik	B	Standardna provjera klijenta, uz dodatne potrebne mjere po ocjeni obveznika	1 godina
Viši rizik	C	Klijenti prema kojima se primjenjuje produbljena provjera klijenta	6 mjeseci

Dinamiku procjene rizičnosti klijenata, obveznik utvrđuje internim aktom u skladu sa ovim smjernicama.

Ukoliko određeni klijent na osnovu faktora rizika može biti klasifikovan u različite kategorije rizika u vezi sa pranjem novca i finansiranjem terorizma, u konačnom obveznik klasifikuje klijenta u kategoriju višeg nivoa rizika.

4.1 Posebni oblici utvrđivanja i provjere identiteta klijenta i praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija

Posebni oblici utvrđivanja i provjere identiteta klijenta i praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija predviđene Zakonom su:

- Produbljena provjera klijenta i praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija i
- Pojednostavljena provjera identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija.

Ukoliko analiza rizika ukaže da utvrđeni faktori rizika klijenata, poslovnog odnosa, transakcija, proizvoda, usluga, distributivnog kanala, državne ili geografske oblasti pripadaju kategoriji faktora višeg rizika od pranja novca ili finansiranja terorizma, obveznik je dužan da primjeni produbljene mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija u skladu sa Zakonom.

Ukoliko analiza rizika ukaže da utvrđeni faktori rizika klijenata, poslovnog odnosa, transakcija, proizvoda, usluga, distributivnog kanala, države ili geografske oblasti pripadaju kategoriji faktora nižeg rizika od pranja novca ili finansiranja terorizma, obveznik može primijeniti pojednostavljene mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta (matrica rizika, tačka 4, alineje a i b), praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija u skladu sa Zakonom.

4.1.1 Produbljena provjera klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija

Obveznik je dužan da preduzime mjere produbljene provjere klijenta, praćenja poslovnog odnosa i kontrolu transakcija u slučajevima koji su posebno predviđeni Zakonom (pregled dat u okviru ove tačke), i uvijek kada se na osnovu analize rizika klijenta utvrdi da postoji ili bi mogao postojati viši rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma u vezi s klijentom, grupom klijenata, državom ili geografskim područjem, poslovnim odnosom, transakcijom, proizvodom, uslugom i distributivnim kanalom, kao i u slučajevima kada je u skladu sa nacionalnom procjenom rizika utvrđen viši stepen rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

Primjena mjera produbljene provjere klijenta, praćenja poslovnog odnosa i kontrola transakcija obavezna je:

- prilikom zaključivanja korespondentnog odnosa sa bankom ili drugom kreditnom institucijom iz treće zemlje;
- kada je klijent ili je stvarni vlasnik klijenta politički eksponirano lice;
- prilikom pružanja kastodi usluga u skladu sa zakonom kojim se uređuje tržište kapitala;
- složenih i neuobičajenih transakcija;
- kod sumnjivih transakcija;
- kod elektronskog prenosa novca;
- prilikom uspostavljanja ili trajanja poslovnog odnosa ili vršenja transakcije sa licem iz visokorizične treće države ili kad je visokorizična treća država uključena u transakciju;
- kad je utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma u smjernicama o analizi rizika;

- kad je u skladu sa Nacionalnom procjenom rizika utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

4.1.1.1 Korespondentni odnos s bankama ili drugim kreditnim institucijama drugih država

Kod uspostavljanja korespondentnog odnosa s bankama i drugim sličnim institucijama stranih država, obveznik je dužan da, pored radnji i mjera poznavanja i praćenja klijenta u skladu s procjenom rizika, preduzme mjere produbljenih provjera i pribavi i dodatne podatke, informacije i dokumentaciju propisanu odredbama Zakona, za institucije koje imaju sjedište u trećim državama.

Korespondentni odnosi su detaljno regulisani u Odjeljku III, tačka 1.7 ovih Smjernica.

4.1.1.2 Politički eksponirana lica

Politički eksponirana lica pripadaju kategoriji klijenata višeg rizika, prema kojima je obveznik dužan da preduzima mjere produbljene provjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta i praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija.

U članu 54 Zakona data je definicija politički eksponiranih lica.

Obveznik je dužan da, prije zasnivanja poslovnog odnosa sa klijentom, provjeri u Registru politički eksponiranih lica da li je klijent, njegov zakonski zastupnik, ovlašćeno lice ili stvarni vlasnik klijenta politički eksponirano lice. Provjere navedenog obveznici vrše koristeći Registar politički eksponiranih lica koji vodi i održava Agencija za sprječavanje korupcije.

U cilju utvrđivanja politički eksponiranih lica i članova njihove uže porodice i bliskih saradnika u smislu Zakona, obveznik treba preduzeti i dodatne provjere i to na jedan od sljedećih načina ili iste kombinovati:

- pribavljanjem informacija na osnovu uvida u baze podataka politički eksponiranih lica (World Check PEP List);
- provjerom otvorenih baza podataka;
- popunjavanjem obrasca od strane klijenta (koji je dat u prilogu ovih smjernica i čini njihov sastavni dio, *Obrazac PEL*); i
- pribavljanjem informacija iz sredstava javnog informisanja.

Navedene dodatne pretrage obveznici su dužni da izvrše u svim slučajevima.

Postupak utvrđivanja bliskih saradnika politički eksponiranih lica primjenjuje se na bazi dokumentovanih činjenica.

Obveznik je dužan da utvrdi listu politički eksponiranih lica koja će na adekvatan način biti dostupna svim zaposlenim licima koja imaju neposredan kontakt sa klijentima.

Obveznik je dužan da utvrdi interni akt s procedurama kojima će detaljno utvrditi obavezu preduzimanja navedenih radnji i mjera produbljene provjere prema klijentima za koje se utvrdi da su politički eksponirana lica, kao i obavezu uvrđivanja izvora imovine (bogatstva) i izvora sredstava klijenta koji će se koristiti u poslovnom odnosu, kako bi se omogućilo obvezniku da se uvjeri da ne rukuje prihodima stečenim korupcijom ili drugim kriminalnim aktivnostima. Obveznici treba da provjere izvor bogatstva i izvor sredstava na osnovu pouzdanih i nezavisnih podataka, dokumenata ili informacija, gdje je rizik povezan sa PEL odnosom posebno visok.

Pored navedenog, da bi obveznik uspostavio poslovni odnos s politički eksponiranim licem, potrebno je da pribavi pisanu saglasnost višeg rukovodioca prije uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom, a ako je poslovni odnos sa klijentom već uspostavljen, dužan je da pribavi pisanu saglasnost višeg rukovodioca za nastavljnje poslovnog odnosa.

Obveznik je dužan i da utvrdi da li je politički eksponirano lice stvarni vlasnik pravnog lica, privrednog društva, trusta i drugog lica odnosno sa njim izjednačenog pravnog odnosno fizičkog lica sa sjedištem u stranoj državi u čije ime se uspostavlja poslovni odnos, izvršava transakcija ili druga aktivnost klijenta, te da pribavi potrebne informacije.

Za sva pravna lica u kojima se politički eksponirano lice pojavljuje u bilo kom svojstvu povezanog lica, obveznici trebaju izvršiti produbljene provjere, a isto se odnosi i na fizička lica kojima su PEL ovlaštena lica po računu.

Politički eksponirana lica spadaju u kategoriju višeg rizika prema kojima obveznici imaju obavezu primjene mjera produbljenih provjera i praćenja poslovanja klijenta, pa u skladu sa navedenim imaju obavezu da sa posebnom pažnjom prate transakcije i druge poslovne aktivnosti koje kod obveznika obavlja politički eksponirano lice, odnosno klijent čiji je stvarni vlasnik politički eksponirano lice.

Dodatne mjere koje banka sprovodi u postupku produbljene provjere klijenta daju se u sljedećoj tabeli:

Zakonom propisan slučaj ↓	Utvrđivanje izvora imovine (bogatstva) i izvor sredstava klijenta	Pisanu saglasnost višeg rukovodioca za uspostavljanje poslovnog odnosa ili pisanu saglasnost višeg rukovodioca za nastavljjanje poslovnog odnosa kod obveznika ↓	Pribavljanje podatka da li je PEL stvarni vlasnik pravnog lica	Pribavljanje dodatne dokumentacije i podataka ↓	Dodatni pregled i praćenje poslova klijenta ↓	Dodatne mjere ↓
Politički eksponirano lice	Da	Da	Da	Set podataka definisanih članom 56 Zakona	Da	U skladu s internim procedurama obveznika

Obveznik je dužan da internim aktom utvrdi postupak prestanka obaveze tretiranja klijenta kao politički eksponiranog lica. To podrazumijeva dužnostobveznika da nakon isteka 12 mjeseci od dana prestanka obavljanja javne funkcije u državi, isključi to lice sa liste politički eksponiranih lica, kao i članove njegove uže porodice i njegove saradnike. Međutim, ako obveznik na osnovu analize rizika određenog klijenta koji je prestao da obavlja javnu funkciju definisanu Zakonom, utvrdi da je taj klijent više-rizičan, obveznik je dužan da i dalje tog klijenta klasifikuje u kategoriju C-Viši rizik i prema njemu sprovodi propisane mjere.

Nakon uspostavljanja poslovnog odnosa sa politički eksponiranim licem, članovima njegove uže porodice i bliskim saradnicima u skladu sa Zakonom – obveznik je dužan da vodi posebnu evidenciju o ovim licima i transakcijama.

Obveznik je dužan da redovno ažurira svoju listu politički eksponiranih lica, kako bi sproveo postupak produbljene provjere klijenta u skladu sa Zakonom i za one klijente koji nisu bili politički eksponirana lica prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa, ali su nakon uspostavljanja poslovnog odnosa imenovani da obavljaju javnu funkciju u smislu člana 54 Zakona.

Takođe, obveznik treba da upozna i informiše politički eksponirano lice da u slučaju prestanka vršenja javne funkcije treba da obavijesti obveznika o istoj činjenici.

4.1.1.3 Složene i neuobičajene transakcije

Složene i neuobičajene transakcije su one transakcije koje karakteriše složenost i neuobičajeno visoki iznosi, neuobičajen način izvršenja, vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju ekonomsku opravdanost ili vidljivu pravnu svrhu, odnosno nisu usaglašene ili su u nesrazmjeri sa uobičajenim, odnosno očekivanim poslovanjem klijenta, kao i druge okolnosti koje su povezane sa statusom ili drugim karakteristikama klijenta.

Obveznik je dužan da analizira sve složene i neuobičajeno velike transakcije (u većim iznosima), i u slučaju kada u odnosu na transakcije ili klijenta nisu utvrđeni razlozi za sumnju na pranje novca ili finansiranje terorizma.

Transakcije mogu biti neuobičajene jer:

- a) veće su od iznosa koji je obveznik internim aktima odredio kao iznos iznad kojeg su obavezne provjere;
- b) veće su od onoga što bi obveznik inače očekivao u odnosu na najavljene iznose, ili u odnosu na očekivano na osnovu svog znanja o klijentu, poslovnom odnosu ili kategoriji kojoj klijent pripada;
- c) imaju neobičan, neočekivan ili složen obrazac u poređenju s normalnom aktivnošću klijenta ili obrascem transakcija povezanih sa sličnim klijentima, proizvodima ili uslugama, a obveznik ne raspolaže informacijom ekonomske osnovanosti istih ili zakonite svrhe, ili sumnja u istinitost pribavljenih informacija.

Produbjene provjere bi trebale omogućiti obvezniku da utvrdi da li ove transakcije izazivaju sumnju i moraju uključivati barem:

- a) preduzimanje razumnih i adekvatnih mjera za razumijevanje pozadine i svrhe ovih transakcija, npr. utvrđivanjem izvora i odredišta sredstava ili pribavljanjem dodatnih informacija o poslovanju klijenta kako bi se utvrdila vjerovatnoća da će klijent izvršiti takve transakcije; i
- b) praćenje poslovnog odnosa i kasnijih transakcija sa većom učestalošću i sa većom pažnjom na detalje. Obveznik može odlučiti da prati pojedinačne transakcije, ako je to srazmjerno riziku koji je identifikovan.

U vezi sa složenim i neuobičajenim transakcijama obveznik je dužan da analizira motiv i svrhu takvih transakcija, uključujući i podatak o imovinskom stanju, porijeklu imovine i izvoru sredstava, te da utvrdi da li ove transakcije izazivaju sumnju. Rezultate analize, koji sadrži jasan zaključak o nepostojanju osnova sumnje za prijavu sumnjive transakcije (tj. da se radi o neuobičajenoj transakciji), obveznik je dužan da evidentira u pisanom obliku, kako bi bili dostupni na zahtjev nadležnog organa uprave ili nadzornog organa, i kako bi iste mogli koristiti u postupcima provjera i praćenja poslovnog odnosa.

U vezi sa složenim i neuobičajenim transakcijama obveznik, pored mjera utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija klijenta, preduzima najmanje sljedeće produbljene mjere:

- 1) prikuplja i provjerava dodatne podatke o djelatnosti klijenta i ažurira i identifikacione podatke o klijentu i stvarnom vlasniku klijenta,
- 2) prikuplja i provjerava dodatne podatke o prirodi poslovnog odnosa i podatke o svrsi najavljene ili obavljene transakcije;
- 3) prikuplja i provjerava dodatne podatke o imovinskom stanju, porijeklu imovine i izvoru/porijeklu i krajnjem odredištu, kao i namjeni sredstava koja su uključena u poslovni odnos ili transakciju sa tim klijentom;
- 4) prikuplja informacije o porijeklu novčanih sredstava i porijeklu imovine klijenta i stvarnog vlasnika, odnosno stvarnih vlasnika; i

5) prikuplja informacije o razlozima za planirane ili izvršene transakcije.

Pri preduzimanju navedenih mjera mora se voditi računa i o sljedećim kriterijumima:

- vrsti, poslovnom profilu i strukturi klijenta;
- geografskom porijeklu klijenta;
- prirodi poslovnog odnosa, proizvoda ili transakcije;
- prethodnom iskustvu obveznika s klijentom;
- statusnoj i vlasničkoj strukturi klijenta;
- namjeni sklapanja poslovnog odnosa ili izvršenja poslovne transakcije;
- informacijama o klijentu dobijenim iz javno dostupnih baza podataka te drugih podataka i informacija; i
- druge informacije koje mogu ukazivati da je transakcija neuobičajena.

Utvrđivanje odstupanja od poslovanja u smislu prepoznavanja i analize neuobičajenih transakcija, predstavlja osnov za pojačano praćenje poslovnog odnosa i kasnijih transakcija sa većom učestalošću i sa većom pažnjom na detalje.

Kako je i Zakonom određeno da je obveznik dužan da internim aktom utvrdi kriterijume za prepoznavanje složenih i neuobičajenih transakcija, naročito je važno da obveznik u okviru internog akta odredi minimalne iznose transakcija, preko kojih se transakcija smatra neuobičajenom i kao takva mora biti analizirana. Taj minimalni limit mora biti rezultat jasnih faktora i analize.

4.1.1.4 Mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija klijenta iz visokorizičnih trećih država

Odredbama Zakona propisane su mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrole transakcija klijenta iz visokorizičnih trećih država koje ne primjenjuju ili nedovoljno primjenjuju mjere za sprečavanje i otkrivanje pranja novca ili finansiranja terorizma, na osnovu kojih je obveznik dužan da preduzme, pored standardnih mjera provjere i praćenja poslovanja klijenta, i dodatne mjere produbljene provjere i praćenja klijenta, a koje podrazumijevaju prikupljanje dodatnih informacija za potrebe sprovođenja tih provjera.

Poslovni odnos ili transakcija uvijek uključuje treću zemlju visokog rizika ako:

- a) sredstva su generisana u trećoj zemlji visokog rizika;
- b) sredstva su primljena iz treće zemlje visokog rizika;
- c) odredište sredstava je treća zemlja visokog rizika;
- d) obveznik posluje sa fizičkim ili pravnim licem sa rezidentom ili sa sjedištem u trećoj zemlji visokog rizika; ili
- e) obveznik posluje sa povjerenikom osnovanim u trećoj zemlji visokog rizika ili sa trustom regulisanim zakonom treće zemlje visokog rizika.

Takođe, prilikom primjene mjera CDD ili tokom poslovnog odnosa, obveznici bi trebali osigurati da primjenjuju i mjere EDD kada utvrde da:

- a) transakcija prolazi kroz treću zemlju visokog rizika, npr. zbog mjesta gdje se nalazi posrednički pružatelj platnih usluga; ili
- b) stvarni vlasnik klijenta je rezident u trećoj zemlji visokog rizika.

Obveznik je dužan da u slučajevima visokorizičnih trećih zemalja primjenjuje produbljene provjere definisane u drugom poglavlju ovih smjernica.

Pored toga, obveznik je dužan da prije uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom iz visokorizične treće države pribavi pisanu saglasnost višeg rukovodioca, kako bi se osiguralo da više rukovodstvo bude svjesno rizika kojem je obveznik izložen i da može donijeti adekvatnu odluku o mjeri upravljanja tim rizikom.

Obveznik je dužan da, nakon uspostavljanja poslovnog odnosa, prati transakcije i druge poslovne aktivnosti koje kod njega obavlja klijent iz visokorizične treće države, i preduzima mjere u skladu sa

stepenom rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, tj. da poveća broj i učestalost izvršenih kontrola i odabere načine izvršenja transakcija koje je potrebno dodatno ispitati, te da obezbijedi učestalije izvještavanje Ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma o transakcijama, te da potencijalno ograniči poslovne odnose ili transakcije sa klijentima iz država sa liste.

Listu visokorizičnih trećih država, finansijsko-obavještajna jedinica objavljuje na svojoj internet stranici, na osnovu podataka međunarodnih organizacija.

Obveznik je dužan da internim aktom, u skladu sa odredbama člana 12 Zakona, utvrdi kriterijume za prepoznavanje klijenata iz visokorizičnih trećih država.

4.1.1.5 Produbljene provjere (za sve slučajeve povišenog rizika)

Kada obveznik u odnosu na transakciju, klijenta, ili bilo koji drugi element ili faktor rizika utvrdi povišeni rizik, dužan je da preduzme najmanje sljedeće produbljene mjere:

- 1) da prikuplja i provjerava dodatne podatke o djelatnosti klijenta i redovno ažurira i identifikacione podatke o klijentu i stvarnom vlasniku klijenta;
- 2) da prikuplja i provjerava dodatne podatke o prirodi poslovnog odnosa i podatke o svrsi najavljene ili obavljene transakcije; i
- 3) da prikuplja i provjerava dodatne podatke o imovinskom stanju, porijeklu imovine i izvoru sredstava klijenta.

Osim navedenih mjera standardne provjere i Zakonom predviđenih posebnih mjera (prethodno navedenih), obveznik bi trebao preduzeti pojačane mjere koje se odnose na:

- I. Informacije o identitetu klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta, ili strukturi vlasništva i kontroli klijenta, kako bi obveznik bio siguran u adekvatno razumijevanje rizika povezanog s poslovnim odnosom. To može da obuhvati prikupljanje i procjenu informacija o reputaciji klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta, kao i procjenu bilo kakvih negativnih navoda vezano za klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta, na primjer:
 - a) informacije o prošlim i postojećim poslovnim aktivnostima klijenta ili stvarnog vlasnika; i
 - b) pretraživanje navoda iz medija koji negativno upućuju na reputaciju tog klijenta, uključujući informacije o članovima porodice ili bliskim poslovnim partnerima.
- II. Informacije o pretpostavljenoj prirodi poslovnog odnosa kako bi se utvrdilo da su priroda i svrha poslovnog odnosa zakonite i kako bi klijent mogao adekvatnije procijeniti rizični profil tog klijenta. To može uključivati prikupljanje sljedećih podataka i informacija o:
 - a) broju, značaju ili dinamici očekivanih transakcija po računu, kako bi se obvezniku omogućilo da uoči odstupanja koja mogu ukazati na sumnju;
 - b) razlogu zbog koga klijent potražuje određeni proizvod ili uslugu, naročito kada je nejasno zbog čega se potrebama klijenta ne može bolje udovoljiti na drugačiji način ili u drugoj jurisdikciji;
 - c) odredištu sredstava;
 - d) prirodi poslovanja klijenta ili stvarnog vlasnika, kako bi se klijentu omogućilo lakše razumijevanje najavljene prirode poslovnog odnosa.
- III. Povećanje kvaliteta informacija prikupljenih za potrebe primjene mjera produbljene provjere klijenta kako bi se potvrdio identitet klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta, uključujući provjeru da imovina klijenta i sredstva koja se upotrebljavaju u poslovnom odnosu ne potiču od kriminalne aktivnosti, te da su izvor imovine i izvor sredstava u skladu sa saznanjima obveznika o klijentu i prirodi poslovnog odnosa. U određenim slučajevima, kada je rizik koji je povezan s poslovnim odnosom posebno visok, provjera izvora imovine i izvora sredstava može biti jedini primjereni alat za ublažavanje rizika.
- IV. Povećanje učestalosti provjera kako bi se osiguralo da je obveznik i dalje u mogućnosti da upravlja rizikom povezanim s pojedinačnim poslovnim odnosom ili kako bi obveznik došao do zaključka da

poslovni odnos više ne odgovara rizičnom profilu obveznika, te kako bi se na kvalitetniji način izvršila identifikacija transakcija koje zahtijevaju dodatne analize, uključujući sljedeće:

- a) povećanu učestalost provjera i praćenja poslovnih odnosa kako bi se utvrdilo da li se rizični profil klijenta promijenio i može li da se i dalje upravlja tim rizikom;
- b) učestaliju kontrolu poslovnog odnosa kako bi se osiguralo da se bilo koje promjene u profilu rizičnosti klijenta identifikuju, podvrgnu procjeni i, po potrebi, preduzmu potrebne mjere; ili
- c) sprovođenje učestalije i produbljene analize transakcija kako bi se identifikovale neobične ili neočekivane transakcije koje mogu izazvati sumnju na rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. To može uključivati utvrđivanje odredišta sredstava ili razloga za sprovođenje određenih transakcija.

4.1.2 Pojednostavljeno utvrđivanje i provjera identiteta klijenta i praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija klijenta (pojednostavljene provjere)

Obveznik utvrđuje rizični profil klijenta i redovno prati poslovni odnos i sprovodi kontrolu transakcija saglasno utvrđenom rizičnom profilu određenog klijenta.

U slučajevima koji su određeni Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, kao i na osnovu zaključaka Nacionalne procjene rizika, obveznik može primijeniti pojednostavljene mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta i praćenje poslovnog odnosa i kontrole transakcija samo kada prethodno utvrdi da pripadaju kategoriji sa nižim rizikom od pranja novca ili finansiranja terorizma, na osnovu faktora rizika utvrđenih analizom rizika, naročito imajući u vidu koji su to neophodni faktori dozvoljeni za primjenu pojednostavljenih mjera provjera i praćenje poslovanja klijenta.

Važno je napomenuti da pojednostavljene provjere ne predstavljaju izuzeće od bilo koje propisane mjere provjere klijenta, međutim, to znači da obveznici mogu prilagoditi obim, vrijeme ili vrstu svake ili svih mjera provjera na način koji je srazmjeran nižem riziku koji su identifikovali.

Pojednostavljene provjere koje obveznici mogu primijeniti uključuju, ali nisu ograničene na:

- a) vrijeme primjene CDD-a, tj. kada traženi proizvod ili transakcija imaju karakteristike koje ograničavaju njegovu upotrebu u svrhe PN/FT, npr. provjera identiteta klijenta ili stvarnog vlasnika tokom uspostavljanja poslovnog odnosa;
- b) prilagođavanje obima dobijenih informacija za identifikaciju, verifikaciju ili praćenje, npr:
 - i. provjera identiteta samo na osnovu informacija dobijenih iz jednog pouzdanog, vjerodostojnog i nezavisnog dokumenta ili izvora podataka; ili
 - ii. pretpostavljajući prirodu i svrhu poslovnog odnosa, jer je proizvod dizajniran samo za jednu određenu upotrebu, kao što je penzioni plan kompanije ili poklon kartica za trgovački centar (s tim što mora biti proizvod ili usluga, odnosno oblast ili djelatnost nižeg rizika).
- c) prilagođavanje kvaliteta ili izvora informacija dobijenih u svrhu identifikacije, provjere ili praćenja. Primjera radi, gdje je rizik povezan sa svim aspektima odnosa vrlo nizak - oslanjanje na izvor sredstava kako bi se ispunili neki od zahtjeva CDD (npr. kada su sredstva isplate iz državnog budžeta);
- d) prilagođavanje učestalosti primjene CDD-a i pregleda poslovnog odnosa, tj. izvođenje istih samo kada se dođe do određenih promjena koje iniciraju vršenje CDD, npr. kada klijent želi uzeti novi proizvod ili uslugu, ili kada je dostignut određeni prag transakcije. Obveznici moraju osigurati da to ne rezultira de facto izuzećem od ažuriranja informacija o CDD-u;
- e) prilagođavanje učestalosti i intenziteta praćenja transakcija, npr. praćenjem transakcija samo iznad određenog praga. Kada obveznici odluče da to urade, moraju osigurati da je prag postavljen na razumnom nivou i da imaju uspostavljene sisteme za identifikaciju povezanih transakcija koje bi, u kumulativnom iznosu, premašile taj prag.

Tamo gdje postoje indicije da rizik možda nije nizak, na primjer kada postoji osnova za sumnju da se pokušava PN/FT, ili kada obveznik sumnja u istinitost dobijenih informacija, pojednostavljene provjere se ne smiju primjenjivati. Takođe, u slučajevima kada se primjenjuju specifični scenariji

visokog rizika i postoji obaveza sprovođenja produbljenih provjera, pojednostavljene provjere se ne smiju primjenjivati.

Ukoliko se za klijente kod kojih je odobrena primjena pojednostavljenih mjera, utvrdi osnov sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, obveznik je dužan da finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi izvještaj o sumnjivoj transakciji, kao i pomenute podatke u vezi sa sredstvima za koja ima saznanje ili sumnja da predstavljaju imovinsku korist ostvarenu kriminalnom djelatnošću ili su povezana sa finansiranjem terorizma. U tom slučaju se mora izvršiti reklasifikacija rizičnog profila klijenta i određivanje kategorije višeg rizika.

Osim za određene kategorije klijenata (matrica) u vezi s kojima se mogu primijeniti pojednostavljene mjere, ukoliko obveznik procijeni da zbog prirode poslovnog odnosa, oblika i načina izvršenja transakcije, poslovnog profila klijenta, odnosno drugih okolnosti povezanih sa klijentom postoji niži stepen rizika za pranje novca ili finansiranje terorizma, obveznik može primijeniti pojednostavljene mjere utvrđivanja i provjere identiteta, praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija predviđene Zakonom, ali samo u slučajevima koji su predviđeni Zakonom, kao i na osnovu zaključaka Nacionalne procjene rizika.

Informacije koje obveznik prikupi primjenom mjera pojednostavljene analize klijenta trebaju biti dovoljne za razumnu sigurnost da je njegova procjena o nižem riziku koji je povezan s poslovnim odnosom ili povremenom transakcijom opravdana i trebaju biti dovoljne kako bi mu pružile dovoljno informacija o prirodi poslovnog odnosa ili povremene transakcije u svrhu identifikacije neuobičajenih ili sumnjivih transakcija.

Obveznik može prilagoditi obim, vrijeme preduzimanja ili vrstu određenih ili svih mjera analize klijenata, na način koji odgovara utvrđenom nižem riziku.

Obveznik utvrđuje rizični profil klijenta i redovno prati poslovni odnos i sprovodi kontrolu transakcija saglasno utvrđenom rizičnom profilu određenog klijenta.

4.2 Mjere za sprečavanje finansiranja terorizma zasnovane na pristupu procjene rizika

Finansiranje terorizma, za razliku od pranja novca, ima drugačije karakteristike, stoga procjena rizika od finansiranja terorizma zahtijeva obimniji skup faktora za procjenu rizika kao i kompleksnije metode kako bi se utvrdilo postojanje finansiranja terorizma.

Finansiranjem terorizma se, saglasno članu 3 Zakona, smatra naročito:

- 1) obezbjeđivanje, stavljanje na raspolaganje ili prikupljanje novčanih sredstava ili imovine, na bilo koji način, neposredno ili posredno, sa namjerom da se upotrijebe ili ako se zna da će se u cjelosti ili djelimično upotrijebiti za izvršenje terorističkog akta, odnosno pokušaj njihovog obezbjeđivanja, stavljanja na raspolaganje ili prikupljanja na bilo koji način, neposredno ili posredno, sa namjerom da se upotrijebe ili uz saznanje da mogu biti upotrijebljeni u cjelosti ili djelimično:
 - za pripremanje ili izvršenje terorističkog akta u smislu Zakona,
 - za finansiranje organizacija koje za cilj imaju vršenje djela iz alineje 1 ove tačke ili pripadnika tih organizacija ili pojedinca koji za cilj ima vršenje tih djela, ili
 - od strane terorista ili terorističkih organizacija u bilo koju svrhu;
- 2) podstrekavanje ili pomaganje u obezbjeđivanju ili prikupljanju novčanih sredstava ili imovine iz tačke 1.

Priroda izvora finansiranja terorizma može se razlikovati zavisno od vrste terorističkih organizacija ili terorista, obzirom na to da sredstva koja se koriste za finansiranje pripremanja ili izvršenja terorističkog akta mogu proizilaziti kako iz legalnih tako i iz nelegalnih izvora. Kada izvori finansiranja terorističkog akta proizilaze iz kriminalnih aktivnosti tada je pristup zasnovan na procjeni rizika od pranja novca primjenjiv i na finansiranje terorizma.

Transakcije povezane sa finansiranjem terorizma najčešće se realizuju u manjim iznosima, što u velikoj mjeri otežava utvrđivanje finansiranja terorizma.

U slučajevima kada izvori finansiranja terorističkog akta proizilaze iz legalnih izvora, teže je utvrditi da se legalno stečena sredstva koriste u terorističke svrhe. S tim u vezi, neke aktivnosti za pripremu terorističkih radnji mogu biti neskrivene, kao što je kupovina potrebnog materijala ili plaćanje određenih usluga.

Prilikom sprovođenja mjera sprečavanja finansiranja terorizma, obveznici su dužni da primjenjuju indikatore za otkrivanje i prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija povezanih sa finansiranjem terorizma.

Problematika utvrđivanja finansiranja terorizma je kompleksna, te se istim bave različite institucije i organi u državi, dok se obaveza obveznika posebno odnosi na prijavljivanje sumnjivih transakcija koje mogu biti povezane sa finansiranjem terorizma, nadležnom organu uprave za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. S tim u vezi, za obveznike je izuzetno značajno da prate gotovinske transakcije i transakcije sa zemljama za koje su relevantne međunarodne organizacije ili tijela utvrdili da finansiraju ili pomažu terorističke aktivnosti, kao i da primjenjuju relevantne indikatore.

U vezi s provjerama/kontrolama transakcija i klijenata u cilju otkrivanja i sprečavanja finansiranja terorizma, obveznici moraju naročitu pažnju posvetiti primjeni listi UN, EU, kao i domaće liste označenih lica koja su pod sankcijama, a naročito sa listi koje se vezuju za terorizam.

Kako bi bili u mogućnosti da u potpunosti sačuvaju sistem od mogućih zloupotreba i prenosa sredstava koja bi mogla biti upotrijebljena, i koje imaju za krajnji cilj finansiranje terorizma, obveznici treba da razviju informaciono-tehnička rješenja koja će omogućiti prepoznavanje podataka o licima sa listi ili namjenama transakcija, te koja će u realnom vremenu dovesti do slanja upozorenja i zaustavljanja transakcije ili daljih aktivnosti uspostavljanja poslovnog odnosa, kao i neodložnog obavještenja relevantnih institucija, prije svega finansijsko-obavještajne jedinice, a zatim i drugih institucija u skladu sa Zakonom o međunarodnim restriktivnim mjerama.

5. UPRAVLJANJE RIZICIMA OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA KOJIMA SU OBVEZNICI IZLOŽENI - MJERE, RADNJE I POSTUPCI U CILJU UPRAVLJANJA RIZICIMA

Rizik od pranja novca i finansiranja terorizma je rizik da će klijent iskoristiti finansijski sistem za pranje novca ili finansiranje terorizma, odnosno da će poslovni odnos, transakcija, proizvod ili usluga, biti posredno ili neposredno korišćeni za pranje novca ili finansiranje terorizma

U odnosu na obavezu upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma kojim su obveznici izloženi, isti su dužni da, u skladu sa obimom njihovih aktivnosti, odnosno djelatnosti, veličini i vrsti klijenta sa kojim posluju, kao i vrsti proizvoda i usluge koje imaju u ponudi obezbijede usvajanje adekvatnih politika i procedura, i njihovu kontinuiranu nadogradnju, te da iste odražavaju njihovu procjenu rizika i sadrže adekvatne mjere u cilju ublažavanja rizika do prihvatljivog nivoa. Takođe, obveznici su dužni da obezbijede da se iste efikasno implementiraju, da su djelotvorne i da ih razumiju svi relevantni zaposleni. Prilikom uspostavljanja sistema sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, obveznici primjenom navedenih internih akata određuju organizaciono strukturiranje, postupanje (funkcionalnu povezanost u poslovanju) svih djelova sistema sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i preduzimanje neophodnih radnji i mjera i vršenje kontrola s ciljem kvalitetnog upravljanja rizikom i njegovog minimiziranja. Obveznik preduzima mjere, naročito one koje se odnose na primjenu adekvatnog stepena provjera i praćenja klijenata kako bi se osiguralo da sistem upravljanja rizicima bude efikasan. Navedeni sistem koji upućuje na primjenu upravljanja rizikom putem politika, procedura i kontrola predviđen je Zakonom (član 14).

Cilj uspostavljanja sistema upravljanja rizikom je zaštita sistema obveznika od mogućih zloupotreba istih u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma od strane klijenata ili lica koje vrše povremene transakcije. Obim sistema treba biti adekvatan procjenjenom riziku izloženosti.

Obveznici trebaju osigurati da dobiju odobrenje za svoje politike, kontrole i procedure u vezi s sprečavanjem pranja novca i finansiranja terorizma od svog višeg rukovodstva, kao i da osiguraju da

više rukovodstvo ima pristup podacima, uključujući uvid u procjenu rizika cijelog poslovanja obveznika, kao i da se zauzme informisani stav o adekvatnosti i djelotvornosti ovih politika i procedura, a posebno njihovih politika i procedura u vezi CDD.

U cilju adekvatnog upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma obveznik je dužan, pored ostalog, da smanji izloženost riziku koji proizlazi iz primjene novih tehnologija koje omogućavaju anonimnost u korišćenju (elektronsko ili internet bankarstvo, elektronski novac i sl.), odnosno, obveznik je dužan da svojim politikama i procedurama posebno definiše:

- identifikaciju klijenta koji je korisnik usluga elektronskog bankarstva;
- vjerodostojnost potpisanog elektronskog dokumenta;
- pouzdane mjere protiv falsifikovanja dokumenata i potpisa dokumenata;
- sisteme koji osiguravaju i omogućavaju bezbjedno elektronsko bankarstvo;
- ostale uslove u skladu sa pozitivnim propisima kojima se uređuje oblast sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Radi sigurne identifikacije klijenta koji je korisnik usluga elektronskog bankarstva, obveznik može upotrijebiti različite metode utvrđivanja identiteta, uključujući PIN-ove, lozinke, pametne kartice, biometriku i kvalifikovane elektronske potvrde.

5.1 Mjere upravljanja rizikom

Obveznici su dužni da koriste automatizovane sisteme za identifikaciju rizika od pranja novca i finansiranja terorizma povezanog sa pojedinačnim poslovnim odnosima ili povremenim transakcijama, kao i za identifikaciju složenih i neuobičajenih transakcija i, u krajnjem, otkrivanja i prijavljivanja sumnjivih transakcija. Sistem za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma mora biti odgovarajući, u zavisnosti od veličine institucije, kao i njenog rizičnog profila, odnosno prirodi i obimu njenog poslovanja. Upotreba automatizovanih informaciono-tehničkih rješenja se ne treba smatrati zamjenom za predostrožnost zaposlenih i njihove obaveze.

Kada je rizik povezan s poslovnim odnosom ili povremenim transakcijama povećan, ovi obveznici moraju primijeniti produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta. Ove mjere mogu uključivati:

- a) Provjeru identiteta klijenta i stvarnog vlasnika na osnovu više od jednog pouzdanog i nezavisnog izvora.
- b) Identifikaciju i provjeru identiteta drugih lica koja se pojavljuju u strukturi klijenta, a koji nisu stvarni vlasnici klijenta, kao i/ili bilo kojeg drugog fizičkog lica koje ima ovlaštenje za raspolaganje sredstvima na računu, davanje instrukcija u vezi s prenosom sredstava ili prenosom hartija od vrijednosti.
- c) Pribavljanje dodatnih informacija o klijentu i prirodi i svrsi poslovnog odnosa kako bi se izgradio potpuniji profil korisnika, npr. provjera javno dostupnih izvora informacija, pretraga medija ili naručivanje izvještaja od treće strane. Primjeri vrste informacija koje obveznici mogu tražiti podrazumijevaju:
 - i. priroda klijentovog poslovanja ili zaposlenja;
 - ii. porijeklo sredstava klijenta i porijeklo sredstava klijenta koji su uključeni u poslovni odnos, koja potvrđuju legitimnost poslovanja;
 - iii. svrha transakcije, uključujući odredište sredstava klijenta;
 - iv. informacije o svim vezama koje klijent može imati sa drugim jurisdikcijama i pojedincima koji mogu uticati na njegovo poslovanje; ili
 - v. informacije o sjedištu klijenta u drugoj zemlji i obrazloženje potrebe otvaranja računa izvan zemlje sjedišta.
- d) Povećanje učestalosti praćenja transakcija.
- e) Učestalija provjera fajla klijenta i, gdje je potrebno, ažuriranje informacija i dokumentacije.

5.2 Praćenje poslovnih aktivnosti klijenata – Monitoring

Obveznici treba da kontinuirano prate poslovne odnose sa svojim klijentima, i da isto usklade s pravilnom ocjenom rizika koju prethodno sprovedu.

Monitoring bi trebao uključivati:

- a) Praćenje transakcija kako bi se osiguralo da su one u skladu s profilom rizika klijenta, njihovom finansijskom situacijom i širim znanjem obveznika o klijentu kako bi se otkrile neuobičajene ili sumnjive transakcije; i
- b) Ažuriranje dokumenata, podataka ili informacija u posjedu obveznika s ciljem razumijevanja da li se rizik povezan s poslovnim odnosom promijenio i da se utvrdi da su informacije, koje čine osnovu za kontinuirano praćenje, tačne.

Obveznici treba da odrede učestalost i intenzitet praćenja na bazi procjene rizika, uzimajući u obzir prirodu, veličinu i složenost poslovanja i nivo rizika kojem su izložene.

5.2.1 Praćenje transakcija

Efikan sistem praćenja transakcija podrazumijeva uspostavljen sistem ažuriranih i tačnih informacija o klijentima koji treba da, u konačnom, omogući obvezniku da pouzdano identifikuje neuobičajene i sumnjive transakcije i obrasce transakcija. Obveznici treba da osiguraju da imaju uspostavljene jasne procese i automatizovane sisteme (u skladu s obimom prometa koji prevazilazi mogućnost ljudskog faktora kontrole) za pregled označenih transakcija bez nepotrebnog odlaganja. Intenzitet/dinamika praćenja zavisi od prirode, veličine i složenosti poslovanja obveznika, kao i nivoa rizika kojem je isti izložen. Obveznik treba da prilagodi intenzitet/dinamiku praćenja pristupom zasnovanim na riziku. U cilju uspostavljanja efikasnog sistema praćenja, obveznici bi trebali definisati jasne kriterijume i to na način da odrede:

- a) Koje će transakcije pratiti u realnom vremenu, a koje transakcije pratiti naknadno. Kao dio toga, potrebno je da se odredi:
 - koji će faktori višeg rizika, ili kombinacija faktora višeg rizika, uvijek pokretati praćenje u realnom vremenu; i
 - koje transakcije povezane sa većim rizikom PN/FT se prate u realnom vremenu, posebno one kod kojih je rizik povezan sa poslovnim odnosom već povećan.

- b) Učestalost praćenja transakcija.

Pored praćenja pojedinačnih transakcija u realnom vremenu i naknadnog praćenja, i bez obzira na stepen automatizacije koji se koristi, obveznici bi trebalo redovno da vrše naknadne preglede na uzorku uzetom iz svih obrađenih transakcija kako bi identifikovale trendove koji bi mogli da utiču na njihove dalje procjene rizika. Takođe, obveznici bi trebali testirati sisteme i, ako utvrde da je potrebno, naknadno poboljšati pouzdanost i adekvatnost svog sistema praćenja transakcija, kao i da osiguraju da je sistem monitoringa srazmjeran obimu i prirodi njihove djelatnosti.

5.3 Vršanje poslova otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma

Obveznik je dužan da u roku od 60 dana od dana osnivanja, odredi ovlašćeno lice i najmanje jednog zamjenika ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i organu uprave dostavi akte o imenovanju ovlašćenog lica i njegovog zamjenika.

Obveznik je dužan da implementira u potpunosti odredbe Zakona kojima se propisuje:

- određivanje ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog zamjenika – uslovi za ovlašćeno lice;
- obaveze ovlašćenog lica;
- uslovi za rad ovlašćenog lica;
- stručno osposobljavanje i usavršavanje;

- pravila u vršenju poslova sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma; i
- unutrašnja kontrola i revizija.

S obzirom na to da su Ovlašćeno lice za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: Ovlašćeno lice) i njegov zamjenik zaduženi za uspostavljanje i funkcionisanje sistema sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, to znači da je implementiranje svih odredbi Zakona i podzakonskih akata uslovljeno ispunjavanjem ove obaveze. Navedena lica moraju biti stručno osposobljena za obavljanje poslova otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, a potrebno je da posjeduju stručno znanje za poslovanje obveznika u oblastima u kojima postoji rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma, koje se dokazuje na način da je lice završilo obuku za vršenje poslova ovlaštenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: obuka) i da ima položen stručni ispit za vršenje poslova ovlaštenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: stručni ispit), te da ima licencu za vršenje poslova ovlaštenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Ovlašćeno lice i njegov zamjenik su neposredno odgovorni organu upravljanja ili poslovnom ili drugom sličnom organu obveznika, a funkcionalno i organizaciono su odvojeni od drugih organizacionih djelova obveznika. Obveznik je dužan da Ovlašćenom licu i njegovom zamjeniku obezbijedi prostorne i tehničke mogućnosti za rad koje obezbjeđuju odgovarajući stepen zaštite povjerljivih podataka i informacija kojima rukuju na osnovu Zakona, odgovarajuću informaciono-tehničku podršku za sprovođenje aktivnosti, odgovarajuće materijalne uslove za rad, redovno stručno usavršavanje, kao i druge uslove za efikasno otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Organ upravljanja obveznika dužan je da Ovlašćenom licu obezbijedi pomoć i podršku u vršenju njegovog posla i da ga izvještava o činjenicama koje su od značaja za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Lice može biti određeno kao Ovlašćeno lice, odnosno njegov zamjenik, samo kod jednog obveznika. Izuzetno, u slučaju kad je za Ovlašćeno lice imenovan direktor (kod obveznika koji ima četiri ili manje zaposlenih), isto lice može obavljati poslove Ovlaštenog lica kod više obveznika u kojima je on i direktor i jedino zaposleno lice.

Zakon detaljno definiše obaveze i uslove (članovi 69-78) koji se odnose na Ovlašćena lica.

5.4 Unutrašnja kontrola i revizija

Polazeći od odredaba člana 80 Zakona, obveznik je dužan da obezbijedi redovnu unutrašnju kontrolu i reviziju sprovođenja politika, kontrola i procedura za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, odnosno vršenje poslova sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, a u skladu sa analizom rizika i utvrđenim rizikom u ovoj oblasti.

Cilj unutrašnje kontrole i revizije je da se spriječe, otkriju i isprave nepravilnosti u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, te da se unaprijede politike, kontrole i procedure obveznika za otkrivanje transakcija i lica povezanih sa pranjem novca i finansiranja terorizma.

Interna revizija i kontrola kod obveznika, njihovi izvještaji i mjere, postupanja kontrole i revizije obveznika u ovoj oblasti su predmet redovnih kontrola ocjene kvaliteta istih od strane CBCG i imaju naročit značaj prilikom određivanja sveobuhvatne ocjene pojedinačnih sistema obveznika.

S tim u vezi, obveznik treba da osigura da se rezultati, odnosno nalazi unutrašnje kontrole i revizije uzmu u obzir u sistemu upravljanja rizikom obveznika, odnosno da se isti inkorporiraju u proces redovne analize rizika, kao i da u kontinuitetu unaprijeđuju oblast internih kontrola i revizija u cilju blagovremenog uočavanja nepravilnosti sistema i njihovog otklanjanja.

5.5 Izvještavanje organa uprave o transakcijama

5.5.1 Obaveza i rokovi izvještavanja organa uprave o gotovinskim transakcijama i bezgotovinskim transakcijama u iznosu od 100.000 eura ili više

Za svaku gotovinsku transakciju u iznosu od 15.000 eura ili više ili bezgotovinsku transakciju u iznosu od 100.000 eura ili više, bez odlaganja, a najkasnije u roku od tri radna dana od dana izvršenja transakcije, obveznik je dužan da finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi tačne i potpune podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta.

Obveznik je dužan da finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi tačne i potpune podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta predviđene Zakonom za svaku transakciju u iznosu od 10.000 eura ili više, a koja se vrši na računima pravnih i fizičkih lica u visokorizičnim trećim državama ili ako takva transakcija uključuje visokorizične treće države, bez odlaganja, a najkasnije u roku od tri dana od dana izvršenja transakcije.

5.5.2 Obaveza i rokovi izvještavanja organu uprave o sumnjivoj transakciji, klijentu i poslovnom odnosu

Obveznici su dužni da zadrže od izvršenja sumnjive transakcije, bez obzira na iznos, do donošenja naredbe finansijsko-obavještajne jedinice i da o tome, bez odlaganja, obavijeste istu, kao i da joj dostavi podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta bez odlaganja na propisan način i da navede rok za njeno izvršenje. Dakle, obveznici su dužni da dostave podatke i informacije i izvijeste finansijsko-obavještajnu jedinicu o razlozima koji upućuju na sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma ili neko drugo krivično djelo, odnosno o razlozima koji upućuju da se radi o sumnjivoj transakciji, klijentu ili poslovnom odnosu i navedu indikatore na osnovu kojih je izvršena procjena da se radi o sumnjivoj transakciji, klijentu ili poslovnom odnosu. Pored toga, obveznici su u obavezi da dostave tačne i potpune podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta iz člana 117 st. 1 do 6 i stav 8 Zakona u vezi sa novčanim sredstvima ili drugom imovinom za koju znaju ili imaju razloge za sumnju da predstavljaju imovinsku korist stečenu kriminalnom djelatnošću ili da su povezana sa pranjem novca ili finansiranjem terorizma.

Ukoliko obveznik nije u mogućnosti da na propisani način izvijesti finansijsko-obavještajnu jedinicu o sumnjivoj transakciji prije njenog izvršenja zbog prirode transakcije ili zbog drugih opravdanih razloga, dužan je da bez odlaganja, naknadno izvijesti nadležni organ uprave, ali ne kasnije od sljedećeg radnog dana od dana izvršenja transakcije. Ukoliko obveznik naknadno dostavi podatke i informacije o sumnjivoj transakciji nakon njenog izvršenja dužan je da priloži objašnjenje i navede razloge radi kojih objektivno nije mogao da obavijesti nadležni organ uprave u propisanom roku. Obveznik može organu uprave saopštiti te informacije preko telefona, ali je dužan da te podatke dostavi u pisanom obliku, najkasnije sljedećeg radnog dana od dana saopštavanja.

U izvještaju dostavljenom organu uprave o sumnjivoj transakciji, podaci i informacije koji upućuju na sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma ili neko drugo krivično djelo moraju biti potkrijepljeni kvalitetnom analizom, dokumentacijom i razlozima zbog kojih su tako okarakterisani. Za transakciju, klijenta ili poslovni odnos za koje postoji sumnja u pranje novca i finansiranje terorizma, obveznik je dužan da odbije izvršenje transakcije, ili da obavijesti finansijsko-obavještajnu jedinicu prije njenog izvršenja o razlozima koji upućuju na sumnju, kako bi finansijsko-obavještajna jedinica bila u mogućnosti da spriječi izvršenje te transakcije odnosno da je blokira saglasno odredbama Zakona.

Obveznici su dužni da pri utvrđivanju osnova sumnje u pranje novca i finansiranje terorizma ili neko drugo krivično djelo, koriste listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija i klijenata. Prepoznavanje sumnjive transakcije ili klijenta ili poslovnog odnosa zasniva se na kriterijumima koji su navedeni u listi indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija i klijenata. Obveznici su dužni

da dopune i prilagode listu indikatora prema poznatim trendovima i tipologijama pranja novca odnosno okolnostima koje proizlaze iz poslovanja samog obveznika. Ako neka transakcija ili klijent ispunjava jedan od indikatora, to ne mora da znači da je riječ o sumnjivoj transakciji ili klijentu, ali ta činjenica upućuje na potrebu dodatne analize propisane Zakonom. Obveznik je dužan da sagleda širu sliku u skladu sa politikom ‘‘upoznaj svog klijenta’’, da adekvatno sprovodi mjere praćenja poslovnog odnosa tog klijenta koje obuhvataju praćenje njegovih transakcija kako bi utvrdio da te transakcije imaju jasnu svrhu i namjenu, da je porijeklo sredstava provjereno i ne upućuju na sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma ili neko drugo krivično djelo i da postoje jasna saznanja o klijentu i njegovim poslovnim aktivnostima.

Dodatno, ukoliko se utvrdi da postoji sumnja, odnosno razlozi za sumnju da porijeklo, namjena, način i cilj transakcija upućuju na moguće pranje novca ili finansiranje terorizma, ovlašteno lice treba da sačini opis iste, i bez poziva na konkretni indikator s liste indikatora, istu prosljedi finansijsko-obavještajnoj jedinici.

Razlozi za sumnju su skup činjenica i okolnosti zasnovanih na listama indikatora iz čl. 82 i 83 ovog Zakona ili na informacijama iz javno dostupnih izvora ili opažanja, na osnovu kojih fizičko lice može posumnjati, pretpostaviti ili zdravorazumski zaključiti da određena transakcija, novčana sredstva ili druga imovina ne potiču iz legalnih izvora, odnosno da ta novčana sredstva ili druga imovina ne predstavljaju zakonito stečenu imovinu ili su namijenjena u svrhe koje su kažnjive zakonom.

Zaposleni obveznika koji je u neposrednom kontaktu sa klijentom, ili koji u toku vršenja poslova za koje je zadužen, posumnja da u vezi s klijentom ili transakcijom postoji rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, ili ukoliko zna ili posumnja da sredstva predstavljaju imovinsku korist ostvarenu kriminalnom djelatnošću ili su povezana s finansiranjem terorizma, dužan je da o tome sačini interni izvještaj i da ga, u roku i na način koji su utvrđeni unutrašnjim aktom tog obveznika, dostavi ovlašćenom licu. Ovaj izvještaj treba da sadrži dovoljno podataka i informacija o klijentu i transakciji koji ovlašćenom licu omogućavaju da procjeni da li klijent, odnosno transakcija ukazuju na sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma.

6. STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE I USAVRŠAVANJE ZAPOSLENIH KOD OBVEZNIKA

Značajan element efikasnosti sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma kod obveznika jeste adekvatno i blagovremeno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih koji obavljaju poslove otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih vezano za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma mora obuhvatiti dobro poznavanje kako regulatornih zahtjeva tako i internih politika i procedura koje je obveznik usvojio radi uspješnog upravljanja rizicima u ovoj oblasti.

Obveznici su dužni u kontinuitetu preduzimati korake kako bi osigurali da zaposleni razumiju:

- a) Procjenu rizika i izloženost riziku u cijelom poslovanju i kako to utiče na njihov svakodnevni rad;
- b) Politike i procedure za SPN/FT, te način primijene istih; i
- c) Način prepoznavanja sumnjive ili neuobičajene transakcije i aktivnosti i kako postupiti u takvim slučajevima.

Svi zaposleni čiji se zadaci na bilo koji način odnose na sprovođenje mjera vezanih za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, moraju biti uključeni u program za stručno osposobljavanje i usavršavanje.

Edukacija mora biti prilagođena posebnim potrebama zaposlenih prema pojedinačnim poslovnim linijama, odnosno specifičnostima posla koje obavljaju.

U tom smislu, procedure, implementacija istih i tehnike otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma moraju biti prezentovane kako zaposlenim licima na šalterima tako i

zaposlenima iz drugih sektora koji su obuhvaćeni programom za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Posebna pažnja se mora posvetiti novozaposlenim licima, koji su u obavezi da se upoznaju sa osnovnim mjerama i radnjama koje se preduzimaju kod obveznika radi otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Takođe, izuzetno je važna edukacija ovlašćenog lica i njegovih zamjenika u cilju njihovog osposobljavanja za prepoznavanje novih oblika, tehnika, tipologija i trendova povezanih sa pranjem novca i finansiranjem terorizma. To podrazumijeva i njihovo upoznavanje i praćenje i regulatornih promjena kako bi blagovremeno uskladili interna akta sa novim propisima.

Menadžment obveznika mora biti upoznat sa rizikom kojem bi obveznik bio izložen zbog neusklađenosti sa propisima iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i zbog neadekvatne obuke zaposlenih koji su u okviru svojih zaduženja obavezni da sprovedu mjere na otkrivanju i sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

Obveznik mora voditi odgovarajuću evidenciju o završenim edukacijama, koja se posebno odnosi na lica koja su obuhvaćena edukacijom, datumu i mjestu održavanja pojedinih seminara, kurseva, radionica itd.

Stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih kod obveznika vezano za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, ima za cilj povećanje stepena svijesti zaposlenih o značaju blagovremeno preduzetih mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Obveznik bi trebao evidentirati i dokumentovati svoje procjene rizika poslovnih odnosa i povremenih transakcija i sve promjene u procjenama rizika u okviru svojih pregleda i kontrola. Na taj način bi osigurao mogućnost prezentovanja dokumentovane evidencije o klasifikaciji svih klijenata sa aspekta rizika od pranja novca i finansiranja terorizma kao i povezane primjerene mjere upravljanja rizicima.

7. OBAVEZNI INTERNI AKTI I PROCEDURE KOJIMA SE BLIŽE UREĐUJE POSLOVANJE OBVEZNIKA U CILJU UPRAVLJANJA RIZICIMA OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA I UBLAŽAVANJA ISTIH

Obveznik je dužan da uspostavi politike, kontrole, procedure i preduzima radnje za umanjeње rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, odnosno da:

- usvoji politiku u odnosu na ovu oblast (po mogućnosti vezati i Appetit za rizik (Risk appetite) za istu)
- izradi interni akt o analizi rizika u kojem identifikuje i procjenjuje rizike uzimajući u obzir faktore rizika pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije, proizvoda, usluga ili distributivnih kanala koji se mogu upotrijebiti u svrhe pranja novca ili finansiranja terorizma i da isti redovno, a najmanje jednom godišnje, ažurira i čuva u skladu sa Zakonom;
- ažurira analizu rizika u skladu sa procjenom rizika za nove proizvode, usluge ili distributivne kanale;
- utvrdi procedure koje se odnose na ciljeve, obim i način rada sistema upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma;
- propiše uslove za određivanje ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog zamjenika;
- definiše procedure koje se odnose na mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta;
- utvrdi procedure za dostavljanje podataka finansijsko-obavještajnoj jedinici u skladu sa Zakonom;
- utvrdi procedure za zaštitu i čuvanje podataka i vođenje evidencija;
- definiše procedure interne kontrole u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma;

- uspostavi mehanizme bezbjednosne provjere zaposlenih u skladu sa zakonom kojim se uređuje tajnost podataka;
- internim aktima uredi bliži način sprovođenja video-elektronske identifikacije, a najkasnije u roku od osam dana od dana dostavljanja rješenja kojim se odobrava sprovođenje video-elektronske identifikacije;
- internim aktima uredi procedure odbijanja uspostavljanja poslovnog odnosa ili raskida već uspostavljenog poslovnog odnosa ako ne može sprovesti mjere poznavanja i praćenja poslovanja, odnosno ocijeni da ne može efikasno upravljati rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma u vezi sa tim klijentom;
- internim aktom utvrdi procedure o prihvatanju identifikacije klijenta i stvarnog vlasnika klijenta preko trećeg lica;
- internim aktom uredi procedure koje su zasnovane na analizi rizika koje primjenjuje u vezi sa identifikacijom klijenta koji je politički eksponirano lice ili utvrđivanjem stvarnog vlasnika klijenta koji je politički eksponirano lice, kao i prilikom praćenja poslovanja tog klijenta i stvarnog vlasnika;
- internim aktom utvrdi kriterijume za prepoznavanje transakcija koje su složene ili neuobičajeno velike, kao i transakcija koje se realizuju na neuobičajeni način ili koje nemaju očiglednu ekonomsku opravdanost ili pravnu svrhu ili odstupaju od uobičajenog ili očekivanog poslovanja klijenta, a za koje se nije moglo procijeniti da li su sumnjive transakcije;
- internim aktom uredi način rada ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog zamjenika;
- pripremi program stručnog osposobljavanja i usavršavanja za zaposlene, do kraja prvog kvartala tekuće godine, za tu godinu;
- internim aktom uredi način način stručnog osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- internim aktom uredi način sprovođenja unutrašnje kontrole i revizije sprovođenja politika, kontrola i procedura za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, i
- sačini i redovno ažurira sopstvenu listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija.

Interne politike i procedure za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma moraju biti srazmjerne obimu i prirodi djelatnosti obveznika, veličini i vrsti klijenata sa kojima posluje, kao i vrsti proizvoda, odnosno usluga koje pruža.

Ukoliko je obveznik pružalac platnih usluga (kreditna institucija, institucija za elektronski novac ili platna institucija), dužan je da svojim internim aktima definiše i sljedeće:

- procedure za provjeru potpunosti podataka prikupljenih u skladu članom 35 Zakona koji propisuje obaveze pružaoca platnih usluga platioca, i
- postupanje, uključujući, prema potrebi, ex-post praćenje ili praćenje u stvarnom vremenu, u slučaju da obrazac platnog naloga ili elektronska poruka koje prate prenos novčanih sredstava ne sadrže tačne i potpune podatke iz člana 35 Zakona.

Ukoliko je obveznik posrednik u prenosu novčanih sredstava dužan je da, koristeći pristup zasnovan na procjeni rizika, sačini interni akt o postupanju, uključujući, prema potrebi, ex-post praćenje ili praćenje u stvarnom vremenu, u slučaju da obrazac platnog naloga ili elektronska poruka koje prate prenos novčanih sredstava ne sadrže tačne i potpune podatke iz člana 35 Zakona.

Način sprovođenja bezbjednosnih provjera zaposlenih u skladu sa zakonom kojim se uređuje tajnost podataka mora biti određen internim pravilima i sproveden u odnosu na sva lica koja spadaju kategoriju lica kojima se treba izdati dozvola, u skladu s opisom posla koji obavlja. Navedene provjere se obavljaju u skladu sa Zakonom o tajnosti podataka i podzakonskim aktima, na način i u rokovima potrebnim da se obezbijedi redovno obavljanje poslova.

Pregled Zakonom utvrđenih politika i procedura obveznika daje se u sljedećoj tabeli:

R.b.	Interni akt	Zakonske odredbe
1.	Analiza rizika od pranja novca i finansiranja terorizma	Analiza rizika Član 12 Analiza rizika mora biti sačinjena u pisanoj i elektronskoj formi i srazmjerna veličini obveznika, kao i prirodi i obimu njegovog poslovanja. Analizu rizika obveznik priprema na osnovu smjernica za analizu rizika koje utvrđuje nadležni nadzorni organ iz člana 131 stav 1 Zakona, u skladu sa propisom iz člana 15 Zakona i Nacionalnom procjenom rizika. Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta kod složenih i neuobičajenih transakcija Član 58 Obveznik je dužan da internim aktom utvrdi kriterijume za prepoznavanje transakcija iz stava 1 ovog člana.
2.	Procedura „Upoznaj svog klijenta“ (KYC)	Mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta Član 17 Obveznik je dužan da internim aktima uredi procedure za sprovođenje mjera iz st. 1 i 2 ovog člana. Sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta prije uspostavljanja poslovnog odnosa Član 19 Obveznik je dužan da internim aktima uredi procedure odbijanja uspostavljanja poslovnog odnosa ili raskida već uspostavljenog poslovnog odnosa iz st. 3 i 4 ovog člana. Video-elektronska identifikacija Član 24 Obveznik je dužan da internim aktima, u skladu sa aktom iz stava 19 ovog člana, uredi bliži način sprovođenja video-elektronske identifikacije, najkasnije u roku od osam dana od dana dostavljanja rješenja iz člana 25 stav 6 Zakona kojim se odobrava sprovođenje video-elektronske identifikacije. Obaveze obveznika u slučaju pribavljanja podataka i dokumentacije od trećeg lica Član 34 Obveznik je dužan da internim aktom uredi procedure o prihvatanju identifikacije klijenta i stvarnog vlasnika klijenta preko trećeg lica. Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, odnosno njegovog stvarnog vlasnika koji je politički eksponirano lice Član 56

		Obveznik je dužan da, u skladu sa smjernicama iz člana 12 stav 5 Zakona, internim aktom uredi procedure koje su zasnovane na analizi rizika koje primjenjuje u vezi sa identifikacijom klijenta koji je politički eksponirano lice ili utvrđivanjem stvarnog vlasnika klijenta koji je politički eksponirano lice, kao i prilikom praćenja poslovanja tog klijenta i stvarnog vlasnika.
3.	Program stručnog osposobljavanja i usavršavanja	Stručno osposobljavanje i usavršavanje Član 78 Obveznik je dužan da, do kraja prvog kvartala tekuće godine, pripremi program stručnog osposobljavanja i usavršavanja iz stava 1 ovog člana, za tu godinu. Način stručnog osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih uređuje se internim aktom obveznika.
4.	Ostale politike i procedure u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma	Upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma Član 14 Politike, kontrole i procedure iz stava 1 tačka 2 ovog člana obuhvataju: 1) utvrđivanje internih politika, kontrola i procedura koje se odnose na: - ciljeve, obim i način rada sistema upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, - mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, - dostavljanje podataka finansijsko-obavještajnoj jedinici u skladu sa Zakonom, - zaštitu i čuvanje podataka i vođenje evidencija, - interne kontrole u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, - bezbjednosne provjere zaposlenih u skladu sa zakonom kojim se uređuje tajnost podataka, - određivanje ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog zamjenika; Uslovi za rad ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma Član 77 Način rada ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog zamjenika uređuje se internim aktom obveznika. Unutrašnja kontrola i revizija Član 80 Način sprovođenja unutrašnje kontrole i revizije iz st. 1, 2 i 3 ovog člana uređuje se internim aktom obveznika.

		Sopstvena lista indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija Član 83 Obveznik je dužan da izradi sopstvenu listu indikatora za prepoznavanje sumnjivih klijenata i transakcija, uzimajući u obzir složenost i veličinu transakcija koje se izvršavaju kod tog obveznika, neouobičajeni način izvršavanja, vrijednost ili povezanost transakcija koje nemaju ekonomsku ili zakonitu namjenu, odnosno nisu usaglašene ili su u nesrazmjeri sa uobičajenim ili očekivanim poslovnim aktivnostima klijenta, kao i druge okolnosti u vezi sa statusom i drugim karakteristikama klijenta tog obveznika. Lista indikatora iz stava 1 ovog člana mora se nalaziti u dokumentaciji obveznika.
--	--	--

Interna akta navedena pod rednim brojem 4 u tabeli iznad, obveznik može propisati u jednom ili više dokumenata koji će zajedno predstavljati njegov program za sprovođenje mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.

Politike, kontrole i procedure u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma utvrđuje nadležni organ upravljanja kod obveznika. Obveznik mora osigurati da utvrđena interna akta u ovoj oblasti razumiju i primjenjuju zaposleni u svim poslovnim jedinicama, filijalama i društvima u većinskom vlasništvu obveznika, kao i da se između ovih organizacionih jedinica i društava vrši razmjena podataka i informacija od značaja, uz adekvatne mehanizme zaštite u skladu sa stepenom povjerljivosti.

Dužnost je obveznika da osigura kontinuitet upravljanja rizikom primjenom navedenih internih akata, bez obzira na eventualne promjene u sastavu rukovodstva ili zaposlenih, odnosno bez obzira na promjene u strukturi obveznika, kao i da uspostavljeni sistem omogućava stalno preispitivanje i provjeru izloženosti rizicima u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

8. NAČIN ZAŠTITE I ČUVANJA PODATAKA I VOĐENJA EVIDENCIJA

Zaštita podataka prikupljenih u postupcima primjene obaveza i procedura u skladu sa odredbama Zakona, je detaljno definisana članovima 123 i 124 Zakona, dok je čuvanje podataka definisano u članu 117 Zakona.

V. SMJERNICE KOJE SE PRIMJENJUJU NA POJEDINE OBVEZNIKE

Pojedini obveznici su dužni da, pored primjene smjernica koje se odnose na sve obveznike datih u Dijelu II ovih smjernica, primjenjuju i odredbe ovog dijela koje su za njih relevantne, kako bi bili u poziciji da bliže prepoznaju rizike koji ukazuju na sumnjive transakcije, klijente i poslovne odnose, odnosno da upravljaju tim rizicima na način da onemoguće aktivnosti koje bi mogle biti okarakterisane kao pranje novca ili finansiranje terorizma.

1. KREDITNE INSTITUCIJE I FILIJALE STRANIH KREDITNIH INSTITUCIJA

Kreditne institucije i filijale stranih kreditnih institucija dužne su da bliže prepoznaju rizike koji ukazuju na sumnjive transakcije, klijente i poslovne odnose i da upravljaju tim rizicima na način da onemoguće aktivnosti koje bi mogle biti okarakterisane kao pranje novca i finansiranje terorizma.

Institucije navedene u ovoj tački su dužne da preduzimaju radnje i mjere za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma prije, prilikom i nakon završetka svih poslova primanja, ulaganja, zamjene, čuvanja ili drugog raspolaganja novcem ili drugom imovinom, odnosno

transakcija u cilju prepoznavanja onih za koje postoji osnov sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma.

Analiza rizika navedenih institucija ima za cilj prepoznavanje i identifikovanje izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma kao i segmenata poslovanja kojima treba dati prioritet u preduzimanju aktivnosti radi efikasnog upravljanja ovom vrstom rizika. Pomenutom analizom klijenti navedenih institucija će biti klasifikovani u jednu od kategorija rizika od pranja novca i finansiranja terorizma:

- A (niži rizik)
- B (srednji rizik)
- C (viši rizik)

1.1 Rizik klijenta

Klijent je domaće ili strano pravno lice, privredno društvo, preduzetnik, fizičko lice, trust, drugo lice, odnosno sa njim izjednačeni subjekat koji vrši transakciju ili uspostavlja poslovni odnos sa obveznikom.

Kreditne institucije i filijale stranih kreditnih institucija dužne su da vrše analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma sa posebnim osvrtom na:

- 1) porijeklo sredstava sa kojima klijent raspolaže;
- 2) namjenu i pretpostavljenu prirodu poslovnog odnosa klijenta;
- 3) zanimanje odnosno djelatnost klijenta;
- 4) državu i geografsko područje klijenta odakle dolazi;
- 5) kategoriju proizvoda i usluge koju klijent koristi;
- 6) političku eksponiranost klijenta;
- 7) informacije iz sredstava javnog informisanja;
- 8) informacije iz javno dostupnih baza podataka kao i drugih podataka i informacija;
- 9) uspostavljeni korespondentni odnos sa bankom ili drugom kreditnom institucijom u zavisnosti od države i njenog geografskog područja i sl.

1.1.1 Priroda klijenta

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- klijent je renomirano pravno lice, fizičko lice, preduzetnik i drugo lice, odnosno sa njim izjednačeni subjekt;
- ukoliko u strukturi klijenata postoje klijenti, stvarni vlasnici ili ovlašćena lica, rezidenti i nerezidenti koji dolaze iz država i geografskih područja koja poštuju međunarodno prihvaćene standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, članice Evropske Unije i klijenti kod kojih se primjenjuje pojednostavljena provjera i praćenje klijenta;
- ukoliko je porijeklo sredstava klijenata lako dokazivo i proizilazi iz aktivnosti koje ne ukazuju na rizik od pranja novca i finansiranja terorizma;
- ukoliko je finansijska sposobnost klijenta stabilna u dijelu izmirivanja preuzetih obaveza;
- ukoliko u strukturi klijenata dominiraju klijenti koji imaju stalan izvor prihoda.

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- klijent ili stvarni vlasnik klijenta obavlja djelatnost koja nosi viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma (npr. u djelatnosti građevinarstva, prodaje nekretnina, proizvodnje i trgovine oružjem, igre na sreću, pružanja konsultantskih usluga i sl.);
- klijent ili stvarni vlasnik klijenta se bavi djelatnošću za koju se vezuje značajna cirkulacija gotovine (npr. u hotelima, restoranima, kod priređivača igara na sreću, prevoznika robe i putnika, renta car agencija i sl.);

- klijent dolazi iz države koja ne primjenjuje standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- ukoliko u strukturi klijenata postoje stvarni vlasnici ili ovlašćena lica koja su politički ekponirana lica i strana politički ekspanirana lica, nerezidentna pravna ili fizička lica za koja postoje osnovi sumnje u pranje novca i finansiranje terorizma i sl.;
- ukoliko tokom poslovanja klijenta dođe do odstupanje od njegovog uobičajenog obima i vrste posla sa kojim se bavi;
- ukoliko se finansijska sposobnost klijenta vanredno promijeni;
- ukoliko klijenti koji nemaju stalan izvor prihoda a posjeduju nepokretnosti koje su u njihovom vlasništvu ili novčana sredstva kojima raspolažu;
- ukoliko su zastupljeni klijenti koji dolaze iz država koje su pod sankcijama ili embargom;
- ukoliko su zastupljeni klijenti koji po podacima međunarodne organizacije FATF spadaju među klijente iz nekooperativnih država ili teritorija ili ako je riječ o „offshore” firmama koje se nalaze na listi rizičnih zemlja, odnosno nekooperativnih država ili teritorijima koje ne ispunjavaju ključne međunarodne standarde vezane za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma;
- neprofitne organizacije (one NPO koje su ocijenjene kao visokorizične Nacionalnom procjenom rizika ili drugom adekvatnom analizom i procjenom od strane relevantnih institucija (finansijsko-obavještajna jedinica, Centralna banka Crne Gore...);
- nerezidentna pravna i fizička lica kod kojih su uočena određena odstupanja koja upućuju na njihovo neuobičajeno poslovanje;
- ukoliko klijenti dolaze iz država za koje postoji saznanje iz sredstava javnog informisanja da finansiraju ili podupiru terorističke aktivnosti i da u njima djeluju utvrđene terorističke organizacije i sl.
- klijenti koji nemaju ekonomsku djelatnost ni aktivnost u Crnoj Gori, već se računi koriste za transakcije u vezi s djelatnošću koja se vezuje za druge jurisdikcije (kao prolazni računi)
- poslovi reeksporta roba i/ili usluga (FATF smjernice: “Trade based money laundering common techniques”).

1.1.2 Ponašanje klijenta

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- klijent daje jasne i nedvosmislene podatke prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa i prilikom izvršenja transakcije a koji po procjeni predstavljaju dovoljan osnov za niži rizik;
- klijent vrši prenose, uplate, isplate, za koje postoji ekonomska opravdanost njihovog izvršenja i uz to prilaže adekvatnu dokumentaciju u okviru koje ne postoje elementi koji upućuju na neuobičajenost ili sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma;
- ukoliko klijent svoje obaveze npr.: po odobrenom kreditu uredno izmiruje u skladu sa planiranom dinamikom i u skladu s ostalim informacijama o klijentu.

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- klijent obavlja poslovnu aktivnost ili transakciju pod neuobičajenim okolnostima;
- klijent nerado daje CDD informacije ili namjerno izbjegava kontakt licem u lice;
- dokaz o identitetu klijenta je u nestandardnom obliku bez vidljivog razloga;
- ponašanje ili obim transakcija klijenta nije u skladu sa očekivanjima od kategorije klijenata kojoj pripadaju, ili je neočekivano na osnovu informacija koje je klijent dao prilikom otvaranja računa;
- ukoliko klijent u vezi sa izmirivanjem obaveza po npr. odobrenom kreditu koristi neuobičajene načine plaćanja, plaćanja sa različitih bankovnih računa bez adekvatnog objašnjenja;
- ako klijent daje nejasna objašnjenja vezano za izvršenje transakcije i uz to prilaže neadekvatnu dokumentaciju koja prati njenu realizaciju;

- ukoliko u dokumentaciji koja prati izvršenje transakcija postoje elementi koji ukazuju na neuobičajenost ili osnov sumnje u pranje novca i finansiranje terorizma;
- ukoliko klijent nastupa u ime drugog lica za sopstveni račun bez očigledne ekonomske opravdanosti ili u svoje ime a za tuđi račun;
- ukoliko je udaljenost između rezidencije (adrese) klijenta i organizacione jedinice gdje se uspostavlja poslovni odnos ili sprovodi transakcija znatna i neočekivana;
- ukoliko klijent uspostavlja poslovni odnos bez ekonomske opravdanosti kod više banaka;
- ukoliko klijent izmiruje obaveze preko svojih računa kod više banaka ili izmiruje obaveze prije vremena djelimično ili u cjelosti po osnovu npr. odobrenog kredita;
- ukoliko klijent koristi neuobičajene načine plaćanja ili sredstava koja omogućavaju anonimnost, plaćanja sa različitih bankovnih računa bez adekvatnog objašnjenja.

1.2 Geografski rizik

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- porijeklo sredstava klijenta odnosno njegova imovina je stečena u državi za koju je poznato da je usklađena sa međunarodnim standardima u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- klijent dolazi iz države koja ima djelotvoran sistem u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma i koja nije pod sankcijama, embargom ili sličnim mjerama;

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- imovina klijenta stečena je u državi za koju je poznato da u okviru nje djeluju terorističke organizacije ili je ta država poznata po nedostacima u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma;
- klijent dolazi iz države koja nema adekvatan i djelotvoran sistem u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma;
- klijent je trust koji dolazi iz države koja nije usklađena sa međunarodnim standardima u dijelu poreske transparentnosti;
- klijent dolazi iz države o kojoj ne postoje informacije iz vjerodostojnih i pouzdanih izvora o kvalitetu nadzora vezano za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma uključujući i informacije o kvalitetu i djelotvornosti primjene propisa i vršenja nadzora nad njihovom primjenom;
- klijent dolazi iz države koja nije članica Evropske unije ili države koja je pod sankcijama, embargom ili sličnim mjerama;
- klijent za koga postoje informacije o izvršenim predikatnim krivičnim djelima u vezi sa pranjem novca (npr. korupcijom, prevarom, organizovanim kriminalom, izbjegavanjem plaćanja poreza i sl.);
- klijent koji ima poslovne veze sa klijentima iz „offshore” destinacija.

1.3 Rizik proizvoda/usluge i transakcije

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- transakcija koje se odnose na npr. uplate i isplate zarada, socijalna davanja, učešća u komisijama, radnim grupama i tijelima i slično;
- transakcije koje ne odstupaju od uobičajenog poslovanja klijenta;

Proizvod ima ograničenu funkcionalnost, na primjer u slučaju:

- proizvod oročene štednje sa niskim pragovima štednje;
- proizvod u kojem se koristi ne mogu ostvariti u korist treće strane;
- proizvod u kojem su beneficije ostvarive samo na dugi rok ili za određenu svrhu, kao što je odlazak u penziju ili kupovina imovine;

- kreditni plasman male vrijednosti, uključujući onaj koji je uslovljen kupovinom određenog potrošačkog dobra ili usluge;
- proizvod male vrijednosti, uključujući zakup, gdje se pravno i stvarno vlasništvo nad imovinom ne prenosi na klijenta sve dok se ugovorni odnos ne prekine ili se uopšte ne prenese.

Proizvod mogu posjedovati samo određene kategorije klijenta, na primjer penzioneri, roditelji u ime svoje djece ili maloljetnici do punoljetnosti.

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- upotreba novih tehnologija ili tehnologija u razvoju koje omogućavaju određenu anonimnost u slučaju ako bi se posredstvom njih uočile sumnjive aktivnosti vezano za izvršenje transakcija;
- pružanje usluga klijentu posredstvom privatnog bankarstva;
- kredit koji je obezbijeđen hipotekom, a ta nepokretnost se nalazi u drugoj državi, posebno u dijelu ako je teško utvrditi pravo svojine nad predmetom hipoteke ili je teško dokaziva struktura vlasništva te nepokretnosti;
- transakcije koje nemaju očiglednu ekonomsku opravdanost;
- transakcije koje se odnose na pozajmice osnivača firmama u kojima su ti osnivači stvarni vlasnici;
- transakcije koje se odnose na pozajmice, ili učestale pozajmice, a koje se vraćaju parcijalnim transakcijama, gdje je teško ispratiti osnovanost;
- transakcije koje se odnose na pozajmice, ili učestale pozajmice, a koje se vraćaju parcijalnim transakcijama, gdje je teško ispratiti osnovanost;
- zajmovi u velikim iznosima u kratkom vremenskom periodu, koji ne odgovaraju poslovnoj prirodi klijenta;
- transakcije po osnovu ugovora o zajmu, bez evidentiranja broja i datuma ugovora;
- kruženje pozajmljenih novčanih sredstava u okviru povezanih pravnih lica i njihovih stvarnih vlasnika;
- transakcija se odnosi na povraćaj novca po osnovu ugovora o zajmu čiji je rok vraćanja istekao;
- račun klijenta se isključivo finansira po osnovu ugovora o zajmu;
- prijevremene otplate zajma, bez ekonomske logike;
- transakcije po osnovu zajma koja se odmah, u istom ili sličnom iznosu, daju kao zajam ili kredit drugim licima;
- transakcije koje su date kao zajam koji je kasnije otpisan ili zatvoren cesijom, kompenzacijom ili slično;
- transakcije po osnovu zajma povezane sa pravnim licima koje su osnovane u „poreskim rajeovima”;
- transakcije po osnovu zajma koju je dalo ili prima lice sa lošom reputacijom ili negativnim navodima u medijima;
- transakcije realizovane po osnovu pozajmice pri čemu je zajmoprimac lice koje nije vratilo potraživanje zajmodavcu iz prethodno zaključenih ugovora o pozajmici, a ugovoreni rokovi za povrat prethodno pozajmljenih sredstava su istekli;
- transakcije koje upućuju na plaćanje ili naplatu po osnovu konsultantskih usluga;
- transakcije koje ne prati adekvatna dokumentacija;
- transakcije kod kojih porijeklo sredstava nije jasno dokazivo;
- transakcije kod kojih se polaže nesrazmjerno visok iznos depozita kao obezbjeđenje za npr. dobijanje kredita;
- proizvod dozvoljava plaćanja od trećih strana koja nisu povezana sa proizvodom niti identifikovana unaprijed, gdje se takva plaćanja ne bi očekivala, na primer za hipoteke ili kredite;

- proizvod ne postavlja ograničenja na promet, prekogranične transakcije ili slične karakteristike proizvoda;
- transakcije koje se odnose na plaćanja robe i usluga klijentima koji potiču sa „offshore” destinacija, a iz dokumentacije se jasno vidi da roba potiče iz zemalja iz okruženja;
- transakcije po osnovu plaćanja robe ili usluga u zemljama za koje nije uobičajeno da proizvode robu koja se plaća ili da vrše tu vrstu usluge;
- transakcije koje su namijenjene licima protiv kojih su na snazi mere Ujedinjenih nacija ili Evropske unije, kao i transakcije koje klijent vrši u ime i za račun tih lica;
- uplata novčanih sredstava s računa klijenta, odnosno prenos novčanih sredstava na račun klijenta koji je različit od računa koji je klijent naveo pri identifikaciji, odnosno preko kojeg uobičajeno posluje ili je poslovao (posebno ako je reč o prekograničnoj transakciji);
- transakcije namijenjene neprofitnim organizacijama koje imaju sjedište u „offshore” državi, odnosno državi koja je “poreski raj” ili državi koja nije članica Evropske unije;
- ukoliko u strukturi angažovanih sredstava dominira gotovina vezano za izvršenje transakcija.

Za analizu rizika koji ukazuju na sumnjive transakcije, klijente i poslovne odnose prilikom obavljanja poslova čuvanja u sefovima, izdavanja garancija i drugih jemstava i mjenjačkih poslova, banke shodno primjenjuju smjernice utvrđene za analizu rizika pri obavljanju drugih poslova.

1.4 Faktori rizika kanala distribucije

Sljedeći faktor može doprinijeti **smanjenju** rizika:

- Proizvod je dostupan samo kupcima koji ispunjavaju posebne kriterije podobnosti koje su postavila nacionalna javna tijela, kao u slučaju primanja državnih beneficija ili posebnih štetnih proizvoda za djecu.

Sljedeći faktori mogu doprinijeti **povećanju** rizika:

- poslovni odnosi koji nisu licem u lice, gdje ne postoje adekvatne dodatne zaštitne mjere – na primjer, elektronski potpisi, sredstva elektronske identifikacije i provjere protiv lažnog predstavljanja;
- b) oslanjanje na CDD mjere treće strane, u situacijama u kojima banka nema dugotrajan odnos s trećom stranom;
- c) novi kanali distribucije koji još nisu testirani.

1.5 Zajednički ili zbirni računi

Kreditna institucije i filijala strane kreditne institucije koja otvori zajednički ili zbirni račun kako bi upravljala sredstvima koja pripadaju klijentovim klijentima, dužna je primijeniti pune mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, uključujući tretiranje ovih lica kao stvarnih vlasnika sredstava koja se drže na zajedničkom računu, a u vezi s tim i sprovesti utvrđivanje i provjeru njihovih identiteta.

U slučajevima kad postoji viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, ove institucije su dužne primijeniti produbljene mjere provjere i praćenja poslovanja.

1.6 Klijenti koji nude usluge vezane za virtuelne valute

Kreditne institucije i filijale stranih kreditnih institucija treba da uzmu u obzir činjenicu da provajderi koji se bave uslugama razmjene između virtuelnih valuta i fiat valuta i provajdera kastodi novčanika, izdavanje ili držanje virtuelnih valuta/imovine ili, administracijom/upravljanjem predstavlja oblast višeg rizika od PN/FT.

Prilikom odlučivanja uspostavljanja poslovnog odnosa sa ovim klijentima obveznici bi trebalo da, kao dio svoje procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u poslovnom odnosu sa klijentima, uzmu u obzir opšti rizik povezan sa virtuelnim valutama/imovinom.

Kreditne institucije i filijale stranih kreditnih institucija bi, između ostalog, trebalo da smatraju sljedeće situacije kao poslovanje s virtuelnom valutom:

- Poslovanje koje predstavlja platformu za trgovanje koja omogućava razmjenu fiat valute za virtuelnu i obrnuto;
- Poslovanje koje predstavlja platformu za trgovanje koja omogućava razmjenu između virtuelnih valuta;
- Poslovanje koje predstavlja platformu za trgovanje virtuelnim valutama koja dozvoljava tzv. „Peer to peer transakcije“;
- Pružanje usluga čuvanja novčanika;
- Dogovaranje, savjetovanje ili izvlačenje koristi od tzv. „inicijalne ponude valute“ (Initial Coin Offering ili ICO).

Kako bi kreditne institucije i filijale stranih kreditnih institucija upravljale rizikom povezanim sa virtuelnim valutama, iste bi bile dužne da uvijek primjenjuju produbljene mjere provjere i praćenja poslovnih aktivnosti. U najmanju ruku, kao dio svojih mjera ublažavanja rizika, obveznici bi trebalo da:

- Pribave podatke i informacije od klijenta kako bi razumjeli prirodu poslovanja i rizike pranja novca i finansiranja terorizma koje proizilaze iz njega;
- Osim utvrđivanja identiteta stvarnih vlasnika klijenta, sprovedu produbljenu analizu višeg rukovodstva klijenta, uključujući razmatranje svih negativnih navoda o poslovanju klijenta;
- Razumiju u kojoj mjeri ova lica primjenjuju svoje mjere produbljene analize prema sopstvenim klijentima, bilo pod zakonskom obavezom ili na dobrovoljnoj osnovi;
- Ustanove da li je klijent registrovan ili licenciran u državi u kojoj je na snazi adekvatan sistem sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u trećoj zemlji, pa u skladu s tim zauzeti stav o adekvatnosti režima sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma u toj trećoj zemlji.

1.7 Korespondentni odnos s bankama ili drugim kreditnim institucijama drugih država

Obveznik je dužan da preduzima radnje i mjere produbljene provjere klijenta prilikom stupanja u poslovni odnos (korespondentni) sa bankom ili drugom kreditnom institucijom, koje imaju sjedište izvan Crne Gore, a dodatno ako se nalaze i izvan EU ili se ne nalaze na listi država koje primjenjuju međunarodne standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji su na nivou standarda Evropske unije ili viši, kao i sa onima koje primjenjuju prethodno navedene standarde kada se procijeni da postoji viši rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma.

Obveznik ne smije uspostavljati ni održavati korespondentni odnos sa bankom ili drugom kreditnom institucijom koja posluje ili bi mogla poslovati kao kvazi banka ili sa drugom kreditnom institucijom za koju je poznato da dozvoljava korišćenje svojih računa kvazi bankama.

Korespondentni odnos je Zakonom određen kao odnos s utvrđenim faktorima višeg rizika, koji zbog svoje strukture, odnosno vrste usluga koje predviđa, podrazumijeva obavezu produbljene provjere klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrole transakcija od strane obveznika. U tom smislu je potrebno naročito istaći činjenicu da korespondentska banka pri realizaciji transakcija za klijente banaka i drugih kreditnih institucija drugih država, nema mogućnost direktnog utvrđivanja identiteta i provjere tih klijenata, što znači da ne može utvrditi nivo rizika za iste, u skladu sa svojim internim aktima i procedurama, koji je neophodan radi određivanja i preduzimanja propisanih radnji i mjera. U tom dijelu se mora osloniti na izvršenu primjenu potrebnih radnji i mjera i procjenu od strane banke s kojom se nalazi u korespondentnom odnosu, odnosno prihvatiti izvršenje transakcija bez dovoljno utvrđenih podataka i informacija. Banka korespondent dužna je da uspostavi sistem koji će obezbijediti da poruka o transakciji koja se dostavlja sadrži potpune i tačne podatke o nalogodavcu i

korisniku plaćanja. Ovo je naročito značajno u slučajevima u kojima su klijenti banaka ili drugih kreditnih institucija nerezidenti u tim drugim državama. Obveznik je takođe dužan da kao korespondent obezbijedi mogućnost da nadgleda transakcije kao i da preduzima mjere provjera istih, i u vezi s tim ostale Zakonom predviđene mjere i radnje.

Prethodno navedeno nameće obavezu banci ili drugoj kreditnoj instituciji druge države da prilikom sklapanja korespondentnog odnosa mora izvršiti provjeru sistema banke, zatim sistema jurisdikcije banke i preduzeti druge propisane radnje i mjere produbljene provjere klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrolu transakcija klijenta, na način propisan u članu 53 Zakona.

U vezi s navedenim korespondent je dužan pribaviti podatke i o namjeni usluga koje se pružaju bankama ili drugim kreditnim institucijama strane države, koji su to očekivani osnovi usluga u skladu sa strukturom klijenata, kao i informaciju da li će pružene bankarske usluge koristiti treća lica.

Faktori rizika koje je banka korespondent dužna da uzme u obzir pri procjeni rizika uključuju opšte karakteristike banke ili kreditne institucije druge države, podatke o uslugama i proizvodima koji su predmet poslovnog odnosa, kao i podatke o sistemu u kojem banka ili kreditna institucija druge države posluje.

1.7.1 Faktori rizika proizvoda, usluga i transakcija

Sljedeći faktori mogu doprinijeti **povećanju** rizika:

- račun mogu koristiti i druge respondentske banke koje imaju direktan odnos sa respondentom, ali ne i sa korespondentom („nesting“ ili "downstream clearing"), što znači da korespondent indirektno pruža usluge drugim bankama koje nisu respondent;
- račun mogu koristiti i drugi subjekti unutar grupe respondenta, koji sami nisu bili podvrgnuti obaveznoj analizi i provjerama korespondenta;
- usluga uključuje otvaranje tzv. "payable through" računa, što omogućava klijentima respondenta da obavljaju transakcije direktno po računu respondenta.

Sljedeći faktori mogu doprinijeti **smanjenju** rizika:

- odnos je ograničen na SWIFT aplikaciju za upravljanje rizicima (RMA) koja je dizajnirana za upravljanje komunikacijama između finansijskih institucija;
- proizvodi koji uključuju samo strane iz korespondentnog odnosa na jednakom nivou (principal to principal), ne uključujući treću stranu i bez obrade transakcije za svoje klijente (na primjer u slučaju deviznih usluga između dvije banke gdje se poslovanje obavlja na principu principala do principala). U tim slučajevima transakcija je za vlastiti račun respondentske banke.

1.7.2 Faktori rizika respondenta

Sljedeći faktori mogu doprinijeti **povećanju** rizika:

- politika SPN/FT respondenta i sistemi i kontrole koje respondent treba da implementira nisu u skladu sa međunarodno prihvaćenim standardima;
- respondent ne podliježe adekvatnom nadzoru nad SPN/FT;
- respondent, njegova matična kompanija ili institucija koja pripada istoj grupi kao i respondent je nedavno bila predmet regulatorne primjene zbog neadekvatnih politika i procedura u vezi sa SPN/FT i/ili kršenja obaveza iz oblasti SPN/FT;
- respondent obavlja značajne poslove sa sektorima koji su povezani sa višim nivoima rizika PN/FT;
- upravljanje ili vlasništvo respondenta uključuje PEL, posebno kada PEL može izvršiti značajan uticaj na respondenta, gdje reputacija, integritet ili podobnost PEL-a kao člana upravnog odbora ili nosioca ključne funkcije izaziva zabrinutost ili gdje PEL potiče iz jurisdikcije povezane sa većim rizikom od PN/FT. Naročito se treba obratiti pažnja na one jurisdikcije u kojima se korupcija smatra sistemskom ili široko rasprostranjenom;

- istorija poslovnog odnosa sa respondentom izaziva zabrinutost, na primer zato što iznos transakcija nije u skladu sa onim što bi korespondent očekivao na osnovu saznanja o prirodi i veličini respondenta;
- propust respondenta da pruži informacije koje je korespondent tražio za potrebe CDD i EDD, kao i informacije o isplatiocu ili primaocu plaćanja koje se zahtijevaju prema Zakonu.

Sljedeći faktori mogu doprinijeti **smanjenju** rizika:

- kontrole SPN/FT respondenta nisu manje zahtjevne od onih koje se zahtijevaju Zakonom i koje važe u sistemu Crne Gore, kao i u sistemu zemalja koje sprovode FATF standarde;
- respondent je dio iste grupe kao i korespondent, nije smješten u jurisdikciji koja je povezana s većim rizikom od PN/FT i efikasno je u skladu sa grupnim standardima za borbu protiv pranja novca koji nisu manje strogi od onih koje se zahtijevaju Zakonom i koje važe u sistemu Crne Gore, kao i u sistemu zemalja koje sprovode FATF standarde.

1.7.3 Geografski faktori rizika

Faktori koji mogu doprinijeti **povećanju** rizika:

- a) respodent se nalazi u jurisdikciji koja je povezana sa većim rizikom od PN/FT:
 - identifikovana kao treća zemlja visokog rizika (lista finansijsko-obavještajne jedinice i interne liste obveznika);
 - sa značajnim nivoima korupcije i/ili drugih predikatnih krivičnih djela za pranje novca i bez adekvatnih kapaciteta pravnog i sudskog sistema da efikasno procesuiraju navedena krivična djela (ocjene relevantnih međunarodnih tijela);
 - sa značajnim nivoima finansiranja terorizma ili terorističkih aktivnosti; ili
 - bez efektivnog nadzora protiv SPN/FT;
- b) respodent obavlja značajne poslove sa klijentima koji se nalaze u jurisdikciji koja je povezana sa većim rizikom od PN/FT;
- c) matična firma respondenta ima sjedište ili je inkorporirana u jurisdikciji koja je povezana s većim rizikom od PN/FT.

Faktori koji mogu doprinijeti **smanjenju** rizika:

- a) respodent ima sjedište u zemlji članici EU sa pozitivnim izvještajem o sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma (FATF i MONEYVAL);
- b) respodent se nalazi u trećoj zemlji koja ima PN/FT zahtjeve koji nisu manje zahtjevni od onih koje zahtijeva Zakon države Crne Gore i efektivno implementira te zahtjeve.

Podatke navedene u članu 53 i ovim Smjernicama obveznik pribavlja uvidom u isprave i poslovnu dokumentaciju, koje dostavlja banka ili kreditna institucija druge države, odnosno iz javne ili druge dostupne evidencije podataka (zavisno od vrste podatka koji se traži).

Obveznik je dužan da uspostavi kvalitetan sistem za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma koji će sadržati razvijene politike i procedure kako bi bio u mogućnosti da prepozna i ne dozvoli vršenje aktivnosti koja nije u skladu s namjenom otvaranja računa i pružanja usluga koje su najavljene od strane banke ili druge finansijske institucije. U tom cilju obveznik pored navedenih obaveznih faktora može i sam razviti određene procedure koje će mu dodatno omogućiti što kvalitetniju ocjenu rizika uspostavljanja poslovnog odnosa, npr. pregled strukture klijenata tih institucija u pogledu vrste djelatnosti i jurisdikcija istih, pregled strukture klijenata (udio rezidenata i nerezidenata, kao i pregled klijenata po njihovoj djelatnosti).

Na osnovu prethodno navedenih elemenata/faktora korespondentna banka/obveznik donosi odluku o visini rizika odnosno o svojoj izloženosti i prihvatljivosti uspostavljanja poslovnog odnosa s bankom ili kreditnom institucijom druge države. U skladu s utvrđenim početnim rizikom na osnovu prethodno navedenih faktora kao i faktora koje utvrdi obveznik, koji utiču na procjenu rizika kod korespondentnih odnosa preduzimaju se i odgovarajuće radnje i mjere praćenja i provjera njihovog poslovanja koje trebaju biti dokumentovane.

1.7.4 Primjena mjera

Sve korespondentske institucije su dužne primjenjivati mjere provjera i praćenja, kao i produbljenje provjere na osnovu pristupa zasnovanog na riziku.

Dakle, korespondenti moraju da:

identifikuju i potvrde identitet respondenta i njegovog stvarnog vlasnika. Kao dio toga, korespondenti bi trebali dobiti dovoljno informacija o poslovanju i reputaciji respondenta kako bi utvrdili nivo rizika od pranja novca povezan sa respondentom. Konkretno, korespondenti bi trebali:

- pribaviti informacije i podatke o članovima menadžmenta respondenta i razmotriti relevantnost, u svrhu prevencije finansijskog kriminala, bilo kakvih negativnih informacija i indicija, kao i veza koje bi menadžment ili vlasnici respondenta mogli imati sa PEL ili drugim visokorizičnim pojedincima; i
 - pribaviti informacije o glavnom poslovanju respondenta, tipovima klijenata i kvalitetu njegovih sistema i kontrola iz oblasti PN/FT (uključujući dostupne informacije o nedavnim regulatornim ili krivičnim sankcijama za propuste u borbi protiv PN/FT). Kada je respondent ogranak, podružnica ili filijala, korespondenti bi takođe trebali uzeti u obzir status, reputaciju i kontrolu nad matičnom kompanijom;
- a) utvrditi ugled i reputaciju respondenta i kvalitet supervizije čiji je obveznik (npr. izvještaji MONEYVAL i FATF) ;
 - b) procijeniti kontrole respondentne institucije u oblasti SPN/FT. Ovo implicira da korespondent treba da izvrši kvalitativnu procjenu respondentnog kontrolnog okvira za SPN/FT, a ne samo da dobije kopiju politike i procedura za oblast SPN/FT. Ovu procjenu treba na odgovarajući način dokumentovati. U skladu sa pristupom zasnovanim na riziku, gdje je rizik posebno visok, a posebno kada je obim korespondentskih bankarskih transakcija značajan, korespondent treba da razmotri posjete na licu mesta i/ili testiranje uzorka kako bi se uvjerio da se politike i procedure respondenta iz oblasti SPN/FT efikasno sprovede;
 - c) utvrditi i dokumentovati prirodu i svrhu pruženih usluga, kao i odgovornosti svake institucije. Ovo može uključivati pismeno utvrđivanje obima odnosa, koji proizvodi i usluge će biti pruženi i ko i na koji način može koristiti korespondentsku bankarsku mogućnost (npr. ako je mogu koristiti druge banke kroz njihov odnos sa respondentom);
 - d) pratiti poslovni odnos, uključujući transakcije, kako bi se identifikovale promjene u profilu rizika respondenta i otkrilo neobično ili sumnjivo ponašanje, uključujući aktivnosti koje nisu u skladu sa svrhom pruženih usluga ili koje su u suprotnosti sa obavezama koje su zaključene između korespondenta i respondenta;
 - e) osigurati da su CDD informacije koje posjeduju ažurne.

Kako je članom 53 određeno da je obveznik dužan da prije uspostavljanja korespondentnog odnosa sa respondentom pribavi pisanu saglasnost višeg rukovodioca za uspostavljanje tog poslovnog odnosa, potrebno je i da u slučaju da se nivo rizika respondenta poveća u toku trajanja poslovnog odnosa, isto utvrdi, i uz procjenu rizika i analize eventualnog uticaja na korespondenta, izvijesti rukovodstvo banke ili druge institucije.

Korespondenti takođe moraju utvrditi da respondent ne dozvoljava da njegove račune koriste fiktivne banke. To može uključivati traženje potvrde od respondenta da se ne bavi fiktivnim bankama, uvid u relevantne pasuse u politikama i procedurama respondenta, ili razmatranje javno dostupnih informacija, kao što su zakonske odredbe koje zabranjuju servisiranje fiktivnih („shell”) banaka.

Obveznik je dužan da ugovorom uredi svoju odgovornost i odgovornost respondenta prilikom zaključenja korespondentnog odnosa, koji podrazumijevaju:

- proizvodi i usluge koje se pružaju respondentu;
- ko i na koji način može koristiti korespondentsku uslugu (da li je mogu koristiti druge banke kroz njihov odnos sa respondentom), koje su odgovornosti ispitanika za SPN/FT;

- način na koji će korespondent pratiti odnos kako bi se uvjerio da je respondent u skladu sa svojim odgovornostima prema ovom ugovoru (na primjer putem naknadnog praćenja transakcija);
- informacije koje bi respondent trebao dostaviti na zahtjev korespondenta (posebno u svrhu praćenja korespondentskog odnosa) i razuman rok do kojeg bi informacije trebale biti dostavljene - bez odlaganja (uzimajući u obzir složenost lanca plaćanja ili korespondentskog lanca).

Kod korespondentnih odnosa, obveznik je dužan da sprovede produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta u sljedećim slučajevima:

- kad je utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma kod korespondentnog odnosa sa kreditnom institucijom ili drugom finansijskom institucijom koja ima sjedište van Crne Gore ili u visokorizičnoj trećoj državi, i
- kad procijeni da u vezi sa klijentom, grupom klijenata, državom ili geografskim područjem, poslovnim odnosom, transakcijom, proizvodom, uslugom i distributivnim kanalom postoji ili bi mogao postojati viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

Obveznik je dužan da preispita i izmijeni i, ako je to potrebno, prekine korespondentni odnos sa kreditnom institucijom ili drugom finansijskom institucijom koja je respondent u visokorizičnoj trećoj državi. Obveznik ne smije uspostaviti ili nastaviti korespondentni odnos sa kreditnom institucijom ili drugom finansijskom institucijom koja ima sjedište van Crne Gore ili u visokorizičnoj trećoj državi u sljedećim slučajevima:

- obveznik nije preduzeo produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja ovih institucija predviđenih članom 53 st. 1-4 Zakona;
- institucija nema uspostavljene kontrole sistema za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma ili ne primjenjuje zakone i druge propise iz oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- institucija posluje kao kvazi (fiktivna) banka, odnosno uspostavlja korespondentne ili druge poslovne odnose i vrši transakcije sa kvazi (fiktivnim) bankama.

2. FINANSIJSKE INSTITUCIJE KOJE SE BAVE POSLOVIMA FAKTORINGA I POSLOVIMA OTKUPA POTRAŽIVANJA

Finansijske institucije koje se bave poslovima faktoringa i poslovima otkupa potraživanja dužne su da, pored primjene opšteg dijela ovih smjernica, primjenjuju i odredbe ove tačke, kako bi bile u poziciji da prepoznaju rizike koji ukazuju na sumnjive transakcije, klijente i poslovne odnose, kao i da upravljaju tim rizicima na način da onemoguće aktivnosti koje bi mogle biti okarakterisane kao pranje novca i finansiranje terorizma.

Posmatrano sa ekonomskog stanovišta, faktoring je pravni posao u kome lice koje obavlja poslove faktoringa (faktor), kupuje predmet faktoringa koji proizilazi iz pravnog posla prodaje robe ili pružanja usluga, zaključenog između povjerioca predmeta faktoringa i dužnika predmeta faktoringa. Finansijske institucije koje se bave poslovima otkupa i naplate potraživanja, odnosno procesom oslobađanja finansijske institucije od loših kreditnih plasmana, utiču na obezbjeđenje likvidnosti odnosno bolju konkurentsku prednost u prodaji proizvoda i usluga jer se dužnicima mogu ponuditi duži rokovi plaćanja.

Analiza rizika navedenih institucija ima za cilj prepoznavanje i identifikovanje izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma kao i segmenata poslovanja kojima treba dati prioritet u preduzimanju aktivnosti radi efikasnog upravljanja ovom vrstom rizika. Pomenutom analizom klijenti navedenih institucija će biti klasifikovani u jednu od kategorija rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

- A (niži rizik)
- B (srednji rizik)

- C (viši rizik)

2.1 Rizik klijenta

Pod klijentom se podrazumijeva lice kome finansijska institucija, koja se bavi poslovima faktoringa i poslovima otkupa potraživanja, pruža uslugu naplate potraživanja odnosno faktoring finansiranja.

2.1.1 Priroda klijenta

Na **niži rizik** od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- povjerilac i dužnik su renomirana pravna lica, fizička lica, preduzetnici i druga lica, odnosno sa njim izjednačeni subjekti;
- ukoliko finansijska institucija (faktor) uspostavi poslovni odnos sa povjeriocem i dužnikom, a pri tome preduzme adekvatne radnje i mjere vezano za procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma tih lica;
- ukoliko su povjerilac ili dužnik, stvarni vlasnici ili ovlašćena lica istih, rezident ili nerezident koji dolazi iz država i geografskih područja koja poštuju međunarodno prihvaćene standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, članice Evropske unije i klijenti kod kojih se primjenjuje pojednostavljena provjera i praćenje klijenta;
- ukoliko je porijeklo sredstava povjerioca i dužnika lako dokazivo i proizilazi iz aktivnosti koje ne ukazuju na rizik od pranja novca i finansiranja terorizma;
- ukoliko je finansijska sposobnost dužnika stabilna u dijelu izmirivanja preuzetih obaveza;
- ukoliko su u pitanju dužnici koji imaju stalan izvor prihoda;
- ukoliko finansijska institucija otkupljuje potraživanja svojih klijenata od rezidentnih dužnika (pravnih ili fizičkih lica).

Na **viši rizik** od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- povjerilac i dužnik su pravna lica, fizička lica, preduzetnici i druga lica, odnosno sa njim izjednačeni subjekti koji nisu poznati po uspješnom poslovanju;
- ukoliko su povjerilac ili dužnik, stvarni vlasnici ili ovlašćena lica istih, rezidenti i nerezidenti koji dolaze iz država i geografskih područja koja ne poštuju međunarodno prihvaćene standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, koje nisu članice Evropske unije i klijenti kod kojih se ne može primijeniti pojednostavljena provjera i praćenje klijenta;
- ukoliko je porijeklo sredstava povjerioca i dužnika teško dokazivo i proizilazi iz aktivnosti koje ukazuju na rizik od pranja novca i finansiranja terorizma;
- ukoliko finansijska sposobnost dužnika nije adekvatna u dijelu izmirivanja preuzetih obaveza;
- ukoliko u strukturi klijenata dominiraju dužnici koji nemaju stalan izvor prihoda;
- ukoliko finansijska institucija otkupljuje potraživanja svojih klijenata od nerezidentnih dužnika (pravnih ili fizičkih lica).

2.1.2 Ponašanje klijenta

Na **niži rizik** od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- ukoliko dužnik uredno izmiruje svoje fakturisane obaveze prema finansijskoj instituciji;
- ukoliko se prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa između faktora, povjerioca i dužnika pribave jasni i nedvosmisleni podaci prilikom izvršenja transakcija;
- vrše se prenos, uplate, isplate sredstava, za koje postoji ekonomska opravdanost njihovog izvršenja i uz to se prilaže adekvatna dokumentacija u okviru koje ne postoje elementi koji upućuju na neuobičajenost ili sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma;
- ukoliko strane iz ugovora o faktoringu (faktor, povjerilac i dužnik) izmiruju svoje obaveze u skladu sa planiranom dinamikom i u skladu s ostalim informacijama o klijentu;

- ukoliko se izvršenje transakcija po osnovu ugovorenog faktoringa sprovodi posredstvom sredstava za komunikaciju na daljinu, koja omogućavaju anonimnost.

Na **viši rizik** od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- ukoliko dužnik ne izmiruje svoje fakturisane obaveze prema finansijskoj instituciji;
- ukoliko se prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa između faktora, povjerioca i dužnika pribave nejasni i dvosmisleni podaci prilikom izvršenja transakcija;
- vrše se prenos, uplate, isplate sredstava, za koje ne postoji ekonomska opravdanost njihovog izvršenja i uz to se ne priloži adekvatna dokumentacija u okviru koje postoje elementi koji upućuju na neuobičajenost ili sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma;
- ukoliko strane iz ugovora o faktoringu (faktor, povjerilac i dužnik) ne izmiruju svoje obaveze u skladu sa planiranom dinamikom;
- ukoliko se izvršenje transakcija po osnovu ugovorenog faktoringa sprovodi posredstvom sredstava za komunikaciju na daljinu i prilikom tih izvršenja se uoče neuobičajene ili sumnjive aktivnosti;
- ukoliko se potencijalni rizik od pranja novca i finansiranja terorizma uoči na strani dužnika u faktoringu (otkupu potraživanja klijenata) čime dužnici povjerioca postaju dužnici finansijske institucije;
- ukoliko finansijska institucija isplati vrijednost potraživanja a ne sagleda adekvatno poslovanje kako prodavca tako i klijenta;
- ukoliko finansijska institucija koja se bavi faktoringom i otkupljuje potraživanje od povjerioca robe ne izvrši analizu vrste robe kojom povjerilac trguje;
- ukoliko finansijska institucija ne izvrši analizu boniteta povjerioca i dužnika;
- ukoliko finansijska institucija koja se bavi faktoring finansiranjem i otkupom potraživanja ili klijent iz trojnog ugovora (faktor, povjerilac i dužnik) vanredno promijene uslove iz Ugovora i zahtijevaju sačinjavanje Aneksa ugovora;
- ukoliko dužnik uplaćuje sredstva bez prateće dokumentacije odnosno dokumentovanog potraživanja (npr. fakture).

2.2 Rizik proizvoda/usluge i transakcije

Na **niži rizik** od pranja novca i finansiranja terorizma može uticati:

- ukoliko je zastupljeno finansiranje lica (fizičkih ili pravnih) u dijelu faktoring finansiranja i otkupa potraživanja koja se bave izvozom domaćih proizvoda i usluga;
- ukoliko je zastupljeno finansiranje lica (fizičkih ili pravnih) iz oblasti trgovine, poljoprivrede, turizma, ugostiteljstva, uslužnih djelatnosti, proizvodnje hrane, obnovljivih izvora energije i sl.;
- ukoliko faktoring finansiranje dovodi do ublažavanja problema likvidnosti u kratkom roku u dijelu zaštite lica (fizičkih ili pravnih) radi naplate potraživanja;
- ukoliko su zastupljene višestruko pružene garancije kod faktoring finansiranja;
- ukoliko u količini angažovanih sredstava dominira bezgotovina;
- ukoliko je zastupljena brza i efikasna dostupnost novčanih sredstava u veoma kratkom roku nakon isporuke i slanja fakture klijentu;
- ukoliko je zastupljeno faktoring finansiranje koje pozitivno utiče na porast prodaje;
- ukoliko je zastupljeno faktoring finansiranje koje pozitivno utiče na lakše planiranje novčanih tokova;
- ukoliko je zastupljena mogućnost dobijanja novčanih sredstava zavisno od kreditne sposobnosti.

Na **viši rizik** od pranja novca i finansiranja terorizma može uticati sljedeće:

- ukoliko se u okviru finansijske institucije koja se bavi faktoringom i otkupom potraživanja ponudi novi proizvod koji ranije nije bio zastupljen;
- ukoliko u količini angažovanih sredstava dominira gotovina;
- ukoliko u strukturi povjerioca i dužnika ima lica koja nemaju stalan izvor prihoda;

- ukoliko se prodaja imovine (faktura) tretira kao zajam;
- ukoliko nisu zastupljene pružene garancije za pružanje usluga faktoring finansiranja;
- ukoliko je zastupljeno faktoring finansiranje koje negativno utiče na porast prodaje;
- ukoliko je zastupljena mogućnost dobijanja novčanih sredstava nezavisno od kreditne sposobnosti.

3. FINANSIJSKE INSTITUCIJE KOJE SE BAVE POSLOVIMA FINANSIJSKOG LIZINGA

Finansijske institucije koje se bave poslovima finansijskog lizinga dužne su da, pored primjene opšteg dijela ovih smjernica, primjenjuju i odredbe ove tačke, kako bi bile u poziciji da prepoznaju rizike koji ukazuju na sumnjive transakcije i klijente i da upravljaju tim rizicima tako da onemoguće aktivnosti koje bi mogle biti okarakterisane kao pranje novca i finansiranje terorizma.

Ove institucije mogu biti izložene višem riziku od pranja novca i finansiranja terorizma, imajući u vidu ograničenu dostupnost informacija o porijeklu sredstava klijenata prilikom otplate predmeta lizinga, u kojim slučajevima su dužne da primijene produbljene mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta.

Faktori rizika koje je finansijska institucija koja obavlja poslove finansijskog lizinga dužna da uzme u obzir pri procjeni rizika su sljedeći:

- 1) poslovna aktivnost ili transakcije klijenta vrše se pod neuobičajenim okolnostima;
- 2) anuitete, u ime primaoca predmeta lizinga, otplaćuju treća lica koja nisu identifikovana kod davaoca lizinga jer nisu ugovorna strana;
- 3) prevarne radnje koje imaju karakteristiku predikatnih krivičnih djela.

Pod neuobičajenim okolnostima iz tačke 1) smatraju se naročito:

- često i neočekivano zaključivanje više ugovora o finansijskom lizingu s više davalaca finansijskog lizinga, bez ekonomskog opravdanja;
- insistiranje na uplati većeg procenta učešća u nabavci predmeta lizinga od onog koji je propisan i koji, u skladu sa opštim uslovima svog poslovanja, davalac finansijskog lizinga zahtijeva pri zaključenju ugovora o finansijskom lizingu.

Obveznik, davalac lizinga, treba da uzme u obzir da pojedine okolnosti iz ove tačke neće biti očigledne na samom početku uspostavljanja poslovnog odnosa, odnosno kod vršenja jedne transakcije.

3.1 Rizik klijenta

Na **viši rizik** mogu ukazati sljedeće okolnosti koje se odnose na ponašanje klijenta:

- klijent djeluje u nečije ime, na primjer kada je vidljivo da druge osobe nadgledaju klijenta unutar ili izvan prostorija u kojima se transakcija vrši ili klijent postupa čitajući bilješku sa instrukcijama;
- ponašanje klijenta nema ekonomsko opravdanje, npr. bez pogovora prihvata visoku ratu, naknadu ili kamatu, zahtijeva transakciju u valuti koja nije zvanično sredstvo plaćanja ili je neuobičajena u pravnom sistemu države u kojoj se nalazi davalac lizinga ili daje značajne iznose valute u velikim ili malim apoenima;
- iznos koji je poslat ili primljen ne odgovara prihodima klijenta (ako je poznato);
- klijent snosi visoke troškove tražeći prijevremeni raskid ugovora;
- klijent je lice čiji je zahtjev za uspostavljanje poslovnog odnosa odbio drugi davalac finansijskog lizinga, bez obzira na koji se način saznalo za tu činjenicu, odnosno klijent je lice koje ima lošu reputaciju;
- neočekivana otplata predmeta lizinga prije roka ili u kratkom vremenskom periodu u odnosu na datum zaključenja ugovora.

3.2 Geografski rizik

Geografski rizik postoji ako se transakcija povezana s predmetom lizinga obavlja preko rizične države (država koja ima strateške nedostatke u svom sistemu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, prema kojoj su sprovedene restriktivne mjere u skladu sa Rezolucijama Savjeta bezbjednosti UN, koja ima visok stepen korupcije ili kriminalne aktivnosti ili koju obveznik smatra rizičnom po osnovu sopstvene procjene), odnosno ako je klijent koji sprovodi tu transakciju rezident rizične države.

Na **viši rizik** mogu ukazati sljedeće okolnosti:

- klijent je stalno nastanjen ili privremeno boravi, odnosno ima sjedište ili trajno obavlja djelatnost u državi čiji je pravni i institucionalni okvir takav da postoji visok stepen rizika od pranja novca i finansiranja terorizma;
- predmet lizinga se otplaćuje iz države koja je povezana s većim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

3.3 Rizik proizvoda/usluge i transakcije

Transakcije koje nose **viši rizik** mogu biti:

- transakcije koje nemaju ekonomsku opravdanost, npr. neočekivana otplata predmeta lizinga prije roka ili u kratkom periodu od dana zaključenja ugovora o finansijskom lizingu;
- plasiranje novčanih sredstava u manjim iznosima koja u jednakim mjesečnim anuitetima dostižu značajan novčani iznos na godišnjem nivou zbog čega ista ne prelaze limit za prijavljivanje organu uprave;
- klijenti otplaćuju anuitete od sredstava za koje je teško utvrditi porijeklo.

4. FINANSIJSKE INSTITUCIJE KOJE SE BAVE POSLOVIMA ODOBRAVANJA KREDITA I KREDITNOG POSREDOVANJA

Finansijske institucije koje se bave poslovima odobravanja kredita i kreditnog posredovanja dužne su da, pored primjene opšteg dijela ovih smjernica, primjenjuju i odredbe ove tačke, kako bi bile u poziciji da prepoznaju rizike koji ukazuju na sumnjive transakcije, klijente i poslovne odnose i da upravljaju tim rizicima na način da onemoguće aktivnosti koje bi mogle biti okarakterisane kao pranje novca i finansiranje terorizma.

Ove finansijske institucije pružaju usluge kreditiranja i kreditnog posredovanja mikro, malim i srednjim privrednim društvima, fizičkim licima i preduzetnicima (u daljem tekstu: klijenti) koji svoju djelatnost obavljaju samostalno. Stoga su finansijske institucije koje se bave kreditiranjem i kreditnim posredovanjem dužne da utvrđuju ocjenu rizika pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala, na osnovu faktora rizika od pranja novca i finansiranja terorizma i rezultata nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

U procesu izrade analize rizika finansijske institucije koje pružaju usluge kreditiranja i kreditnog posredovanja procjenjuju vjerovatnoću da će njihovo poslovanje biti iskorišćeno u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma.

Analiza rizika navedenih institucija ima za cilj prepoznavanje i identifikovanje izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma kao i segmenata poslovanja kojima treba dati prioritet u preduzimanju aktivnosti radi efikasnog upravljanja ovom vrstom rizika. Pomenutom analizom klijenti navedenih institucija će biti klasifikovani u jednu od kategorija rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

- A (niži rizik)

- B (srednji rizik)
- C (viši rizik)

4.1 Rizik klijenta

Pod klijentom se podrazumijeva lice - korisnik usluge kreditne linije odnosno direktnih kreditnih aranžmana ili kreditnih aranžmana koje pruža finansijska institucija u saradnji sa poslovnim bankama.

4.1.1 Priroda klijenta

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- klijent je renomirano pravno lice, fizičko lice, preduzetnik i drugo lice, odnosno sa njim izjednačeni subjekt;
- ukoliko je zastupljeno kreditiranje ili kreditno posredovanje preduzeća iz oblasti trgovine, poljoprivrede, turizma, ugostiteljstva, uslužnih djelatnosti, proizvodnje hrane, obnovljivih izvora energije i sl.;
- ukoliko klijent uredno otplaćuje obaveze na osnovu odobrenog kredita i poštuje definisane rokove otplate;
- ukoliko je zastupljena učestalost međunarodnih transakcija u dijelu podrške od strane renomiranih međunarodnih institucija;
- ukoliko je zastupljen provjereni donirani kapital;
- ukoliko je porijeklo sredstava klijenata lako dokazivo i proizilazi iz aktivnosti koje ne ukazuju na rizik od pranja novca i finansiranja terorizma;
- ukoliko je finansijska sposobnost klijenta stabilna u dijelu izmirivanja preuzetih obaveza;
- ukoliko u strukturi klijenata dominiraju klijenti koji imaju stalan izvor prihoda.

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- klijent je pravno lice, fizičko lice, preduzetnik i drugo lice, odnosno sa njim izjednačeni subjekt koji u svom poslovanju odnosno po svojoj djelatnosti ili zanimanju sa kojim se bavi nije renomirano lice;
- klijent čija se finansijska sposobnost vanredno promijenila odnosno klijent se našao u situaciji da ne može adekvatno da odgovori uslovima preciziranim u Ugovoru o kreditiranju ili kreditnom posredovanju u dijelu otplate kredita;
- ukoliko u strukturi klijenata dominiraju klijenti koji nemaju stalan izvor prihoda a posjeduju nepokretnosti koje su u njihovom vlasništvu ili novčana sredstva kojima raspolažu;
- ukoliko u strukturi klijenata postoje visokorizični klijenti, stvarni vlasnici ili ovlašćena lica koja su politički ekponirana lica i strana politički eksponirana lica, nerezidentna pravna ili fizička lica za koja postoje osnovi sumnje u pranje novca i finansiranje terorizma i sl.;
- ukoliko klijent nije zaposleno lice odnosno ukoliko ne postoji mogućnost pristupa automatizovanom sistemu vrednovanja kreditnog zahtjeva tog klijenata;
- ukoliko u strukturi klijenata dominiraju klijenti sa niskim primanjima.

4.1.2 Ponašanje klijenta:

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- klijent daje jasne i nedvosmislene podatke prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa i prilikom izvršenja transakcije;
- klijent vrši prenose, uplate, isplate, za koje postoji ekonomska opravdanost njihovog izvršenja i uz to prilaže adekvatnu dokumentaciju u okviru koje ne postoje elementi koji upućuju na neuobičajenost ili sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma;
- ukoliko klijent svoje obaveze npr. po odobrenom kreditu uredno izmiruje u skladu sa planiranom dinamikom;
- klijent koristi proizvode i usluge koje ne omogućavaju anonimnost.

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- klijent obavlja poslovnu aktivnost ili transakciju pod neuobičajenim okolnostima;
- ako klijent daje nejasna objašnjenja vezano za izvršenje transakcije i uz to prilaže neadekvatnu dokumentaciju koja prati njenu realizaciju;
- ukoliko u dokumentaciji koja prati izvršenje transakcija postoje elementi koji ukazuju na neuobičajenost ili osnov sumnje u pranje novca i finansiranje terorizma;
- ukoliko klijent nastupa u ime drugog lica za sopstveni račun bez očigledne ekonomske opravdanosti;
- ukoliko klijent koristi neuobičajene načine plaćanja ili sredstava koja omogućavaju anonimnost, plaćanja sa različitih bankovnih računa bez adekvatnog objašnjenja;
- ukoliko klijent izmiruje obaveze po dobijenom kreditu preko svojih računa kod više banaka ili izmiruje obaveze prije vremena djelimično ili u cjelosti po osnovu odobrenog kredita;
- ukoliko klijent zahtijeva da vanredno promijeni uslove iz Ugovora o kreditu;
- ukoliko klijent prenosi obaveze iz Ugovora o kreditu na treće lice.

4.2 Rizik proizvoda/usluge i transakcije

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- upotreba novih tehnologija ili tehnologija u razvoju koje omogućavaju anonimnost u slučaju ako se posredstvom njih ne bi uočile sumnjive aktivnosti vezano za izvršenje transakcija;
- transakcije čije izvršenje prati adekvatna dokumentacija i kod kojih je porijeklo sredstava provjereno;
- ukoliko u strukturi angažovanih sredstava prilikom izvršenja transakcija dominira bezgotovina.

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- upotreba novih tehnologija ili tehnologija u razvoju koje omogućavaju anonimnost u slučaju ako bi se posredstvom njih uočile sumnjive aktivnosti vezano za izvršenje transakcija;
- transakcije kod kojih porijeklo sredstava nije jasno dokazivo;
- ukoliko se u okviru finansijske institucije koja se bavi kreditiranjem i kreditnim posredovanjem ponudi novi proizvod koji ranije nije bio zastupljen;
- ukoliko vanredno nastupi izmirivanje obaveza po kreditu od strane trećeg lica čiji identitet nije utvrđen na potreban način;
- ukoliko u strukturi angažovanih sredstava dominira gotovina;
- transakcije koje nemaju očiglednu ekonomsku opravdanost;
- više međusobno povezanih transakcija koje su pojedinačno u iznosima manjim od 15.000 eura ali koje u sumi obavezuju obveznika da ih prijavi nadležnom organu uprave jer prelaze iznos od 15.000 eura ili više;
- ukoliko u strukturi klijenata dominiraju klijenti koji nemaju ni garancije ni stalan izvor prihoda.

5. OBVEZNICI KOJI SE BAVE MJENJAČKIM POSLOVIMA

Obveznici koji se bave mjenjačkim poslovima bi trebalo da imaju u vidu rizike koji su inherentni uslugama mjenjača koji ih mogu izložiti značajnim rizicima PN/TF. Obveznici treba da budu svejsni da ovi rizici proističu iz jednostavnosti transakcija, njihove brzine i njihovog karaktera često zasnovanog na gotovini. Takođe, isti treba da imaju u vidu činjenicu da njihovo razumijevanje rizika PN/TF povezanog sa klijentom može biti ograničeno zbog činjenice da obično obavljaju povremene transakcije umjesto da uspostavljaju poslovni odnos.

5.1 Faktori rizika usluga i transakcija

Obveznici treba da uzmu u obzir sledeće faktore koji potencijalno doprinose povećanom riziku:

- Transakcija je neobično velika u apsolutnom iznosu ili u poređenju sa ekonomskim profilom klijenta;
- Transakcija nema očiglednu ekonomsku ili finansijsku svrhu;

Obveznici treba da uzmu u obzir sledeće faktore koji potencijalno doprinose smanjenom riziku:

- Iznos koji je predmet zamjene u drugu valutu je nizak; pri čemu obveznici treba da imaju u vidu da mali iznosi neće biti dovoljni kao jedini uslov da se snizi rizik od TF.

5.2 Faktori rizika klijenata

Obveznici treba da uzmu u obzir sledeće faktore koji potencijalno doprinose povećanom riziku:

a) Ponašanje klijenata:

- Transakcije klijenta su malo ispod primjenljivog praga za CDD, posebno kada su česte ili u kratkom vremenskom periodu;
- Klijent ne može ili neće dati informacije o porijeklu sredstava; klijent zahteva zamenu velikih iznosa strane valute koja nije konvertibilna ili se ne koristi često;
- Klijent razmjenjuje velike količine novčanica male apoenae u jednoj valuti za novčanice većeg apoenae u drugoj valuti; ili obrnuto.
- Ponašanje klijenata nema očiglednog ekonomskog smisla;
- Klijent posjećuje mnoge prostorije istog obveznika u istom danu (u mjeri u kojoj je to poznato obvezniku);
- Klijent se raspituje o pragu identifikacije i/ili odbija da odgovori na slučajna ili rutinska pitanja;
- Klijent konvertuje sredstva jedne strane valute u drugu stranu valutu;
- Razmjena velikih iznosa ili česte razmjene koje nisu povezane sa poslovanjem klijenta;

b) Poslovna aktivnost klijenta:

Poslovanje sa klijentima je povezano sa većim rizikom od PN/TF, na primer, kazina, kupovina/prodaja plemenitih metala i dragog kamenja, dileri otpada itd.

5.3 Faktori rizika distributivnih kanala

Obveznici treba da uzmu u obzir sledeće faktore koji potencijalno doprinose povećanom riziku:

- Usluga se pruža u potpunosti online (bez prisustva) bez adekvatnih zaštitnih mehanizama;
- Pružanje usluga se vrši preko agentske mreže.

5.4 Geografski faktori rizika

Obveznici treba da uzmu u obzir sledeće faktore koji potencijalno doprinose povećanom riziku:

- Klijent kupuje valutu sa neuobičajene lokacije u poređenju sa svojom lokacijom bez ikakvog logičnog objašnjenja;

- Valuta koju klijent prodaje nije u skladu sa njegovom ili njenom zemljom državljanstva ili prebivališta;
- Klijent kupuje ili prodaje veliku količinu valute iz jurisdikcije koja je povezana sa značajnim nivoima predikatnih krivičnih djela za pranje novca ili terorističke aktivnosti;

6. PLATNE INSTITUCIJE

U ovom dijelu Smjernica posebno su obrađene platne institucije kao pružaoci platnih usluga koji su dužni da izvrše analizu i procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma povezanih sa proizvodom, uslugom, transakcijom, klijentom, državom ili geografskim područjem.

Platne institucije su dužne da prilikom izrade analize rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, pored opštih odredbi ovih smjernica, primjenjuju faktore višeg rizika koji su karakteristični za ove obveznike, kao i da sprovode mjere za umanj enje utvrđenog rizika.

Priroda pružanja platnih usluga može izložiti platne institucije riziku od pranja novca i finansiranja terorizma. Razlog je jednostavnost i brzina transakcija, njihov globalni doseg i činjenica da se ove transakcije često sprovode u gotovini. Pored toga, priroda ovih usluga znači da pošiljaoci novca često obavljaju povremene transakcije umjesto da uspostavljaju poslovni odnos sa svojim klijentima, što znači da njihovo razumijevanje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma povezanog sa klijentom može biti ograničeno.

6.1 Faktori rizika proizvoda, usluga i transakcija

Platne institucije treba da izrade analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, razmatranjem najmanje sljedećih faktora **višeg** rizika:

- proizvod omogućava transakcije velikih vrijednosti;
- proizvod ili usluga je međunarodnog opsega;
- transakcija se zasniva na gotovini ili je finansirana anonimnim elektronskim novcem;
- jedan ili više uplatilaca iz različitih zemalja vrše prenos primaocu plaćanja iz Crne Gore.

Faktor rizika koji može doprinijeti **smanjenju** rizika od pranja novca i finansiranja terorizma kod platnih institucija, odnosi se na sredstva koja se transferišu sa računa koji uplatilac ima kod kreditne ili finansijske institucije unutar EU, ali samo one koje primjenjuju adekvatne standarde u oblasti SPN/FT .

6.2 Faktori rizika klijenta

Pod klijentom se podrazumijeva lice - korisnik platne usluge koju pružaju platne institucije.

6.2.1 Priroda klijenta

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma može uticati sljedeće:

- klijent je vlasnik privrednog društva ili upravlja privrednim društvom i ima pristup značajnim iznosima gotovine;
- privredno društvo klijenta ima komplikovanu vlasničku strukturu;
- potrebe klijenta mogu biti bolje uslužne negdje drugo, na primjer zato što platna institucija /pošiljalac novca nije lokalno vezana za adresu klijenta ili klijentovo poslovanje.
- aktivnost klijenta bi mogla biti povezana sa finansiranjem terorizma jer je javno poznato da podržava ekstremizam ili je poznato da je povezan sa organizovanom kriminalnom grupom.

6.2.2 Ponašanje klijenta

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- radi se o klijentu koji dugo godina koristi usluge određenog pružaoca platnih usluga čije ponašanje u prošlosti nije bilo sumnjivo i ne postoje naznake da može doći do povećanja rizika od pranja novca i finansiranja terorizma;
- sredstva koja se transferišu imaju niske vrijednosti, međutim, u određenim slučajevima je potrebno imati na umu da niski iznosi mogu nositi rizik od finansiranja terorizma.

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- naznake da klijent djeluje u nečije ime, npr. druga lica nadgledaju klijenta koji se mogu primijetiti u blizini mjesta gdje se izvršava transakcija ili klijent čita podatke iz instrukcija;
- ponašanje klijenta nema ekonomskog opravdanja, kao npr. klijent prihvata nepovoljan kurs ili visoke troškove bez prigovora, zahtijeva transakciju u valuti koja nije zakonsko sredstvo plaćanja ili se uobičajeno ne upotrebljava u državi u kojoj se nalazi klijent ili primalac plaćanja ili traži ili daje značajne količine valute bilo u malim ili velikim apoenima;
- transakcije klijenta uvijek su neznatno ispod propisanih iznosa;
- način na koji klijent koristi uslugu je neuobičajen, kao npr. klijent uplaćuje novac sam sebi ili prosljeđuje sredstva odmah po prijemu uplate;
- klijent ostavlja utisak da ima malo podataka o primaocu plaćanja ili nerado pruža informacije o njemu;
- nekoliko klijenata pružaoca usluga transferiše sredstva istom primaocu plaćanja ili ostavljaju utisak da imaju iste informacije koje se odnose na identifikaciju, kao npr. adresu ili broj telefona;
- transakcije ne prate potrebne informacije o uplatiocu ili primaocu plaćanja;
- poslati ili primljeni iznos sredstava ne odgovara prihodu klijenta (ako je poznat);
- povećanje obima ili broja transakcija nije povezano sa uobičajenim obrascem kao što je doznaka plata, ili neki drugi logični obrazac;
- klijent daje nestalne biografske podatke ili identifikacione dokumente koji sadrže različite informacije.

6.3 Faktori rizika distributivnih kanala

Na **niži** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- agenti su uređene finansijske institucije ;
- uslugu je moguće finansirati isključivo prenosima sa računa klijenta kod kreditne ili finansijske institucije u okviru Evropskog ekonomskog prostora ili s računa za koji klijent može dokazati da nad njim ima kontrolu.

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma mogu uticati sljedeće okolnosti:

- ne postoje ograničenja instrumenta finansiranja, kao npr. u slučaju gotovine ili plaćanja proizvodima elektronskog novca na koje se primjenjuje izuzetak iz člana 40 Zakona, elektronskih prenosa ili čekova;
- korišćeni distributivni kanal omogućava određeni nivo anonimnosti;
- usluga se pruža isključivo na internetu bez primjerenih sigurnosnih mehanizama;
- uslugu novčanih pošiljki pruža agent koji:
 - i. zastupa više od jednog pružaoca usluga;
 - ii. ima neobične uzorke prometa u poređenju sa drugim agentima na sličnim lokacijama, kao npr. neuobičajeno velike ili male transakcije, neuobičajeno velike gotovinske transakcije ili visok broj transakcija koje su tek neznatno ispod limita propisanog za sprovođenje utvrđivanje i provjeru identiteta klijent i kontrolu transakcija ili koji posluju izvan uobičajenog radnog vremena;

- iii. sprovodi značajan broj transakcija sa platnima ili primacima plaćanja iz država koje su povezane s višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma;
- iv. djeluje nesigurno u pogledu primjene politika sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma grupe ili su nedosljedni u njihovoj primjeni;
- v. ne pripada finansijskom sektoru i ima drugu osnovnu djelatnost;
- usluga novčanih pošiljki pruža se putem široke mreže agenata u različitim državama ili geografskim područjima;
- usluga novčanih pošiljki pruža se putem složenog lanca plaćanja, npr. uz značajan broj posrednika koji posluju u različitim državama ili geografskim područjima

6.4 Faktori rizika države ili geografskog područja

Na **viši** rizik od pranja novca i finansiranja terorizma može uticati sljedeće:

- uplatilac ili primalac plaćanja nalazi se u državi ili geografskom području ili se transakcija izvršava sa IP adrese iz države ili područja povezanog sa višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma;
- obveznici bi trebali obratiti posebnu pažnju na jurisdikcije za koje se zna da obezbjeđuju finansiranje ili podršku terorističkim aktivnostima ili za koje se zna da u njima djeluju grupe koje vrše teroristička djela, kao i na jurisdikcije koje podliježu finansijskim sankcijama, embargu ili mjerama koje se odnose na terorizam, finansiranje terorizma ili širenje oružja masovnog uništenja.
- primalac plaćanja je rezident u jurisdikciji koja ili uopšte nema ili ima slabo uređen i razvijen bankarski sektor, što znači da se kao sredstvo plaćanja mogu koristiti neslužbene usluge slanja novca kao što je hawala.

6.5 Mjere za umanj enje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma

S obzirom da se poslovanje platne institucije zasniva na povremenim transakcijama, ona je dužna da obezbijedi i uspostavi sistem nadzora i kontrola koje osiguravaju otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma primjenom produbljenih mjera utvrđivanja i provjere identiteta klijenta i kontrolu transakcija, u skladu sa svojom veličinom o kompleksnošću poslovanja i njihovim obimom transakcija.

Platne institucije treba da uspostave sisteme koji najmanje obuhvataju:

- sisteme za identifikaciju povezanih transakcija, uključujući one koje bi mogle predstavljati poslovni odnos prema njihovim politikama i procedurama, kao što su sistemi za identifikaciju serija transakcija ispod 1.000,00 EUR koje imaju istog platnoca i primaoca i element trajanja;
- sisteme za identifikaciju u smislu da li transakcije različitih klijenta imaju istog primaoca plaćanja;
- sisteme sa kojima bi se u što većoj mjeri omogućilo utvrđivanje izvora sredstava i odredišta sredstava;
- sisteme koji omogućavaju potpuno praćenje transakcija i broja korisnika uključenih u lanac plaćanja;
- sisteme koji identifikuju da li je transfer izvršen ili primljen iz treće zemlje visokog rizika; i
- sistemima kako bi se osiguralo da u lancu plaćanja mogu reagovati samo oni koji su propisno ovlašćeni za pružanje usluga doznaka novca.

Platne institucije bi trebale kod određenih povremenih transakcija koje karakteriše viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma primijeniti produbljene mjere utvrđivanja i provjere identiteta i kontrolu transakcija iz Odjeljka 4.1 ovih smjernica (koji se odnosi na sve obveznike). Međutim, kada je rizik koji je povezan sa povremenom transakcijom niži, pružaoci platnih usluga bi mogli primijeniti pojednostavljene mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i

kontrolu transakcija u skladu sa odredbama Odjeljka 4.1 ovih smjernica (koji se odnosi na sve obveznike).

6.6 Agenti platnih institucija

Platne institucije koje svoje usluge pružaju putem agenata dužne su donijeti politike i procedure o sprovođenju mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, u skladu s tim trebaju poznavati njihove agente.

Politike i procedure za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma treba da obuhvataju sljedeće:

- sprovođenje identifikacije lica koje je vlasnik ili lica koja kontroliše agenta kada je agent pravno lice, kako bi platna institucija bila sigurna da se rizik od pranja novca i finansiranja terorizma kojem je izložena u svom poslovanju nije povećao pružanjem usluga preko agenata;
- prikupljanje dokumentacije i informacija (dokaza) o direktorima i drugim licima koji su odgovorni za upravljanje agentom uključujući procjenu njihove profesionalne sposobnosti integriteta i ugleda (fit and proper analiza);
- preduzimanje odgovarajućih mjera na osnovu kojih bi platna institucija bila sigurna da su interne kontrole za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma kod agenta srazmjerne nivou rizika. U slučaju kada se interne kontrole za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma kod agenta razlikuju od kontrola platne institucije u ovoj oblasti, ona je dužna procijeniti nivo rizika i preduzeti mjere za njegovo umanjeње;
- sprovođenje stručnog osposobljavanja i usavršavanja lica koja su zaposlena kod agenata kako bi dobro razumeli i upravljali rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

7. INSTITUCIJE ZA ELEKTRONSKI NOVAC

Institucije za elektronski novac su dužne prilikom izrade analize rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, pored opštih odredbi ovih smjernica, da primjenjuju faktore višeg rizika koji su karakteristični za ove institucije, kao i da sprovedu mjere za umanjeње utvrđenog rizika.

Institucija za elektronski novac je dužna da izvrši analizu rizika kojom utvrđuje procjenu rizičnosti proizvoda, klijenta, distributivnih kanala, države ili geografskog područja u cilju sprečavanja njene zloupotrebe u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma.

7.1 Faktori rizika proizvoda

Institucija za elektronski novac je dužna da izvrši analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, razmatranjem najmanje sljedećih faktora **višeg** rizika:

- 1) limiti povezani sa izdavanjem i korišćenjem elektronskog novca, pri čemu proizvod omogućava sljedeće:
 - plaćanja velike ili neograničene vrijednosti, kao i uplate gotovine;
 - plaćanja velike vrijednosti, učestala plaćanja, uplate ili isplate gotovine;
 - da se visok ili neograničeni iznos sredstava može uplatiti i čuvati na proizvodu/računu za elektronski novac.
- 2) način odnosno metode finansiranja kupovine ili dopune elektronskog novca, pri čemu proizvod može biti:
 - dopunjen anonimno, kao npr. gotovinom, anonimnim elektronskim novcem ili proizvodima elektronskog novca koji podliježu izuzetku iz člana 40 Zakona;
 - finansiran plaćanjima neidentifikovanih trećih lica;
 - finansiran drugim proizvodima elektronskog novca.
- 3) korišćenje i unovčavanje, pri čemu proizvod omogućava sljedeće:
 - prenose sa računa jednog lica na račun drugog lica;

- kao sredstvo plaćanja je prihvaćen od strane velikog broj trgovaca ili velikog broja prodajnih mjesta;
- posebno je osmišljen za prihvatanje kao sredstvo plaćanja kod trgovaca koji prodaju robu i usluge povezane s visokim rizikom od finansijskog kriminala, npr. igre na sreću putem interneta;
- može se upotrijebiti u prekograničnim transakcijama ili u različitim državama;
- mogu koristiti lica koji nisu klijenti, npr. određeni partnerski kartični proizvodi (što ne uključuje poklon kartice niske vrijednosti);
- isplatu velikih iznosa gotovine.

Faktori rizika koji mogu doprinijeti **smanjenju** rizika od pranja novca i finansiranja terorizma kod institucije za elektronski novac u vezi proizvoda su sljedeći:

1) proizvodi imaju sljedeća ograničenja:

- niska ograničenja plaćanja, uplata ili isplata gotovine (iako bi institucija za elektronski novac trebala uzeti u obzir da nizak limit sam po sebi ne mora biti dovoljan za umanjenje rizika od finansiranja terorizma);
- ima ograničen broj plaćanja, uplata ili isplata gotovine u određenom periodu;
- ima ograničenje iznosa sredstava koji se mogu odjednom uplatiti na proizvodu/računu za elektronski novac.

2) način odnosno metode finansiranja elektronskog novca zahtijevaju da sredstva koja su uplaćena budu ubrzo isplaćena sa računa koji glasi isključivo na ime klijenta ili ga klijent dijeli sa nekim licem kod kreditne ili finansijske institucije u okviru Evropskog ekonomskog prostora;

3) korišćenje i unovčavanje u vezi proizvoda pod sljedećim uslovima:

- ne dozvoljava ili strogo ograničava isplatu gotovine;
- može se koristiti isključivo u Crnoj Gori;
- prihvata ograničeni broj trgovaca ili prodajnih mjesta s čijim je poslovanjem institucija za elektronski novac upoznata.

4) ograničena je njegova upotreba od strane trgovaca koji trguju robom i uslugama koje su povezane sa visokim rizikom od finansijskog kriminala;

5) prihvaćen je kao sredstvo plaćanja za ograničene vrste usluga ili proizvoda nižeg rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

7.2 Faktori rizika klijenta

Faktori **višeg** rizika klijenta najmanje uključuju sljedeće:

- klijent kupuje nekoliko proizvoda elektronskog novca od istog izdavaoca, često uplaćuje novčana sredstva u kraćem vremenskom periodu bez ekonomske opravdanosti i u više navrata traži isplatu gotovine;
- kada su distributeri (ili zastupnici u svojstvu distributera) sami obveznici, navedeno se primjenjuje i na proizvode elektronskog novca različitih izdavaoca koji su kupljeni od istog distributera;
- transakcije klijenta uvijek su neznatno manje od propisanog ograničenja za transakcije;
- postoje indicije da proizvod upotrebljava nekoliko lica čiji identitet nije poznat izdavaocu, npr. proizvod se istovremeno upotrebljava sa nekoliko internet protokola adresa (IP adresa);
- česte su promjene identifikacionih podataka klijenta, kao što je adresa ili internet protokol adresa (IP adresa), ili povezanih računa u bankama;
- proizvod se ne upotrebljava namjenski, (npr. upotrebljava se preko granice, a namijenjen je za upotrebu kao poklon kartica trgovačkog centra).

Faktor rizika proizvoda koji može doprinijeti **smanjenju** rizika od pranja novca i finansiranja terorizma namijenjen isključivo određenim kategorijama klijenata (npr. korisnicima državne pomoći ili članovima privrednog društva koje ih izdaje radi pokrića korporativnih troškova).

7.3 Faktori rizika distributivnih kanala

Faktori **višeg** rizika distributivnih kanala najmanje uključuju sljedeće:

- distribucija posredstvom interneta bez ličnog kontakta (licem u lice) i odgovarajućih sigurnosnih mehanizama, kao što su elektronski potpisi, potvrde o elektronskoj identifikaciji izdate u skladu sa posebnim propisima;
- distribucija putem posrednika koji nisu obveznici po Zakonu, kada se izdavalac elektronskog novca:
 - i. oslanja na posrednika koji ispunjava određene obaveze sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma izdavaoca elektronskog novca, i
 - ii. nije siguran da je posrednik uspostavio odgovarajuće sisteme i kontrole sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

7.4 Faktori rizika države ili geografskog područja

Faktori **višeg** rizika države ili geografskog područja najmanje uključuju sljedeće:

- primalac plaćanja se nalazi u državi ili geografskom području ili se proizvod finansira iz izvora u državi ili geografskom području koje je povezano sa višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Institucija za elektronski novac bi trebala obratiti posebnu pažnju na jurisdikcije za koje se zna da finansiraju ili podržavaju terorističke aktivnosti ili u kojima terorističke grupe djeluju, i na jurisdikcije koje podliježu finansijskim sankcijama, embargu ili mjerama koje su povezane sa terorizmom, finansiranjem terorizma ili proliferacijom.

7.5 Mjere za umanj enje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma

Obveznici bi trebali primijeniti mjere CDD u odnosu na:

- a) Vlasnika računa/ proizvoda za elektronski novac; i
- b) Dodatne vlasnike kartica. Kada su proizvodi povezani sa više kartica, obveznici treba da utvrde da li su ušle u jedan ili više poslovnih odnosa i da li bi dodatni vlasnici kartica mogli biti stvarni vlasnici.

Obveznici treba da imaju na umu da se izuzeće iz člana 40 ne proširuje na obavezu stalnog praćenja transakcija i poslovnog odnosa, niti ih izuzima od obaveze da identifikuju i prijave sumnjive transakcije. To dalje znači da obveznici treba da pribave dovoljno informacija o svojim klijentima, ili tipovima klijenata na koje će njihov proizvod ciljati, kako bi mogli da sprovedu smisleno praćenje poslovnog odnosa.

Sistem interne kontrole u instituciji za elektronski novac bi trebao obuhvatiti:

- sisteme za nadzor transakcija koji otkrivaju nepravilnosti ili sumnjive uzorke ponašanja, uključujući neočekivanu upotrebu proizvoda na način za koji nije predviđen;
- sisteme koji identifikuju odstupanja između pruženih i otkrivenih informacija, kao npr. između informacija o državi porijekla i internet protokol adresa (IP adresa) otkrivene elektronskim putem;
- sisteme koji omogućavaju dostavljanje podataka o drugim poslovnim odnosima i koji mogu identifikovati obrasce kao što su isti instrumenti finansiranja ili isti podaci za kontakt;
- sisteme koji identifikuju koristi li se proizvod s trgovcima koji trguju robom i uslugama koje su povezane s visokim rizikom od finansijskog kriminala;
- sistemi koji povezuju proizvode elektronskog novca sa uređajima ili IP adresama za transakcije zasnovane na mreži („webu”);

7.6 Produbljene mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija

Mjere produbljenog utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenje poslovnog odnosa i kontrole transakcija koje bi institucija za elektronski novac trebala primijeniti u visokorizičnim situacijama uključuju:

- prikupljanje dodatnih informacija o klijentima prilikom identifikacije, kao što su informacije o izvoru sredstava;
- primjenu dodatnih mjera provjere iz pouzdanih i nezavisnih izvora (npr. provjera iz javno dostupnih baza podataka) kako bi se provjerio identitet klijenta ili stvarnog vlasnika;
- prikupljanje dodatnih informacija o predviđenoj svrsi poslovnog odnosa (npr. putem upitnika dostavljenim klijentima o njihovom poslovanju, državi geografskom području u koje namjeravaju prenositi elektronski novac);
- prikupljanje informacija o trgovcu, odnosno primaocu plaćanja, posebno kada izdavalac elektronskog novca ima razloga da sumnja da se njegovi proizvodi upotrebljavaju kako bi se kupila nezakonita roba;
- provjere identiteta kako bi se obezbijedilo da se klijent predstavlja istinito;
- primjenu produbljenog nadzora u odnosu na pojedinačne poslovne odnose sa klijentom, kao i povremene transakcije;
- utvrđivanje izvora ili odredišta sredstava.

VI. POSTUPANJE U ODNOSU NA KLIJENTE KOJI SU NEPROFITNE ORGANIZACIJE – NPO

Prilikom procjene profila rizika klijenta ili potencijalnog klijenta koji je neprofitna organizacija (u daljem tekstu: NPO), obveznici treba da obezbijede da steknu dobro razumijevanje: upravljanja NPO, načina finansiranja, njegovih aktivnosti, gdje posluje i ko su korisnici njenih usluga. Nisu sve NPO izložene na sličan način riziku od PN/FT, što je predmet analize i objava nadležnih državnih organa, a obveznici bi trebalo da u odnosu na NPO koji potpadaju pod kategoriju više rizičnih NPO da preduzmu mjere na osnovu procjene rizika da bi razumjele sljedeće:

- a) ko kontroliše klijenta i ko su njegovi stvarni vlasnici. Kao dio toga, obveznici bi trebali identifikovati povjerenike ili ekvivalente NPO-a, njegovo upravno tijelo i svakog drugog pojedinca koji ima kontrolu ili uticaj na NPO. U tu svrhu, obveznici treba da upućuju na informacije kao što su pravni status NPO, opis strukture upravljanja NPO i/ili spisak zakonskih zastupnika;
- b) kako se NPO finansira (privatne donacije, vladina sredstva, itd.). U tu svrhu, obveznici treba da prikupe informacije o donatorskoj bazi, izvorima finansiranja i metodama prikupljanja sredstava, kao što su godišnji izvještaji i finansijski izvještaji;
- c) koji su ciljevi poslovanja klijenta. U tu svrhu, obveznici bi se trebali pozivati na informacije kao što su izjava o misiji klijenta, lista njegovih programa i povezanih budžeta, aktivnosti i pruženih usluga;
- d) koje kategorije korisnika imaju koristi od aktivnosti NPO (na primjer, izbjeglice, pravna lica koja primaju pomoć putem usluga NPO-a ili slično). Dokumentacija prikupljena za ovu svrhu može uključivati i izjave o misiji ili dokumente u vezi sa kampanjom;
- e) koje transakcije će NPO vjerovatno zahtijevati, na osnovu svojih ciljeva i profila aktivnosti, uključujući plaćanje osoblja ili pružalaca usluga koji su poslani u inostranstvo, i očekivanu učestalost, veličinu i geografsko odredište takvih transakcija. U tu svrhu, obveznici treba da se pozivaju na informacije kao što su organizacione šeme, objašnjenja organizacione strukture NPO, spisak nadležnosti u kojima se osoblje plaća i broj zaposlenih koji se plaćaju u svakoj od njih;

- f) gdje NPO sprovodi svoje programe i/ili operacije, posebno da li NPO sprovodi svoje aktivnosti samo na domaćem nivou, ili u drugim nadležnostima koje su povezane sa većim rizicima od PN/FT (visokorizične treće zemlje). U tu svrhu, obveznici treba da se pozivaju na informacije kao što je lista svih programa, aktivnosti i usluga koje pruža NPO, kao i spisak geografskih lokacija kojima se služi, uključujući njeno sjedište i operativna područja. Obveznici bi takođe trebali procijeniti, da li će transakcije NPO-a vjerovatno uključivati izvršenje plaćanja sa institucijom treće zemlje.

1. FAKTORI RIZIKA

Prilikom identifikovanja rizika povezanog sa klijentima koji su NPO, obveznici treba da razmotre najmanje sljedeće faktore rizika i procijene ih na osnovu pristupa procjene rizika:

Upravljanje i vršenje kontrole

- a) Da li NPO ima pravni status prema nacionalnom zakonu ili nacionalnom zakonu druge države? Postoji li dostupna dokumentacija koja utvrđuje modalitete upravljanja i identifikuje povjerenike NPO-a, članove upravnog tijela ili bilo koje druge pojedince koji vrše kontrolu nad NPO-om?
- b) Da li pravna struktura NPO-a zahtijeva godišnje objavljivanje finansijskih izvještaja?

Reputacija/nepovoljni nalazi medija

- c) U kojoj mjeri je obveznicima teško provjeriti dobru reputaciju NPO i njenih menadžera? Postoji li osnovan razlog zašto to može biti teško, na primjer zato što je NPO osnovana tek nedavno, na primjer u posljednjih 12 mjeseci?
- d) Da li je NPO povezan od relevantnih, pouzdanih i nezavisnih izvora sa ekstremizmom, ekstremističkom propagandom ili terorističkim simpatijama i aktivnostima?
- e) Da li je nevladina organizacija bila uključena u problematične ili kriminalne aktivnosti, uključujući slučajeve u vezi sa PN/FT, prema relevantnim, pouzdanim i nezavisnim izvorima?

Metode finansiranja

- f) Da li je finansiranje NPO transparentno i odgovorno ili je finansiranje teško utvrditi? Da li NPO javno dokumentuje svoje izvore finansiranja i da li su oni predmet eksterne revizije?
- g) Da li metode finansiranja NPO nose rizike PN/FT? Oslanja li se u potpunosti ili u velikoj mjeri na gotovinske donacije, kripto imovinu ili tzv. „crowdfunding“? Da li se izvori sredstava NPO kanališu kroz platni sistem?
- h) Da li se NPO djelimično ili velikim dijelom finansira od strane privatnih donatora ili donatora iz nadležnosti povezanih sa većim rizicima PN/FT ili trećih zemalja visokog rizika za koje je utvrđeno da imaju strateške nedostatke u svom režimu SPN/FT?

Poslovanje u nadležnostima povezanim sa većim rizicima PN/FT i visokorizičnim trećim zemljama

- i) Da li NPO posluje ili pruža pomoć u nadležnostima koje su povezane s većim rizicima PN/FT ili u visokorizičnim trećim zemljama ili u zonama sukoba?
- j) Da li se u takvim situacijama NPO oslanja na treća lica ili posrednike u obavljanju svojih aktivnosti? U tom kontekstu, da li je NPO u mogućnosti da prati i ima adekvatan nadzor nad postupanjem od strane ovih trećih strana?

- k) Da li je vjerovatno da će poslovni odnos sa NPO-om uključivati izvršenje transakcija sa odgovornom institucijom koja se nalazi u jurisdikcijama koje su povezane sa većim rizicima PN/FT ili u visokorizičnim trećim zemljama?

Obveznici bi takođe trebali uzeti u obzir barem sljedeće faktore koji mogu doprinijeti smanjenju rizika:

- a) Uloge i odgovornosti upravnog tijela NPO-a i njegovih menadžera su jasno dokumenovane;
- b) NPO je zakonski obavezan da godišnje objavljuje svoje finansijske izvještaje ili da izda godišnji izvještaj u kojem se identifikuju izvori sredstava, glavna svrha aktivnosti NPO-a i kategorije korisnika njenih programa;
- c) NPO može dokazati da je ili je bio predmet nezavisnih pregleda ili eksternih revizija;
- d) NPO ima dobru reputaciju u javnosti prema relevantnim, pouzdanim i nezavisnim izvorima;
- e) NPO prima sredstva od vlada, nadnacionalnih ili međunarodnih organizacija koje nisu povezane sa visokorizičnim trećim zemljama ili sa nadležnostima sa većim rizicima PN/FT, a izvor njenih sredstava može biti jasno utvrđen;
- f) NPO u svojim redovnim aktivnostima ne ostvaruje veze sa visokorizičnim trećim zemljama, ili ako ostvaruje, NPO može dokazati da je preduzeo odgovarajuće korake za ublažavanje rizika od PN/FT (na primjer, imenovanjem osoblja odgovornog za usklađenost sa SPN/FT ili osmišljavanje procedura za identifikaciju kategorija korisnika NPO-a i procenu rizika PN/FT koji su povezani sa tim) ;
- g) Aktivnosti i korisnici NPO-a se ne izlažu većim rizicima od PN/FT;
- h) NPO pruža pomoć i podršku pojedincima samo kroz direktnu materijalnu pomoć, kao što je obezbeđivanje IT opreme ili medicinskih uređaja.

U slučaju da NPO obavlja aktivnosti u jurisdikcijama koje su pod sankcijama EU ili UN-a, obveznici treba da utvrde da li NPO ima koristi od bilo kojih odredbi koje se odnose na humanitarnu pomoć i derogacije u režimima finansijskih sankcija EU/UN, kao što su npr. humanitarna izuzeća. Prilikom odlučivanja o načinu pružanja usluga ovim klijentima i u skladu sa svojim obavezama o zamrzavanju imovine, obveznici treba da pribave dokaze koji pružaju razumnu sigurnost da NPO obavlja svoje aktivnosti u ovim nadležnostima u skladu sa izuzecima predviđenim režimom, ili da li ima koristi od odstupanja koje je odobrio relevantni nadležni organ.

2. OPŠTE PRAVILO

Za potrebe početne provjere i provjere tokom trajanja poslovnog odnosa, obveznici treba da preduzmu neophodne korake da razumiju kako NPO funkcioniše i vodi svoje poslovne aktivnosti. Obveznici za koje je vjerovatno da će imati klijente iz nevladinih organizacija, npr. zato što pružaju usluge transfera novca ili usluge tekućeg računa, trebali bi razmotriti uspostavljanje posebne kontakt tačke za ovu specifičnu kategoriju klijenata, kako bi dobro razumjeli način na koji je sektor postavljen i kako funkcioniše.

VII. SMJERNICE ZA SMANJENJE RIZIKA (DE-RISKING)

„De-risking“ podrazumijeva smanjenje rizika odbijanjem sklapanja poslovnog odnosa ili odluka o raskidu poslovnog odnosa sa pojedinačnim klijentima ili grupama klijenata koji su povezani sa višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma ili odbijanje sprovođenja transakcija kod kojih je viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

1. SMANJENJE RIZIKA (DE-RISKING)

„Smanjenje rizika” odnosi se na odluku koju su donijeli obveznici da više ne nude usluge nekim kategorijama klijenata povezanih s većim rizikom od PN/FT.

Kako rizik povezan s pojedinačnim poslovnim odnosima može da varira, čak i unutar jedne kategorije, primjena pristupa zasnovanog na riziku ne zahtijeva od obveznika da odbiju ili prekinu poslovne odnose sa cijelim kategorijama klijenata za koje se smatra da predstavljaju veći rizik od PN/FT.

Obveznici trebaju pažljivo izbalansirati potrebu za finansijskom uključenosti sa potrebom za ublažavanjem rizika od PN/FT.

Kao dio toga, obveznici bi trebali uspostaviti odgovarajuće politike i procedure zasnovane na procjeni rizika, kako bi osigurale da njihov pristup u primjeni mjera CDD ne rezultira neopravdanim uskraćivanjem pristupa legitimnim klijentima svim finansijskim uslugama.

Kada klijent ima legitimne i vjerodostojne razloge da nije u mogućnosti da obezbedi tradicionalne oblike identifikacione dokumentacije, obveznici bi trebalo da razmotre smanjenje rizika od PN/FT na druge načine, uključujući:

- a) prilagođavanje nivoa i intenziteta praćenja na način koji je srazmjeran riziku PN/FT koji je povezan sa klijentom, uključujući rizik da klijent koji je dao slabiju formu identifikacione dokumentacije možda nije onaj za koga se predstavlja; i
- b) nuđenje samo osnovnih finansijskih proizvoda i usluga, koji ograničavaju mogućnost korisnika da zloupotrebe ove proizvode i usluge u svrhe finansijskog kriminala. Takvi osnovni proizvodi i usluge takođe mogu olakšati obveznicima da identifikuju neobične transakcije ili obrasce transakcija, uključujući nenamjernu upotrebu proizvoda. Važno je da sva ograničenja budu proporcionalna i da neopravdano ili nepotrebno ne ograničavaju pristup klijenata finansijskim proizvodima i uslugama.

Navedeno se odnosi naročito na ugrožene kategorije klijenata, kao što su izbjeglice, azilanti, migranti i slično.

1.1 Procjena rizika

Obveznici bi trebalo da uspostave interne kontrole i postupke na način koji im omogućava utvrđivanje relevantnih faktora rizika i procjenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma povezanih sa pojedinačnim poslovnim odnosima, u skladu sa ovim Smjernicama.

U tom postupku, obveznici treba da osiguraju da implementacija uspostavljenih politika, postupaka i kontrola ne dovede do sveopšteg odbijanja uspostavljanja ili prekida poslovnih odnosa sa čitavim kategorijama klijenata kod kojih je ustanovljen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

1.2 Mjere produbljene provjere i praćenja poslovanja klijenta

Obveznici su dužni uspostaviti politike i postupke zasnovane na procjeni rizika, na način da neophodnost primjene mjera produbljene provjere i praćenja poslovnih aktivnosti klijenta (ili potencijalnog klijenta) ne dovede do toga da se istima neopravdano uskraćuje zakonit pristup finansijskim uslugama. S tim u vezi, obveznici bi trebalo da definišu kriterijume za utvrđivanje i evidentiranje razloga zbog kojih će donijeti odluku o odbijanju ili raskidu poslovnog odnosa, odnosno o odbijanju sprovođenja transakcije.

U svojim internim politikama, obveznici treba da predvide mehanizme za umanjenje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, koje će razmotriti prije donošenja odluke o odbijanju klijenta u skladu sa procjenom nivoa rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Ovi mehanizmi mogu obuhvatiti prilagođavanje nivoa, učestalosti i intenziteta praćenja poslovnih aktivnosti i primjenu ciljanih ograničenja na proizvode ili usluge.

Obveznici bi u svojim internim aktima trebalo da jasno utvrde u kojim bi situacijama primjena ovakvih mjera za smanjenje rizika mogla biti sprovedena.

Prije donošenja odluke o odbijanju ili raskidu poslovnog odnosa, obveznici treba da budu uvjereni da su razmotrili sve moguće mehanizme za umanjeње rizika koje bi se razumno mogle primijeniti u konkretnom slučaju, uzimajući u obzir rizik od pranja novca i finansiranja terorizma povezan sa postojećim ili potencijalnim poslovnim odnosom.

1.3 Izvještavanje i vođenje evidencije

Za potrebe obaveza izvještavanja obveznici bi trebalo u internim aktima utvrditi kriterijume koje će upotrebljavati za utvrđivanje opravdanih razloga za sumnju u pranje novca i finansiranje terorizma, koji bi mogli uključiti i razmatranje postojanja razloga za sumnju (i prijave finansijsko obavještajnoj jedinici) u slučaju navedene situacije odbijanja ulaska u poslovni odnos ili odbijanje izvršenja transakcije. Svaku odluku o odbijanju, prekidu poslovnog odnosa ili odbijanju sprovođenja transakcije, uključujući i razlog za takvo postupanje, obveznici bi trebalo da dostave Centralnoj banci na zahtjev.

1.4 Posebne odredbe u vezi sa poglavljem IV Zakona o uporedivosti naknada povezanih sa računom za plaćanje potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama

U vezi s pravom na pristup računu za plaćanje s osnovnim uslugama, kreditne institucije koje su obavezne ponuditi takve osnovne račune trebale bi u svojim internim politikama i postupcima za otvaranje računa utvrditi kako mogu prilagoditi svoje zahtjeve za produbljenu analizu klijenta kako bi uzele u obzir činjenicu da ograničene funkcije računa za plaćanje s osnovnim uslugama doprinose smanjenju rizika od toga da klijent zloupotrebljava te proizvode i usluge u svrhu finansijskog kriminala.

Pri osiguravanju nediskriminišućeg pristupa računu za plaćanje s osnovnim uslugama u skladu s poglavljem IV Zakona o uporedivosti naknada povezanih lica sa računom za plaćanja potrošača, prebacivanju računa za plaćanje potrošača i računu za plaćanje sa osnovnim uslugama ("Službeni list CG", broj 145/21), kreditne institucije trebale bi da osiguraju da, ako postoje digitalna rješenja za sklapanje poslovnog odnosa, ta rješenja u skladu s prethodno navedenim zakonom i ovim smjernicama, ne dovode do automatskog odbijanja klijenta.

Tokom vremena, i kako njihovo razumijevanje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma povezanog s pojedinim poslovnim odnosima bude raslo, kreditne institucije treba da ažuriraju pojedinačnu procjenu rizika klijenta i prilagoditi opseg praćenja i vrstu proizvoda i usluga koji su na raspolaganju tom klijentu.

1.5 Prilagođavanje intenziteta mjera praćenja

Kreditne i finansijske institucije u svojim politikama i postupcima bi trebale utvrditi način na koji prilagođavaju nivo i intenzitet praćenja na način koji je srazmjeran riziku od pranja novca i finansiranja terorizma povezanog sa klijentom i u skladu s profilom rizika klijenta.

U cilju efikasnog upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma povezanim sa klijentom, praćenje bi trebalo uključivati barem sljedeće korake:

- i. određivanje očekivanja u pogledu ponašanja klijenta, kao što su priroda poslovnog odnosa, kao i iznos, izvor i odredište transakcija, kako bi obveznik bio u mogućnosti da uoči složene i neuobičajene transakcije;
- ii. osiguranje redovnog preispitivanja računa klijenta kako bi se razumjelo jesu li promjene profila rizika klijenta opravdane;

- iii. uzimanje u obzir svih promjena prethodno pribavljenih informacija o produbljenoj provjeri klijenta koje bi mogle uticati na procjenu institucije u pogledu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma povezanog s pojedinačnim poslovnim odnosom.

Interne politike obveznika treba da sadrže smjernice o obradi zahtjeva lica koja mogu imati vjerodostojne i legitimne razloge za nemogućnost dostavljanja tradicionalnih oblika dokumentacije za identifikaciju. U internim aktima trebalo biti utvrđeno barem sljedeće:

- i. mjere koje treba preduzeti ako je klijent lice koje traži azil u skladu sa Ženevskom konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951.godine, kao i njenog protokola iz 1967.godine i drugih relevantnih međunarodnih ugovora, a ne može pružiti tradicionalni identifikacioni dokument, kao što je pasoš ili lična karta. U internim aktima obveznici bi trebalo navesti koju alternativnu, nezavisnu dokumentaciju može upotrijebiti kako bi ispunila svoje obaveze primjene produbljenih mjera provjere i praćenja klijenta. Ova dokumenta treba da budu dovoljno pouzdana, odnosno ažurirana i izdata od strane nadležnog nacionalnog ili lokalnog organa, kao i sadržavati barem puno ime i datum rođenja lica koje podnosi zahtjev;
- ii. koraci koje treba preduzeti ako se radi o ugroženom licu koje ne može pružiti ustaljene oblike identifikacije ili adresu, npr. zato što je klijent izbjeglica u skladu sa Ženevskom konvencijom iz 1951.godine ili drugim relevantnim međunarodnim ugovorima, ili zato što nema stalnu adresu. Obveznik bi, u svojim internim aktima trebalo da utvrdi kojom se alternativnom, nezavisnom dokumentacijom može služiti. Ta dokumentacija može podrazumijevati lične isprave kojima je istekao rok važenja i dokumentaciju koje je dostavio nadležni organ, kao što su socijalne službe ili ugledna NPO koja djeluje u ime međunarodnih organizacija (Crveni krst ili slično), koja pruža pomoć tom licu;
- iii. slični koraci se mogu primijeniti na lica kojima nije izdata dozvola boravka, ali je njihovo protjerivanje nemoguće iz pravnih ili drugih razloga. Zbog ovakvih situacija, u internim aktima obveznika trebalo bi definisati uzimanje u obzir potvrde ili dokumentacije koju je izdao nadležni organ ili organizacija koja pruža humanitarnu ili pravnu pomoć tim pojedincima u ime nadležnog organa. Ovo se može odnositi na organizacije za socijalni rad, ministarstva unutrašnjih poslova i kancelarije za migracije. Ova dokumentacija se može koristiti kao dokaz da se lice ne može protjerati u skladu s nacionalnim pravom ili pravom Evropske unije;
- iv. u slučajevima kada se finansijska pomoć licima iz tačaka i.-iii. stavlja na raspolaganje na karticama sa unaprijed uplaćenim sredstvima, i ako su ispunjeni uslovi za primjenu pojednostavljenih mjera poznavanja i praćenja poslovanja određeni u Odjeljku 2 ovih Smjernica, obveznici mogu u internom aktu predvidjeti odlaganje primjene početnih mjera produbljenih mjera poznavanja i praćenja klijenta do nekog kasnijeg datuma;
- v. u slučajevima kada lica iz tačaka i.-iii. podnose zahtjev za pristup računu za plaćanje, a utvrđen je nizak rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, obveznici bi trebalo da internim aktom omoguće alternativne oblike identifikacionih dokumenata koje mogu biti prihvaćene, kao i mogućnosti odlaganja primjene potpune produbljene analize klijenta po uspostavljanju poslovnog odnosa.

1.6 Ciljano i proporcionalno ograničenje pristupa proizvodima ili uslugama

Interne politike i procedure obveznika trebalo bi da obuhvate mogućnost i kriterijume za ograničavanje stavljanja na raspolaganje određenih proizvoda ili usluga klijentima, u odnosu na određenog klijenta ili u skladu sa procjenom rizika, i u skladu s drugim zakonima koji regulišu ovu materiju. Ova interna akta bi trebalo da uključe sljedeće mogućnosti:

- i. omogućiti otvaranje računa za plaćanje sa osnovnim uslugama; ili
- ii. uvesti ciljano ograničenja za finansijske proizvode i usluge, kao što su iznos, vrsta ili broj prenosa ili iznos transakcija u treće zemlje i iz njih, a naročito ako su te treće zemlje povezane s višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

U pogledu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma povezanog sa posebno ranjivim klijentima, kao što su lica prethodno opisana, obveznici bi trebalo osigurati da je u njihovim kontrolama i postupcima utvrđeno da se sva ograničenja proizvoda i usluga iz tačke (ii) primjenjuju uzimajući u obzir konkretne okolnosti pojedinaca, izloženost riziku od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i njegove osnovne finansijske potrebe. U tim slučajevima, procedure obveznika treba da obuhvate i procjenu mogućnosti za potencijalno smanjenje povezanih rizika, na neki od navedenih načina:

- i. zabrana odobravanja kredita ili ugovora o dozvoljenom prekoračenju po računu;
- ii. mjesečna ograničenja prometa (osim ako se može objasniti i obrazložiti razlog za postojanje većeg ili neograničenog prometa);
- iii. ograničenja u pogledu iznosa, vrste i/ili broja prenosa (budući ili veći prenosi mogući su na pojedinačnoj osnovi);
- iv. ograničenja u pogledu iznosa transakcija prema trećim zemljama i iz njih (pri čemu se uzima u obzir ukupan iznos manjih transakcija u određenom vremenskom periodu), posebno ako su te treće zemlje povezane s višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma;
- v. ograničenja iznosa depozita;
- vi. ograničenja uplata od strane trećih strana, mimo uplata koje vrši tijelo koje isplaćuje pomoć tim klijentima;
- vii. ograničenja uplata primljenih od strane trećih strana koje obveznik nije provjerio; i
- viii. zabrana podizanja gotovine iz trećih zemalja.

2. OPŠTE PRAVILO

Uklanjanje rizika zabranom čitavih kategorija klijenata, bez dužnog razmatranja profila rizika pojedinačnih klijenata, može biti smatrano kao neopravdano i znak neefikasnog upravljanja rizikom od PN/FT.

OBRAZAC ZA IDENTIFIKACIJU POLITIČKI EKSPONIRANOG LICA
Obrazac PEL

Politički eksponirano lice, saglasno Zakonu, je crnogorski državljanin koji obavlja javnu funkciju (tabela 1 ovog obrasca) i stranac koji u drugoj državi ili međunarodnoj organizaciji obavlja javnu funkciju (tabela 2 ovog obrasca), uključujući i članove njegove uže porodice i bliže saradnike.

Članovima uže porodice politički eksponiranog lica smatraju se bračni ili vanbračni supružnik, partner u zajednici lica istog pola, srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena srodstva, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, srodnik po tazbini zaključno do drugog stepena, usvojilac, usvojenik, hranilac ili hranjenik.

Bližim saradnikom politički eksponiranog lica smatra se:

- 1) fizičko lice koje ima zajedničko stvarno vlasništvo ili pravo svojine i druga imovinska prava nad pravnim licem ili pravnim aranžmanom, uspostavljen poslovni odnos ili drugu vrstu bližih poslovnih odnosa sa politički eksponiranim licem;
- 2) fizičko lice koje je jedini stvarni vlasnik pravnog lica ili pravnog aranžmana za koji je poznato da je stvoren za dobrobit politički eksponiranog lica.

U skladu sa Zakonom, molimo vas da odgovorite na sljedeća pitanja:

Tabela 1

Da li ste crnogorski državljanin koji obavlja javnu funkciju uključujući i period od najmanje 24 mjeseca od dana prestanka obavljanja javne funkcije?

1.	predsjednik Crne Gore, predsjednik Skupštine Crne Gore, predsjednik i član Vlade;	DA	NE
2.	poslanik;	DA	NE
3.	predsjednik političke partije i njegov zamjenik, član predsjedništva političke partije i njegov zamjenik, član izvršnog odbora, član glavnog odbora i drugi funkcioner u političkoj partiji;	DA	NE
4.	državni sekretar i generalni direktor u ministarstvu, sekretar ministarstva, direktor i pomoćnik direktora Policije, rukovodilac finansijsko-obavještajne jedinice;	DA	NE
5.	predsjednik i sudija Vrhovnog suda Crne Gore i predsjednik i sudija Ustavnog suda Crne Gore;	DA	NE
6.	vrhovni državni tužilac, glavni specijalni državni tužilac i tužilac u Vrhovnom državnom tužilaštvu i Specijalnom državnom tužilaštvu;	DA	NE
7.	član Senata Državne revizorske institucije i član Savjeta Centralne banke Crne Gore;	DA	NE
8.	direktor i pomoćnik direktora organa uprave;	DA	NE
9.	gradonačelnik, predsjednik opštine, predsjednik Skupštine Glavnog grada, predsjednik Skupštine Prijestonice i predsjednik skupštine opštine;	DA	NE
10.	direktor Agencije za nacionalnu bezbjednost i direktor Agencije za sprječavanje korupcije	DA	NE
11.	ambasador, konzul, načelnik Generalštaba Vojske Crne Gore, general i admiral Vojske Crne Gore	DA	NE
12.	direktor, zamjenik, odnosno pomoćnik direktora i član organa upravljanja i nadzornog organa pravnog lica koje je u većinskom vlasništvu države.	DA	NE

Tabela 2

Da li ste strani državljanin koji obavlja javnu funkciju uključujući i period od najmanje 24 mjeseca od dana prestanka obavljanja javne funkcije?			
1.	predsjednik države, predsjednik vlade, ministar i njegov zamjenik;	DA	NE
2.	član parlamenta;	DA	NE
3.	član upravnih organa političkih partija;	DA	NE
4.	član vrhovnog suda, ustavnog suda ili drugog pravosudnog organa na visokom nivou protiv čije presude, osim izuzetno, nije moguće koristiti redovni ili vanredni pravni lijek;	DA	NE
5.	član računskog suda, odnosno vrhovne revizorske institucije i savjeta centralnih banaka;	DA	NE
6.	ambasador, konzul i visoki oficir oružanih snaga;	DA	NE
7.	član organa upravljanja i nadzornog organa pravnog lica koje je u većinskom vlasništvu države;	DA	NE
8.	direktor, zamjenik, odnosno pomoćnik direktora i član borda ili druge odgovarajuće funkcije u međunarodnoj organizaciji.	DA	NE

Tabela 3			
Da li ste član uže porodice lica navedenih u tabeli 1 ili 2 ovog obrasca?			
1.	bračni ili vanbračni supružnik, partner u zajednici života lica istog pola;	DA	NE
2.	srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stepena srodstva, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, srodnik po tazbini zaključno do drugog stepena;	DA	NE
3.	usvojilac, usvojenik, hranilac ili hranjenik.	DA	NE

Tabela 4			
Da li ste bliži saradnik lica navedenih u tabeli 1 ili 2 ovog obrasca?			
1.	da li imate zajedničko stvarno vlasništvo ili pravo svojine i druga imovinska prava nad pravnim licem ili pravnim aranžmanom, uspostavljen poslovni odnos ili drugu vrstu bližih poslovnih odnosa sa politički eksponiranim licem iz tabela 1 i 2 ovog obrasca?	DA	NE
2.	da li ste jedini stvarni vlasnik pravnog lica ili pravnog aranžmana koji je stvoren za dobrobit politički eksponiranog lica iz tabela 1 i 2 ovog obrasca?	DA	NE

Tabela 5			
Podaci koje klijent dostavlja obvezniku nakon isteka 24 mjeseca od dana prestanka obavljanja javne funkcije, na osnovu kojih prestaje obaveza obveznika da tretira klijenta kao politički eksponirano lice			
1.	da li je proteklo 24 mjeseca od prestanka obavljanja javne funkcije na koju ste imenovani?	DA	NE
2.	navedite funkciju koju ste obavljali, ili drugi osnov po kojem ste bili određeni kao politički eksponirano lice (član uže porodice ili bliži saradnik lica koje je obavljalo javnu funkciju iz tabele 1 i 2 ovog obrasca-navedite i funkciju tog politički eksponiranog lica). _____ _____		

Ukoliko ste na neko od gore navedenih pitanja iz tabela 1, 2, 3 ili 4 odgovorili sa DA, Vi ste saglasno Zakonu politički eksponirano lice. Stoga je potrebno da navedete porijeklo imovine ili sredstava koji su ili će biti predmet poslovnog odnosa ili transakcije:

Svojeručnim potpisom potvrđujem da su gore navedeni podaci tačni i istiniti.

Ime i prezime klijenta

Adresa klijenta

Mjesto i datum

Datum rođenja klijenta

Potpis klijenta

Ime i prezime zaposlenog kod obveznika

Mjesto i datum

Potpis zaposlenog kod obveznika

Saglasan/a sam da se uspostavi poslovni odnos i/ili izvrši transakcija sa politički eksponiranim licem.

Ime i prezime višeg rukovodioca

Mjesto i datum

Potpis višeg rukovodioca